

บทที่ 2

ชะกาดตามบทบัญญัติอิสลามและการสหกรณ์

ในบทนี้ผู้วิจัยขอเสนอเกี่ยวกับชะกาดตามบทบัญญัติอิสลามและระบบสหกรณ์ของไทย โดยขอเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

2.1 ความหมายของชะกาด

2.1.1 ความหมายเชิงภาษาศาสตร์

เชิงภาษาศาสตร์ คำว่า ชะกาด เป็นคำภาษาอาหรับ มาจากรากศัพท์ زَكَّى زَكَّى แปลว่า งอกงาม เติบโต เพิ่มขึ้น บริสุทธิ์ ดี

มัจญ์มะอู อัล-ลughah อาหรับ (Majm'a al-Lughah al-Arabiyyah : 396) ได้อธิบายคำว่า “ชะกาด” เชิงภาษาว่า เป็นคำที่มาจากรากศัพท์ زَكَّى หมายถึง ทำให้ดีขึ้น ทำให้สะอาด

อรุณ บุญชม (2536 : 2/40) เขียนเป็นภาษาไทยว่า “ชะกาด” มีรากศัพท์มาจากคำว่า زَكَّى زَكَّى แปลว่า สิ่งนั้นได้เพิ่มพูนและงอกงามกล่าวกันว่า زَكَّى زَكَّى พืชได้งอกงาม وَزَكَّتِ النَّجَاتِ وَزَكَّى การค้าเจริญ และคำว่า ชะกาด ได้ถูกนำไปใช้ในความหมายของความสะอาด

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ (2543 : 2/1) ให้ความหมายจากการแปลหนังสือฟิกฮฺ อัล-สุนนะฮฺของอัลฮัยยีดี สาบิก ว่า “คำนี้ยังมีความหมายว่า เพิ่มพูน สะอาด บริสุทธิ์ และมีความสริมงคลอีกด้วย”

หุสัยน์ เป็น เอาว์ดะห์ อัล-อะวะยิชะห์ (Husain bin 'Audah al-'Awāyishah 2002 : 3/9) ความอุดมสมบูรณ์ การเพิ่มพูน ที่เรียกว่าชะกาด เพราะว่าการจ่ายชะกาดทำให้ทรัพย์สินมีความบริสุทธิ์ด้วยความสริมงคล และผู้ที่จ่ายชะกาดมีความบริสุทธิ์ด้วยการได้รับอภัยโทษ อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสในอัลกุรอานว่า ﴿فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ﴾

วะฮฺบะฮฺ อัล-ซุฮัยลียฺ (Wahbah al-Zuhailiy 1996 : 2/729-730) ชะกาดในด้านภาษาหมายถึง การเจริญงอกงามและการเพิ่มพูน จะถูกกล่าวว่าเป็น زَكَّى زَكَّى ในเมื่อพืชได้งอกงามและ

¹ คำว่า “ชะกาด” สอดคล้องตามที่ปรากฏในหนังสือ “อัลฟิกฮฺ (นิติศาสตร์อิสลาม)” ของอรุณ บุญชม เล่ม 2

เพิ่มขึ้น **زَكَتِ الْمَالِ** ในเมื่อได้รับความสริมงคล บางทีหมายความว่า การขัดเกลาจิตใจ อัลลอฮ์ ﷻ ตรีศว่า ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّىٰهَا﴾ ในเมื่อได้ทำให้ปราศจากสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ

2.1.2 ความหมายเชิงวิชาการ

อัสสัยยิด ซาบิก (al-Saiyid Sābiq, 1994 : 1/318) ชะกาต คือ สิ่งของที่มีมนุษย์จ่ายออกไปให้แก่คนยากคนจน โดยถือว่าเป็นสิทธิของอัลลอฮ์ ﷻ ที่เรียกว่าชะกาตนั้น ก็เพราะว่าเมื่อจ่ายไปแล้วก็หวังจะมีความเพิ่มพูน มีความสริมงคล เป็นการชกฟอกจิตใจ และทำให้ความดีเพิ่มพูน มีความสริมงคลเป็นการชกฟอกจิตใจ และทำให้เกิดความดีเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ

มุหัมมัด เป็น มุฟลิห อัลมัคตะสีย (Muhammad bin Muflih al-Maqdasiy, 2003 : 3/437) ชะกาตในเชิงวิชาการ คือ สิทธิที่วาญิบในทรัพย์สินเฉพาะ ถูกเรียกว่าเป็นเสาะคะเกาะฮุนั้น เพราะเป็นหลักฐานความถูกต้องในศรัทธาของผู้ที่ได้ปฏิบัติชะกาตและการยอมรับของบุคคลนั้นๆ

2.2 การบัญญัติ หิกมะฮุ¹ และบทลงโทษ

2.2.1 การบัญญัติชะกาต

อิบนุ หะญูร อัลอัสเกาะลานี (Ibn Hajar al-‘Asqalāniy, 1986 : 3/313) ได้กล่าวเกี่ยวกับการบัญญัติชะกาต พอสรุปได้ว่า “บรรดาอุละมาอ์มีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับการเริ่มบัญญัติชะกาต อุละมาอ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ถูกบัญญัติขึ้นหลังฮิจญ์เราะฮ์ โดยการบัญญัติได้เริ่มในปีที่สองก่อนบัญญัติการถือศีลอด ดังคำกล่าวของท่านอิมามนะวะวีย์ในหนังสืออรัเราะฮ์ (al-Raodhah) อิบนุ อะษีร ได้กล่าวในหนังสือศาสนประวัติว่า การบัญญัติได้เริ่มขึ้นในปีที่เก้า อิบนุ คุซัยมะฮุ (Ibn Khuzaimah) ได้อ้างในหนังสือเสาะฮียของท่านว่า ชะกาตถูกบัญญัติก่อนฮิจญ์เราะฮ์ โดยยกหลักฐานหะดีษอุมมีสะละมัฮ์ที่เล่าถึงเรื่องการฮิจญ์เราะฮ์ของมุสลิมผู้เมืองหะบะชะฮ์ ซึ่งท่านญะอ์ฟัร ﷻ ได้กล่าวต่ออะญะษีย์เกี่ยวกับสิ่งที่ท่านนะบี ﷺ ได้บอกเขาว่า ((**وَالصَّلَاةُ وَالزَّكَاةُ وَالصِّيَامُ**)) ความว่า “ท่านใช้ให้เราละหมาด จ่ายชะกาตและถือศีลอด”

¹ เป็นคำภาษาอาหรับ แปลว่า วิทษ์ปัญญา

วะฮฺบะฮฺ อัซซุหัยลีย์ (Wahbah al-Zuhailiy, 1996 : 2/733) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการบัญญัติชะกาตตามที่ได้นำเสนอมาแล้วในข้อ 1.2.3.1 หน้า 35

หลักฐานการบัญญัติชะกาตนั้นมีปรากฏมากมายในอัลกุรอานและอัลหะดีษ ตลอดจนมติจากบรรดาอุละมาอ์อิสลาม ในบทความนี้จะกล่าวเพียงบางอายะฮฺจากอัลกุรอานและบางอัลหะดีษเท่านั้น

หลักฐานจากอัลกุรอาน อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ﴾

(البقرة : 43)

ความว่า: “และพวกเจ้าจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาดและจงชำระชะกาต และจงรุกูร่วมกับผู้รูกูทั้งหลาย”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : 43)

ส่วนหลักฐานจากหะดีษนั้น ได้กล่าวมาแล้วในหะดีษที่บันทึกโดยอัลบุคอรีฮฺและมุสลิม หัวข้อที่ 1.2.2.1 หน้า 31

ส่วนหลักฐานมติจากบรรดาอุละมาอ์ วะฮฺบะฮฺ อัซซุหัยลีย์ (Wahbah al-Zuhailiy, 1996 : 2/734) ได้กล่าวว่า บรรดามุสลิมในทุกยุคทุกสมัยได้เห็นตรงกันว่าชะกาตเป็นสิ่งที่วาญิบบรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ เห็นชอบที่จะทำสงครามกับผู้ที่ไม่จ่ายชะกาต ผู้ใดที่ปฏิเสธการวาญิบชะกาต ผู้นั้นเป็นกาฟิร¹ และมูรตัด² หากว่าผู้นั้นเป็นมุสลิมที่อยู่ในประเทศอิสลามที่มีผู้รู้ศาสนาและจะต้องดำเนินการตามบทบัญญัติอิสลามที่ว่าด้วยผู้มูรตัด และผู้ที่ปฏิเสธการวาญิบชะกาตเนื่องจากความไม่รู้ อาจจะด้วยเหตุผลจากการเป็นผู้เข้ารับอิสลามใหม่ หรืออาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดารที่ห่างไกล จะต้องแนะนำให้เขาทราบถึงการวาญิบชะกาตและผู้นั้นไม่เป็นกาฟิร

2.2.2 หิกมะฮฺการบัญญัติชะกาต

อัลลอฮฺ ﷻ ได้บัญญัติอิบาดะฮฺที่หลากหลายเห็นอ่าวของพระองค์ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินเพื่อเป็นการทดสอบอ่าวของพระองค์ ทุกๆอิบาดะฮฺในอิสลามนั้นล้วนแล้วมีหิกมะฮฺทั้งสิ้น เพราะอัลลอฮฺ ﷻ ไม่ทรงบัญญัติศาสนาให้แก่ปวงอ่าวของพระองค์โดย

¹ กาฟิร คือ ผู้ที่ไม่นับถือศาสนาอิสลาม

² มูรตัด คือ ผู้ที่หันสภาพจากการเป็นมุสลิมหรือผู้ปฏิเสธอิสลามหลังจากที่เคยเป็นมุสลิมมาแล้ว

เปล่าประโยชน์อย่างแน่นอน หิกมะฮุเหล่านี้บางอย่าง พระองค์ให้มนุษย์ได้รู้ได้เข้าใจ บางหิกมะฮุห่างไกลจากความคิดของมนุษย์ที่จะจินตนาการออกมาได้ อิบาอะฮุชะกาตก็เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน และเป็นการทดสอบจิตใจบ่าวของพระองค์ว่าสามารถที่จะอยู่เหนือทรัพย์สินได้หรือไม่

อัลเกาะเราะฮ์ฎอวีย์ (al-Qaradhawiy, 1985 : 65) กล่าวว่า อิสลามได้ใช้ให้ผู้ที่มีความสามารถทุกคนทำงาน และหาปัจจัยเลี้ยงชีพที่เพียงพอสำหรับตัวเขา ครอบครัวของเขา มีส่วนในการใช้จ่ายในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ใดที่ไม่สามารถทำงานได้และเขาไม่มีทรัพย์สินจากรอคคหรือไม่มีทรัพย์สินที่ได้สะสมเก็บไว้ที่สามารถสนองความจำเป็นของเขา ผู้นั้นก็จะอยู่ในความดูแลของญาติพี่น้องของเขาที่มั่งมี พวกเขาจะช่วยประคับประคองเขาและช่วยเหลือการงานต่างๆ แต่หาใช่ว่าทุกคนที่ทุกข์ยากลำบากนั้นจะมีญาติพี่น้องที่มั่งมีกันทุกคนที่สามารถให้ความช่วยเหลือค่าใช้จ่ายสำหรับเขา ดังนั้นจะปฏิบัติอย่างไรเล่าต่อผู้ทุกข์ยากลำบากที่อ่อนแอ ขาดญาติพี่น้องที่มั่งมีที่สามารถช่วยเหลือพวกเขาเหล่านี้ จะปฏิบัติอย่างไรเล่าต่อผู้ด้อยโอกาสที่เป็นเด็กกำพร้า แม่หม้าย มารดาที่สูงอายุ คนชรา ผู้ด้อยปัญญา จะปฏิบัติอย่างไรเล่าต่อผู้เป็นโรคเรื้อรัง ผู้พิการสาตา คนเจ็บป่วย คนทุพพลภาพ ปฏิบัติอย่างไรเล่าต่อคนตกงานที่ขาดหนทางหาเลี้ยงชีพได้ คนทำงานที่มีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับตัวเองและครอบครัวของเขา

บุคคลเหล่านั้นจะถูกปล่อยให้อยู่กับความทุกข์ยาก ความอดอยากมาครอบงำพวกเขากระนั้นหรือ โดยที่สังคมรอบข้างนั่งดูอย่างเพิกเฉย ไม่หยิบยื่นความช่วยเหลือแต่ประการใด ทั้งๆที่ในสังคมนั้นมีผู้คนที่มั่งมีอยู่มากมาย แท้จริงอิสลามไม่ลืมพวกเขาเหล่านั้น อัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญญัติสิทธิจากทรัพย์สินผู้ที่ร่ำรวยแก่พวกเขาในจำนวนที่แน่นอนไว้แล้ว เป็นกฎข้อบังคับที่กำหนดไว้ชัดเจน นั่นคือ ชะกาต ดังนั้นจุดประสงค์ของชะกาตคือ ให้ความพอเพียงแก่บรรดาผู้ยากจนกับชะกาต คนยากจนและขัดสนเป็นกลุ่มบุคคลประเภทแรกๆที่จะต้องได้รับการแจกจ่ายชะกาตให้แก่พวกเขา จนกระทั่งท่านนะบี ﷺ ไม่ได้กล่าวถึงบุคคลประเภทอื่นในบางโอกาส นอกจากกลุ่มบุคคลประเภทนี้ เพราะพวกเขาเป็นกลุ่มเป้าหมายอันดับแรก ดังคำสั่งของท่านนะบี ﷺ ต่อมุอาฮ์ ﷺ เมื่อท่านนะบี ﷺ ได้ส่งไปที่เมืองเยเมนให้เก็บชะกาตจากผู้ร่ำรวยแจกจ่ายให้แก่คนยากจนในหมู่พวกเขา ด้วยเหตุที่ท่านอิมาม อะบู หะนีฟะฮ์และสานุศิษย์ของท่านมีความเห็นว่า ห้ามแจกจ่ายทรัพย์สินชะกาตนอกจากสำหรับคนยากจนเท่านั้น (al-Qaradhāwiy, 1985 : 65)

ศูนย์บริหารชะกาตมะละกา (ระบบออนไลน์), (Pusat Zakat Melaka, n.d. : 1-2) กล่าวว่า ความทุกข์ยากลำบาก ความขมขื่นในชีวิตของผู้คนบางส่วนในสังคมที่เกิดขึ้นในขณะนี้ เป็นสิ่งที่สังคมมุสลิมไม่ควรมองข้าม แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ความทุกข์ยากของบุคคลเหล่านั้นสามารถสร้างสำนึกแก่ผู้ที่ร่ำรวยที่ได้สะสมทรัพย์สินไว้มากมายได้หรือไม่ ความเป็นอยู่และความทุกข์ยากที่

พวกเขาพ้นฝ่าอยู่นั้น น่าจะเป็นแนวทางและให้บทเรียนสำหรับเราในการแสวงหาความสุข ความเป็นอยู่ของสิ่งมีชีวิตบนพื้นแผ่นดินของอัลลอฮฺ ﷻ นี้มีความหลากหลายในรูปแบบและการปฏิบัติ ไม่ใช่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่อยากจะได้นั้นจะได้รับการตอบสนอง การหลงลืมใส่ใจและการมองข้าม เป็นผลต่อการทวีความทุกข์ยากแก่ผู้ที่ต้องประสบความลำบากมากขึ้น สังคมมุสลิมจะต้องถือกฎซึ่งกันและกันในการพ้นฝ่าอุปสรรคชีวิต ดังคำคมที่ว่า “นักช่วยกันแบก เบาช่วยกันหิ้ว” ด้วยความสำนึกเช่นนี้ในทางอ้อมเราสามารถแบกเบาระผู้ที่ตกอยู่ในความลำเค็ญ หิกมะฮฺที่แฝงอยู่เบื้องหลัง การจ่ายชะกาดนั้นสามารถสร้างสำนึกหากใครตรงใจที่บริสุทธิ์ ผู้ยากจน (ฟาเกิร) จะได้รับการรับรองสิทธิและที่ไม่ถูกละเลย ผู้ยากจน (ฟาเกิร) โดยปกติจะร้องขอจากรัฐ ไม่ใช่จากปัจเจกบุคคลที่มั่งมี ทั้งนี้เพื่อปกป้องเกียรติของพวกเขาในสังคม พวกเขาก็มีความละอายที่จะขอจากผู้อื่น และพวกเขาจำเป็นต้องควบคุมความรู้สึกและจิตใจต่อความเจ็บปวดหากต้องพบกับคำกล่าวที่ทิ่มแทงความรู้สึก

จากหิกมะฮฺต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น ผู้วิจัยขอสรุปออกเป็นสี่ด้าน ได้แก่ หิกมะฮฺ ด้านการขัดเกลาจิตใจและเพิ่มพูนสิริมงคล ด้านการแก้ปัญหาความยากจน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม เป็นต้น

2.2.2.1 ด้านการขัดเกลาจิตใจและเพิ่มสิริมงคล

ชะกาดจะช่วยให้ผู้ที่มีบริจาคด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์มีจิตใจบริสุทธิ์ผุดผ่อง เป็นผู้มีจิตใจบุญสุนทาน มีความสุขที่ได้ปฏิบัติตามบัญญัติของอัลลอฮฺ ﷻ สามารถลบล้างความต่ำช้าของ ความตระหนี่และความโลภ การจ่ายชะกาดจะช่วยเพิ่มพูนอิมาน และช่วยลบล้างบาปต่างๆ การไม่มีบาปจะเป็นสาเหตุให้ได้เข้าสวรรค์และรอดพ้นจากไฟนรก อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا ﴾

(التَّوْبَةِ : بَعْضٌ مِنْ آيَةِ 103)

ความว่า: “(โอ้ผู้ห่มมัจด์ ﷻ) เจ้าจงเอาส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินสมบัติของพวกเขาเป็นทาน เพื่อให้พวกเขาบริสุทธิ์ และล้างมลทินของพวกเขาด้วยส่วนตัวที่เป็นทานนั้น”

(อัตเตาบะฮฺ : ส่วนหนึ่งจากอายะฮฺ 103)

อัญญาอะบะรียฺ (al-Tabariy, 2001 : 11/661) อธิบายอายะฮฺนี้ว่า เพื่อให้พวกเขาบริสุทธิ์จากปวงบาปที่ได้กระทำมาแล้ว

วะฮฺบะฮฺ อัสซุหัยลีย์ (Wahbah al-Zuhailiy, 1996 : 2/722) กล่าวว่า ชะกาตช่วย
ขจัดความตระหนี่เหนียวแน่นออกไปจากจิตใจ ทำให้ผู้ศรัทธาเคยชินกับความเสียสละและเอื้ออารี
การเสาะตะเกาะฮฺและการจ่ายชะกาต อาจรู้สึกว่าการทำให้จำนวนของทรัพย์สินลด
น้อยลงเพราะความหวงแหนในทรัพย์สิน แต่สัญญาแห่งอัลลอฮฺ ﷻ นั้นได้ยืนยันว่าพระองค์จะทรง
เพิ่มพูนทรัพย์สินแก่ผู้บริจาค พร้อมประทานสิริมงคลและความจำเริญ อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الْوُجُوهَ وَالصَّدَقَاتِ﴾

(البقرة : بَعْضُ مِنْ آيَةِ 276)

ความว่า: “อัลลอฮฺจะทรงให้ดอกเบียดคนน้อยลงและหมด
ความจำเริญ และจะทรงให้บรรดาที่เป็นทานเพิ่มพูนขึ้น”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : ส่วนหนึ่งจากอายะฮฺ 276)

อิบนุ กะษีร์ (Ibn Kathīr, 2000 : 2/492) อธิบายไว้ว่า จะให้มากขึ้นและให้ความอุดม
สมบูรณ์แก่มัน

ท่านเราะฮฺลุอัลลอฮฺ ﷻ กล่าวว่า

((مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ - وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ -
فَإِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُهَا بِيَمِينِهِ ، ثُمَّ يُرِيهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يُرِي أَحَدَكُمْ فَلُوَّهُ حَتَّى
تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ))

(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1400 : 1410)

ความว่า: “ผู้ใดที่บริจาคทานเทียบเท่าอินทผลัมเม็ดหนึ่ง
จากสิ่งที่เขาหามาได้อย่างสุจริต และอัลลอฮฺ ﷻ นั้นไม่
ตอบรับนอกจากสิ่งที่ดีงามเท่านั้น และแท้จริงอัลลอฮฺ ﷻ
นั้นจะตอบรับมันด้วยพระหัตถ์ขวาของพระองค์ หลังจาก
นั้นพระองค์จะทรงคูณมันแก่เจ้าของของมัน ดังเช่นที่คน
หนึ่งจากพวกท่านเลี้ยงดูลูกม้าตัวเล็กๆ ของพวกเขา
จนกระทั่งมันมีขนาดประหนึ่งภูเขา”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1400 : 1410)

2.2.2.2 ทักษะด้านเศรษฐกิจ

ชะกาตเป็นแรงกระตุ้นสำหรับผู้มีทรัพย์สินให้มีการลงทุน ก่อให้เกิดการผลิต การ
ซื้อขาย หรือดำเนินธุรกิจ เพราะทรัพย์สินที่ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์นั้น ย่อมต้องจ่ายชะกาตเช่น

เดียวกัน จึงเป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้เจ้าของทรัพย์สินนั้นตื่นตัวที่จะหาผลกำไรหรือประโยชน์จากทรัพย์สินที่เขาถืออยู่ ท่านเราะฮ์ลุลลอฮฺ ﷺ กล่าวว่า

((أَلَا مَنْ وَلِيَ يَتِيمًا لَهُ مَالٌ فَلْيَتَّجِرْ فِيهِ وَلَا يَزُكَّهُ حَتَّى تَأْكُلَهُ))

((الصَّدَقَةُ))

(أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ ، د.ت. : 641)

ความว่า : “ผู้ใดที่ดูแลเด็กกำพร้าที่มีทรัพย์สิน จงนำทรัพย์สินของเขาไปประกอบธุรกิจ อย่างปล่อยให้หมดไป ด้วยการออกชะกาต”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, n.d : 641)¹

ท่านเราะฮ์ลุลลอฮฺ ﷺ กำชับให้ผู้ดูแลทรัพย์สินของเด็กกำพร้าให้นำไปลงทุน เพื่อให้เกิดประโยชน์ และป้องกันไม่ทรัพย์สินของเด็กกำพร้าลดปริมาณลงด้วยการจ่ายชะกาต ดังนั้นผู้อื่นก็เช่นเดียวกันที่ควรนำทรัพย์สินไปลงทุนให้เกิดผลกำไร เพราะชะกาตเป็นข้อบังคับที่จะต้องปฏิบัติเสมอ ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นส่วนที่ใช้ในการประกอบกิจการหรือไม่ก็ตาม

ชะกาตช่วยเพิ่มภาวะสะพัดทางการเงิน เพราะเมื่อผู้ที่มีสิทธิ์รับชะกาตได้รับการช่วยเหลือจากเงินชะกาตแล้ว พวกเขาสามารถที่จะนำไปใช้เพื่อการอุปโภค บริโภค นั้นหมายถึงการเพิ่มอำนาจซื้อแก่คนยากจน ซึ่งเป็นการกระตุ้นในทางอ้อมให้เกิดการผลิต ทำให้กระแสหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจดีขึ้น ซึ่งเป็นผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในสังคมและประเทศชาติ ส่วนเงินหรือทรัพย์สินที่ถูกเก็บไว้ไม่หมุนเวียนเปลี่ยนมือนั้นจะไม่ทำให้เกิดรายได้และไม่เกิดประโยชน์ใดๆแก่ผู้ครอบครอง สังคม เศรษฐกิจและประเทศชาติเลย

2.2.2.3 ด้านการแก้ปัญหาความยากจน

ความยากจนเป็นปัญหาของสังคมที่ต้องได้รับการเยียวยา อัลเกาะเราะฮ์อูวีย์ (al-Qaradhawiy, 1985 : 34) กล่าวว่า “แท้จริงอิสลามถือว่าสถานะความยากจนเป็นปัญหาที่จำเป็นจะต้องแก้ไข เป็นปรากฏการณ์ที่จำเป็นจะต้องขจัดออกไปและรักษาให้ดีขึ้น มันเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ ไม่ใช่เป็นการต่อต้านหรือสงครามกับกำหนดการณ์และพระประสงค์ของของอัลลอฮฺ ﷻ แต่อย่างใด”

¹ อัลอัลบานีย์ (al-Albāniy, 2000 : 66) ระบุว่า เป็นหะดีษเกาะอียฟ

อัลลอฮ์ ﷻ ได้เน้นย้ำในหลายอายะฮ์ถึงการให้ความสำคัญกับคนที่ยากจนขัดสน และเตือนส่ำทับถึงการไม่ดูแลคนที่ขาดแคลนปัจจัย อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿سَأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ
وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ﴾

(البقرة : 215)

ความว่า : “พวกเขาจะถามเจ้า (มุฮัมมัด ﷺ) ว่า พวกเขาจะบริจาคสิ่งใดบ้าง? จงกล่าวเถิดว่าทรัพย์สินใดๆ ก็ตามที่พวกท่านบริจาค ไปก็จงให้แก่ผู้บังเกิดเกล้าทั้งสองและบรรดาญาติที่ใกล้ชิด และแก่บรรดาเด็กกำพร้า และบรรดาคนยากจนและผู้ที่อยู่ในการเดินทาง”

(อัล-บะเกาะเราะฮ์ : 215)

ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ، وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ، وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ، قَالُوا: مَنْ يَا رَسُولَ
اللَّهِ؟ قَالَ: مَنْ بَاتَ شَبَعَانَ وَجَارَهُ جَائِعٌ وَهُوَ يَعْلَمُ))
(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1400 : 6016)

ความว่า : “ขอสาบานด้วยอัลลอฮ์ ﷻ เขาไม่เป็นผู้ศรัทธา ขอสาบานด้วยอัลลอฮ์ ﷻ เขาไม่เป็นผู้ศรัทธา ขอสาบานด้วยอัลลอฮ์ ﷻ เขาไม่เป็นผู้ศรัทธา พวกเขาถามว่า “ผู้ใดโอ้ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷻ” ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷻ ตอบว่า “ผู้ที่นอนด้วยสภาพท้องอืด เพื่อนบ้านของเขาหิวโหย ทั้งๆที่ทราบดีสิ่งนั้น”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1400 : 6016)

ชะกาตเป็นสิทธิที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนดให้แก่คนยากจน แต่อิสลามไม่สนับสนุนให้มุสลิมเป็นผู้ที่ยากจน หรืออยู่ในสถานะที่เป็นมือถ่างโดยปราศจากการประกอบอาชีพใดๆ อิสลามสอนให้มุสลิมมีความขยันขันแข็ง คำนวณขวนขวายเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยยังชีพ ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าว

((لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ خَبْلَهُ، فَيَخْتَطِبَ عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْتِيَ رَجُلًا
فَيَسْأَلَهُ، أَعْطَاهُ أَوْ مَتَّعَهُ))

(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1400 : 1470)

ความว่า : “การที่ผู้หนึ่งผู้ใดรวบรวมไม้พินหนึ่งมัด แยกไว้
บนหลังของเขานั้นดีกว่าที่เขาจะไปขอบริจาคทานจากผู้อื่น
ที่ซึ่งเขาอาจจะให้หรือไม่ให้”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1400 : 1470)

จำนวนเงินชะกาตที่พอเพียงกับการลงทุน อาจจะเป็นเงินทุนก้อนแรก และก้อน
สุดท้ายสำหรับคนจนที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานที่เขาจะรับในฐานะมือล่าง เพราะอิสลามได้สอน
ผู้ให้ด้วยการให้อย่างเพียงพอกับความจำเป็นแก่ผู้ที่อยู่ในสถานะทุกข์ยากลำบาก

สถานะผู้ล้มละลายที่ไม่มีหลักประกันใดๆอีกต่อไปชีวิตของตนเองและครอบครัว
ขาดที่พึ่งในสังคม ขาดทุนทรัพย์ในการลงทุนได้ เขาอาจจะกู้คืนสภาพเดิมได้ด้วยเงินชะกาตที่
พอเพียงกับการลงทุน ดังนั้นชะกาตจึงเป็นหลักประกันสำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคล
เหล่านี้ บุคคลเหล่านี้อาจเปลี่ยนตัวเองมาเป็นมือบนหรือผู้ให้ในภายภาคหน้าได้

2.2.2.4 ด้านสังคม

ชะกาตเป็นสะพานเชื่อมที่แข็งแกร่งระหว่างคนรวยและคนจน ลดช่องว่างระหว่าง
กลุ่มบุคคลทั้งสองประเภท เนื่องจาก เมื่อมีการบริจาคชะกาตแล้ว สิ่งที่จะตามมาคือ จะเกิดความ
ผูกพันระหว่างผู้รับกับผู้ให้ ผู้รับหรือคนยากจนมีความรู้สึกว่าได้รับการดูแล ไม่ถูกทอดทิ้ง ทำให้ทุก
ฝ่ายอยู่กันอย่างสันติสุข รักใคร่กันและเป็นมิตรสหายกัน จะช่วยขจัดปัญหายากจนขัดสนในสังคม
นั่นคือการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาต่างๆในสังคม โดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรมทางทรัพย์สิน เช่น
การลักขโมย การปล้นสะดมและการกดขี่รีดไถ ผู้จ่ายชะกาตจะรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ
ต่อสังคม ได้ช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของคนในสังคม ทำให้สังคมนั้นๆมีความร่วมมือ สามัคคี
เกื้อกูลกันเป็นสังคมที่เข้มแข็ง

ชะกาตยังถือเป็นแหล่งรายได้ของรัฐ ที่จะสามารถนำมาใช้ในด้านสวัสดิการสังคม
เพื่อการบรรเทาทุกข์และการแก้ปัญหายากจน นั่นก็หมายถึงการพัฒนาสังคมมุสลิม ตัวอย่างที่
ประจักษ์ชัดในการบริหารชะกาตที่มีผลต่อความผาสุกแก่สังคม ดังที่เกิดขึ้นในสมัยเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรง
ธรรมทั้งสี่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยเคาะลีฟะฮ์อะบู บักร رضي الله عنه และอุมัร رضي الله عنه เป็น อัลค็อฎฎอบ رضي الله عنه ที่
พระราชารายณ์ทั้งปวงอยู่เย็นเป็นสุข

2.2.3 บทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ยอมจ่ายชะกาต

ชะกาตเป็นกฎข้อบังคับศาสนาที่ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานและอัลหะดีษ เป็นหลักการที่สามในหลักการอิสลาม นักวิชาการอิสลามมีความเห็นตรงกันว่า ผู้ใดปฏิเสธชะกาต ผู้นั้นพ้นจากสภาพการเป็นมุสลิม อัลลอฮ์ ﷻ ได้สัญญาด้วยการลงโทษที่แสนสาหัสสำหรับผู้ที่ไม่ยอมจ่ายชะกาตดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้

﴿وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا ينفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ يَوْمَ نُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ﴾

(التوبة : 34-35)

ความว่า: “บรรดาผู้ที่สะสมทองและเงินและไม่จ่ายมันในทางของอัลลอฮ์นั้น จงแจ้งข่าวแก่พวกเขาเถิดด้วยการลงโทษอันเจ็บปวด วันที่มันจะถูกเผาด้วยไฟนรกแห่งญะฮันนัมแล้วหน้าผากของพวกเขาและสีข้างของพวกเขาและหลังของพวกเขาจะถูกนำด้วยมันนี้แหละคือสิ่งที่พวกเขาได้สะสมไว้เพื่อตัวของพวกเขาดังนั้นจงลิ้มรสสิ่งที่พวกเขาสะสมไว้เถิด”

(อิตเตาบะฮ์ : 34-35)

หะดีษกล่าวถึงโทษของการไม่ชำระชะกาตโดยรายงานโดยอะบู สุร็อยเราะฮ์   กล่าวว่า ท่านเราะสูล   ได้กล่าวว่า

((مَا مِنْ صَاحِبِ كَنْزٍ لَا يُؤَدِّي زَكَاتَهُ إِلَّا أُحْمِيَ عَلَيْهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ، فَيُجْعَلُ صَفَاتِحَ، فَيُكْوَىٰ بِهَا جَبْهَتُهُ وَجَبِينُهُ، حَتَّىٰ يَخْرُجَ اللَّهُ بَيْنَ عِبَادِهِ، فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ))

(أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، 1991 : 987)

ความว่า: “ไม่มีผู้ใดที่สะสมทรัพย์สมบัติแล้วไม่จ่ายชะกาตของมัน นอกจากว่าเขาจะถูกเผาในไฟนรกแห่งญะฮันนัม แล้วมันถูกทำให้แบน แล้วถูกนำมารัดกับด้านข้างและหน้าผากของเขา จนกว่าอัลลอฮ์   จะตัดสินระหว่างบ่าวของ

พระองค์ ในวันที่ซึ่งหนึ่งวันของมันมีความยาวเท่ากับห้าหมื่นปี”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 987)

รายงานจากท่านอะบู ยัร ฎ กล่าวว่าคุณนะบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، أَوْ: وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ - أَوْ كَمَا حَلَفَ - مَا مِنْ رَجُلٍ تَكُونُ لَهُ إِبِلٌ، أَوْ بَقَرٌ، أَوْ عَمَلٌ، لَا يُؤَدِّي حَقَّهَا، إِلَّا أَتَى بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا تَكُونُ وَأَسْمَنَهُ، تَطَوُّهُ بِأَخْفَافِهَا، وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا، كُلَّمَا جَاوَزَتْ أَخْرَاهَا زِدَّتْ عَلَيْهِ أَوْلَاهَا، حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ))

(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1400 : 1460، مُسْلِمٌ، 1991 : 987)

ความว่า: “ขอสาบานด้วย (อัลลอฮ์ ﷻ) ผู้ที่ชีวิตฉันอยู่ในพระหัตถ์ของพระองค์ หรือ ขอสาบานด้วยผู้ที่ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์ ﷻ (หรือคำสาบานอื่นตามที่ท่านได้สาบานไว้) ว่าไม่มีผู้ใดที่มีอิฐ วัหรือแพะแล้วเขาไม่จ่ายสิทธิ์ของมัน นอกจากมันจะถูกนำมาในวันกิยามะฮ์ในลักษณะที่ใหญ่มากและอ้วนมากแล้วมันจะเหยียบเขาด้วยเท้าและชีวิตด้วยเขาของมัน ทุกครั้งที่ตัวสุดท้ายผ่านไปตัวแรกก็จะหวนกลับคืนมา จนกว่าจะมีการตัดสินระหว่างมนุษย์”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1400 : 1460 ส่วนนี้เป็นของท่าน, และMuslim, 1991 : 987)

รายงานโดยอะบู สุร็อยเราะฮ์ ฎ กล่าวว่าคุณเราะฮ์สุลลอลฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثَلَّ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيئَاتَانِ، يُطَوِّفُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِجَمَتَيْهِ -يَعْنِي بِشِدْقَيْهِ-، ثُمَّ يَقُولُ: أَيْتَا مَالِكَ، أَيْتَا كَزُكِّكَ، ثُمَّ تَلَا (لَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَتَّخِلُونَ.....))

(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1400 : 1403)

ความว่า: “ผู้ใดที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ประทานทรัพย์สินแก่เขาแล้วเขาไม่ทำการจ่ายซะกาตของมัน มันจะถูกจำแลงแก่เขาในวันกิยามะฮ์ให้เป็นงูหัวล้าน มีสองเงี้ยว มันจะรัดเขาในวันกิยามะฮ์แล้วรัดที่ขากรรไกรของเขาทั้งสองข้างแล้วมันจะกล่าวว่า ข้าคือทรัพย์สินของเจ้า ข้าคือสิ่งที่เจ้าสะสมไว้

แล้วท่านอ่านอายะฮฺ **لَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَتَّخِلُونَ** จนจบอายะฮฺ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1400 : 1403)

จากอัลกุรอานและหะดีษที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าอัลลอฮฺ ﷻ ทรงได้กำหนดบทลงโทษอันหนักหน่วงในวันอะคีเราะห์สำหรับผู้ที่ไม่ยอมจ่ายชะกาต นอกจากนั้นแล้วบรรพชนผู้ศรัทธาในยุคต้นๆ ของอิสลามก็ได้ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติชะกาต ดังที่ปรากฏในสมัยเคาะลีฟะฮฺผู้ทรงธรรมทั้งสี่หลังจากท่านนะบี ﷺ เช่น ในสมัยท่านเคาะลีฟะฮฺอะบูบักร์ ﷓ ท่านได้เข้มงวดกับผู้ที่ไม่จ่ายชะกาต ท่านเคยกล่าวด้วยคำพูดที่เด็ดขาดเกี่ยวกับผู้ที่ไม่จ่ายชะกาตว่า: “ขอสาบานด้วยอัลลอฮฺ ﷻ ฉันจะทำสงครามต่อผู้ที่แยกระหว่างการละหมาดและชะกาต ถ้าหากว่าพวกเขาไม่ให้ฉันแม่เท้ากับบังเหียนอูฐ ฉันก็จะทำสงครามกับพวกเขา” ในที่สุดท่านอะบูบักร์ ﷓ ได้ส่งกองทัพนำโดยท่านคอลิด เป็น วะลีค ﷓ และท่านอัมร เป็น อัลอาศ ﷓ เพื่อปราบปรามบรรดาผู้แข็งข้อที่ไม่ยอมจ่ายชะกาต

2.3 เงื่อนไขของการจ่ายและรับชะกาต

2.3.1 ผู้จ่ายชะกาต และเงื่อนไขต่างๆ

อัสสัยยิด สาบิก (al-Saiyid Sābiq, 1994 : 1/323) เขียนว่า ชะกาตเป็นข้อบังคับ (วาญิบ) เหนือมุสลิมที่เป็นอิสระ ที่มีทรัพย์สินประเภทที่วาญิบชะกาตครบพิกัด (นิศอบ)

อิบน์ กุดดามะฮฺ (Ibn Quddāmah, 1997 : 87-88) กล่าวว่า ไม่วาญิบชะกาตนอกจากเมื่อครบเงื่อนไข 4 ประการ ได้แก่

เงื่อนไขที่หนึ่ง อิสลาม ดังนั้นไม่วาญิบชะกาตสำหรับกาฟิรดั้งเดิมหรือคนมูรตัด เพราะว่าชะกาตเป็นข้อปลีกย่อยของอิสลาม จึงไม่วาญิบชะกาตสำหรับคนกาฟิรเหมือนกับการถือศีลอด

เงื่อนไขที่สอง เป็นอิสระ ดังนั้นไม่วาญิบชะกาตสำหรับผู้ที่เป็นทาส หากว่าเจ้านายของเขาให้เขาครอบครองทรัพย์สิน เราเห็นว่า เขาไม่ครอบครองทรัพย์สิน ดังนั้นชะกาตจึงวาญิบเหนือเจ้านายของเขา เพราะเขาครอบครองทรัพย์สินนั้น หากเราบอกว่า เขาสามารถครอบครองทรัพย์สินได้ ก็ไม่วาญิบชะกาต เพราะทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ครอบครองของเจ้านายเขา และทรัพย์สินของทาสนั้นอยู่ในสถานะอ่อน ไม่สามารถให้การดูแลผู้อื่น ด้วยเหตุผลที่ญาติพี่น้องของเขาไม่สามารถไถ่ด้วยการครอบครองนั้น และเขาก็ไม่วาญิบส่งเสียเลี้ยงดูญาติพี่น้องของเขา ชะกาตนั้นถูกบัญญัติบนหลักการให้ความช่วยเหลือ ไม่วาญิบชะกาตเหนือทาสที่ได้ทำสัญญาไถ่ตัว เพราะ

เขายังเป็นทาสอยู่ การครอบครองของเขาไม่สมบูรณ์ หากเขาได้รับการไถ่ตัวพร้อมกับเขามีทรัพย์สินครบพิกัด ให้ร่อนครบรอบปี

เงื่อนไขที่สาม ครอบครองโดยสมบูรณ์ จึงไม่วาญิบชะกาดนี้ที่อยู่กับทาสที่ได้ทำสัญญาปลดตัวเองกับนายของเขา เนื่องจากความไม่สมบูรณ์ในการครอบครองของเขา เพราะเขาอาจทำให้ตัวของเขาอ่อนแอตนเองลงได้และปฏิเสธการชำระคืน และไม่วาญิบชะกาดสัตว์เลี้ยงที่เป็นของสาธารณะสมบัติ เพราะไม่มีสิทธิ์การครอบครองตามทัศนะหนึ่ง ในอีกทัศนะเห็นว่ามีสิทธิ์การครอบครองที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งไม่สามารถใช้เพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันได้ในรูปแบบต่างๆ

เงื่อนไขที่สี่ มีความร่ำรวย ด้วยหลักฐานจากคำกล่าวของท่านนะบี ﷺ ต่อมุอาซ เป็น ญะบัล ﷺ ว่า

((أَعْلَمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِي أَمْوَالِهِمْ ، تُؤْخَذُ مِنْ أَعْيَانِهِمْ
وَرُدُّدٌ عَلَى فُقَرَاءِهِمْ))

(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1400 : 1395)

ความว่า : จงป่าวประกาศให้พวกเขาทราบว่าอัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญญัติเสาะสะเกาะฮุทรัพย์สินเหนือพวกเขา โดยเก็บจากผู้ที่ย่ำรวยในหมู่พวกเขาและแจกจ่ายแก่ผู้ที่ยากจนในหมู่พวกเขา

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1400 : 1395)

ด้วยเหตุผลการวาญิบชะกาดนั้นเป็นการดูแลจิตใจของผู้ที่ยากจน ดังนั้นความร่ำรวยจึงเป็นเงื่อนไขของวาญิบชะกาด เพื่อให้สามารถดูแลจิตใจ ความร่ำรวยนั้นนับได้จากการครอบครองพิกัดชะกาดที่ปราศจากหนี้สิน ดังนั้นไม่วาญิบเหนือผู้คนที่ไม่ครอบครองทรัพย์สินที่ไม่ครบพิกัด

อิบนุ กุคดามะฮฺ (Ibn Quddāmah, 1997 : 2/93) ผู้ใดที่ครอบครองพิกัดชะกาดพร้อมกันนั้นเขาก็มีหนี้สินที่มากกว่าพิกัดนั้นหรือทำให้พิกัดนั้นลดน้อยลง เขาไม่วาญิบชำระชะกาด ถ้าหากว่าพิกัดนั้นเป็นทรัพย์สินที่ไม่ปรากฏชัด (الْأَمْوَالُ الْبَاطِنَةُ) มันคือเงินตรา และทรัพย์สินการล้า

2.3.2 ผู้รับชะกาตและเงื่อนไขต่างๆ

สำหรับผู้มีสิทธิรับชะกาตนั้น อัลลอฮ์ได้ทรงบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในสุเราะฮ์ อัดเตาบะฮ์อายะฮ์ที่ 60 ว่า

﴿ إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبِهِمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَرَمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۗ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝﴾

(التَّوْبَةُ : 60)

ความว่า “แท้จริงทานทั้งหลาย (ทรัพย์สินส่วนชะกาต) นั้น สำหรับบรรดาผู้ที่ยากจน และบรรดาผู้ที่ขัดสน และบรรดาเจ้าหน้าที่ในการรวบรวมมัน และบรรดาผู้ที่หัวใจของพวกเขาสนิทสนม และในการไถ่ทาส และบรรดาผู้ที่หนี้สินล้นตัว และในทางของอัลลอฮ์ ﷻ และผู้ที่อยู่ในระหว่างเดินทาง ทั้งนี้เป็นบัญญัติอันจำเป็นซึ่งมาจากอัลลอฮ์ ﷻ และ อัลลอฮ์ ﷻ นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงปรีชาญาณ”

(อัดเตาบะฮ์ : 60)

โดยสรุปแล้วอัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนดผู้ที่มีสิทธิรับชะกาตได้นั้น ต้องอยู่ในกรอบของบุคคลแปดประเภทนี้เท่านั้น ได้แก่

1. ฟุเกาะรอฮ์ (ผู้ยากจน) คือผู้ไม่มีทรัพย์สินใดๆเลยหรือมีเล็กน้อยไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย (รายได้ไม่ถึงครึ่งของรายจ่าย)

อะบูบักร์ อัล-ญะซาอิรีย์ (Abu Bakr al-Jazāiriyy, 1976 : 255) ให้ความหมายว่า พะกีร์หมายถึง ผู้ที่มีทรัพย์สินไม่เพียงพอกับความจำเป็นสำหรับเขาเอง และสำหรับผู้ที่อยู่ในความดูแลของเขา จากอาหาร เครื่องดื่ม เครื่องนุ่งห่มและที่อยู่อาศัย ถึงแม้ว่าเขาจะมีทรัพย์สินครบพิศชะกาตก็ตาม

อับดุลลอฮ์ บิน อับดุลเราะฮ์มาน อัล-บัสซัม (Abdullāh bin Abd al-Rahmān al-Bassām, n.d. : 3/418) เขียนว่า อุลละมาอ์ฟิกฮฺ ให้ความหมายของพะกีร์ว่า เป็นผู้ที่หาปัจจัยยังชีพได้ครั้งหนึ่งของความจำเป็นของเขาพร้อมกับผู้ที่อยู่ในความดูแลของเขา หรือได้น้อยกว่านั้น

2. มะซากีน (ผู้ขัดสน) คือผู้ที่มีรายได้เกือบพอรายจ่าย หรือครั้งหนึ่งของรายจ่าย

อับดุลลอฮ์ บิน อับดุลเราะฮ์มาน อัล-บัสซัม (Abdullāh bin Abd al-Rahmān

al-Bassām, n.d. : 3/418) เขียนว่า อุละมาอ์ฟิกสู ให้ความหมายของมิสกินว่า เป็นผู้ที่หาปัจจัยยังชีพ ได้ครั้งหนึ่งของความจำเป็นของเขาหรือมากกว่านั้น และไม่ถึงขั้นครบสมบูรณ์สำหรับในรอบปี

ดังนั้นพะกัรจึงเป็นผู้ที่อยู่ในสถานะลำบากกว่ามิสกิน การให้สำหรับบุคคลทั้งสอง ประเภทนี้จึงต้องให้อย่างเพียงพอหรือเสริมให้เพียงพอสำหรับใช้ในรอบปี เมื่อกกล่าวถึงมิสกินอย่าง เดียวความหมายจะครอบคลุมถึงพะกัรด้วย เมื่อกกล่าวถึงพะกัรอย่าง เดียวความหมายจะครอบคลุมถึง มิสกินด้วย เมื่อกกล่าวถึงทั้งสองอย่าง สิ่งที่ได้อกล่าวไปแล้วนั้นคือความแตกต่าง (Abdullāh bin Abd al-Rahmān al-Bassām, n.d. : 3/418-419)

อะบูบักร อัล-ญะซาอิรีย (Abu Bakr al-Jazāiriyy, 1976 : 256) คนมิสกินนั้น สถานะความยากจนอาจจะเบาว่าคนพะกัรหรืออาจจะหนักกว่า ทั้งนี้หุคุมของทั้งสองนั้น เหมือนกันทุกอย่าง ท่านเราะสูลุลลอฮ ﷺ ได้ให้ความหมายของมิสกินในบางหะดีษ โดยกล่าวว่า

((لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرْدُةَ اللَّقْمَةِ وَاللَّقْمَتَانِ
وَالثَّمْرَةَ وَالثَّمَرَتَانِ وَلَكِنَّ الْمِسْكِينَ الَّذِي لَا يَجِدُ غَنًى يُغْنِيهِ وَلَا يُفْطِنُ
بِهِ فَيَتَّصِدُّ عَلَيْهِ وَلَا يُقَوْمُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ))
(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1400 : 1479)

ความว่า “คนมิสกินไม่ใช่ผู้ที่เดินเตร่ไปหาผู้อื่น กลับมา ด้วยอาหารหนึ่งมือหรือสองมือ อินทผลัดหนึ่งผลหรือ สองผล แต่คนมิสกินคือผู้ที่ไม่มีโอกาสได้พบคนที่ทำให้ ความพอเพียงสำหรับเขาจากเสาะคะเกาะฮุ และผู้ที่ลุกขึ้น ไปขอจากผู้อื่น”

(บันทึกโดย al-Bukhāriyy, 1400 : 1479)

3. อามิลินอะลียฮา (เจ้าหน้าที่ชะกาต)

อะบูบักร อัล-ญะซาอิรีย (Abū Bakr al-Jazāiriyy, 1976 : 256) อามิลคือ ผู้ที่ทำงาน เกี่ยวกับชะกาต ได้แก่ผู้รวบรวมหรือผู้จัดเก็บ ผู้ประเมิน ผู้บันทึกชะกาต โดยให้เงินชะกาตเป็น ค่าจ้างงานของเขา ถึงแม้ว่าเขาเป็นผู้ที่มั่งมี ท่านเราะสูลุลลอฮ ﷺ ได้กล่าวว่า

((لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِعَنِيٍّ إِلَّا لِخَمْسَةٍ : لِعَامِلٍ عَلَيْهَا أَوْ لِعَاوِزٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أَوْ عَنِيٍّ اشْتَرَاَهَا بِمَالِهِ أَوْ فَقِيرٍ تُصَدِّقُ عَلَيْهِ فَأَهْدَاهَا لِعَنِيٍّ أَوْ غَارِمٍ))
(أَخْرَجَهُ ابْنُ مَاجَةَ، د.ت. : 1841)

ความว่า “ไม่อนุญาตให้เสาะคะเกาะฮุแก่ผู้ที่ร่ำรวย นอกจาก สำหรับบุคคลห้าประเภท ผู้ที่ทำงาน ในกิจการชะกาต ผู้ที่ ออกไปสงเคราะห์ในหนทางของอัลลอฮ ﷻ หรือผู้ที่ร่ำรวยที่

ชื่อทรัพย์สินจะภาคด้วยทรัพย์สินของเขา หรือ คนยากจนที่
ได้รับเสาะคะเกาะฮู หลังจากนั้นเขาได้มอบทรัพย์สินนั้น
สำหรับผู้ที่ร่ำรวยหรือผู้ที่คิดหนี้สิน”

(บันทึกโดย Ibn Mājah, n.d. : 1841)¹

4. บรรดาผู้ที่หัวใจของเขายังใหม่ต่ออิสลามคือมุสลิมหรือกาฟิร หัวหน้าผ่า ผู้ที่หวัง
ว่าเขาจะเข้ารับอิสลาม หรือ (ผู้ที่เราหวัง) เพื่อให้พ้นจากความชั่วของเขา หรือหวังว่าการให้จะเพิ่ม
อิมานของเขาหรือหวังการรับอิสลามของคนที่เหมาะสมกับเขา คนต่างๆ เหล่านี้จะให้ชะภาคจำนวนที่
ทำให้บรรลุเป้าหมายได้

5. ในการไถ่ทาสคือบรรดาทาสหรือทาสที่ได้ทำสัญญาไถ่ตัวเองจากเจ้านายเพื่อให้พ้น
จากการเป็นทาส และเขามีความต้องการชะภาค และที่เข้าข่ายนี้ด้วยก็คือการไถ่ตัวเชลยศึกที่เป็น
มุสลิม

6. ผู้ที่หนี้สินส่วนตัวคือผู้ที่คิดหนี้ซึ่งมีสองประเภท

6.1 ผู้ที่คิดหนี้เพื่อสมานไกลเกลี่ยระหว่างผู้ที่ขัดแย้งกัน จะให้ชะภาคตามจำนวน
ที่เขาคิดหนี้แม้เขาจะร่ำรวยก็ตาม

6.2 ผู้ที่คิดหนี้เพื่อตัวเองโดยที่เขาคิดหนี้และไม่มีทรัพย์สินที่จะชดใช้หนี้

7. ผู้ที่อยู่ในหนทางของอัลลอฮฺ ﷻ คือผู้ที่สู้รบในหนทางอัลลอฮฺ ﷻ เพื่อเชิดชูศาสนา
ของพระองค์

อะบูบักร์ อัล-ญะซาอีย์ (Abu Bakr al-Jazāiriyy, 1976 : 256-257) เขียนว่า การอยู่
ในหนทางของอัลลอฮฺ หมายถึง กิจการงานที่นำไปสู่ความโปรดปรานของอัลลอฮฺ ﷻ สรวงสวรรค์
ของพระองค์ โดยเฉพาะการทำสงครามในหนทางของอัลลอฮฺ ﷻ เพื่อเชิดชูกะลิมะห์ของอัลลอฮฺ
ﷻ ดังนั้นชะภาคจะให้แก่ผู้ที่ทำสงครามเพื่อแนวทางของอัลลอฮฺ ﷻ ถึงแม้ว่าเขาจะเป็นผู้ที่ร่ำรวย
ความคิดทั่วไปในแนวทางศาสนาอยู่ในขอบข่ายนี้เช่นกัน เช่น กิจการมัสยิด การสร้างโรงพยาบาล
โรงเรียน ศูนย์เด็กกำพร้า เพียงแต่ว่าสิ่งแรกๆ คือ การญิฮาด จากการเตรียมอาวุธยุทโธปกรณ์ เสบียง
บุคลากรและสิ่งจำเป็นต่างๆ ในการทำสงครามในหนทางของอัลลอฮฺ ﷻ

8. ผู้เดินทาง คือผู้ที่กำลังเดินทางแล้วหมดเสบียงระหว่างเดินทางไม่มีทรัพย์สินที่จะ
ใช้เดินทางกลับบ้านเมืองได้ คนประเภทนี้จะได้รับชะภาคตามจำนวนที่จำเป็นเพื่อใช้ในการเดินทาง
ถึงแม้ว่าเขาจะเป็นคนที่ร่ำรวย ณ ภูมิลำเนาของเขาก็ตาม

¹ อัลอัลบานีย์ (al-Albāniyy, 1979 : 3/377) ระบุว่า เป็นหะดีษเศาะฮีห

2.4 ทรัพย์สินที่วาญิบชะกาต

อิสลามได้กำหนดประเภทของทรัพย์สินที่วาญิบชะกาตไว้แล้วในอัลกุรอาน อัลหะดีษอย่างชัดเจน ตลอดจนการปฏิบัติและการอธิบายของบรรดานักปราชญ์มุสลิมในยุคต่างๆ โดยสรุปแบ่งได้เป็นสองประเภท ได้แก่ ทรัพย์สินที่วาญิบด้วยตัวของมันเอง เช่น ทรัพย์สินประเภททองคำและเงิน ปศุสัตว์ เพาะปลูก และทรัพย์สินที่วาญิบด้วยสาเหตุอื่น ได้แก่ ทรัพย์สินทางการค้า ซึ่งทรัพย์สินนั้นเดิมทีอาจเป็นทรัพย์สินที่ไม่วาญิบชะกาตด้วยตัวของมันเอง แต่ด้วยสาเหตุที่นำทรัพย์สินนั้นมาดำเนินธุรกิจ จึงจำเป็นที่จะต้องประมวลค่าทรัพย์สินนั้น เพื่อนำไปจ่ายชะกาต ในหัวข้อนี้ จะขอนำเสนอประเภททรัพย์สินที่วาญิบชะกาตด้วยตัวของมันเองอย่างย่อ โดยจะกล่าวถึงชนิดทรัพย์สิน พิภัก และจำนวนที่จะต้องนำไปจ่ายชะกาต พร้อมหลักฐานดังต่อไปนี้

2.4.1 ทองคำและเงิน

ชะกาตทองคำและเงินบริสุทธิ์เป็นสิ่งที่วาญิบต้องจ่ายชะกาตเมื่อครบเงื่อนไข วาญิบชะกาต ไม่มีทัศนะใดของนักปราชญ์มุสลิมที่มีความเห็นต่างไปจากนี้ ไม่ว่าสองสิ่งนั้นจะอยู่ในลักษณะใด เช่น ลักษณะแท่ง รูปพรรณ หรือแปรมาเป็นในลักษณะเงินตราในตระกูลเงินต่างๆ การบัญญัตินี้มีระบุไว้ในอัลกุรอานและสุนนะฮ์ อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวว่า

﴿وَالذَّيْبُ يَكْفُرُونَ. الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ

اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾

(التوبة : 34)

ความว่า : “และบรรดาผู้ที่สะสมทองและเงิน และไม่จ่ายมันในทางของอัลลอฮ์ ﷻ นั้น จงแจ้งข่าวดีแก่พวกเขาเถิด ด้วยการลงโทษอันเจ็บปวด”

(อัตเตาบะฮ์ : 34)

อัลเกาะเราะฮ์ฎอวีอี (al-Qaradhāwiy, 1973 : 1/241) ได้กล่าวเกี่ยวกับอายะฮ์นี้พอสรุปได้ว่า การกล่าวถึงทองคำและเงินในอายะฮ์นี้มีนัยที่ครอบคลุมถึงเงินตราด้วย เพราะเงินตรานั้นเป็นสิ่งที่สะดวกในการใช้จ่ายมากกว่าทองคำและเงิน พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้เน้นด้วยคำว่า لَا يُنْفِقُونَهَا แทนที่ لَا يُنْفِقُونَهَا ทั้งๆที่คำสรรพนามในอายะฮ์ได้อ้างถึงสองอย่างนั้น โดยนับว่าสองอย่างนั้นเป็น ดีนาร์และดิรฮัม ซึ่งหมายถึงเงินตรานั้นเอง

หลักฐานจากสุนนะฮ์ท่านนะบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحٌ مِنْ نَارٍ فَأُحْمِي عَلَيْهَا فِي نَارٍ جَهَنَّمَ فَيُكْوَى بِهَا جَنْبُهُ وَجَبِينُهُ وَظَهْرُهُ))

(أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، 987 : 1991)

ความว่า: “ไม่มีผู้ใดที่ครอบครองทองคำและเงิน ซึ่งเขาไม่ให้สิทธิของมัน นอกจากว่าในวันกิยามะฮ์ เขาจะได้รับสมุดบันทึกของเขาที่เป็นไฟนรก เขาจะถูกเผาในนรกขณะนั้น และเขาจะถูกกรีดบนแผ่นหลังด้านข้างของเขาหน้าผากและแผ่นหลังของเขา”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 987)

พิกัดทองคำคือยี่สิบดีนาร์ หรือมีน้ำหนักประมาณ 85 กรัม พิกัดเงินคือยี่สิบดีนาร์ หรือมีน้ำหนักประมาณ 595 กรัม หากมุสลิมผู้ใดครอบครองทองหรือเงินที่เก็บไว้จำนวนดังกล่าว หรือมากกว่าเป็นระยะเวลาหนึ่งปี จะต้องจ่ายชะกาตจำนวนหนึ่งส่วนสี่ของหนึ่งส่วนสิบ (ร้อยละสองจุดห้า) โดยมีข้อยกเว้นไม่ต้องจ่ายชะกาต ทองหรือเงินรูปพรรณที่สุภาพสตรีสวมใส่อยู่เป็นประจำในจำนวนปกติตามธรรมเนียมทั่วไปของสตรีสวมใส่เป็นเครื่องประดับ

สำหรับเงินตราหรือธนบัตรสกุลต่างๆ ที่ใช้อย่างแพร่หลายปัจจุบัน มีพิกัดเท่ากับมูลค่าของพิกัดทองหรือเงิน โดยคิดคำนวณร้อยละสองจุดห้าจากจำนวนเงินออมที่เก็บไว้นำไปจ่ายชะกาต

อรุณ บุญชม (2535 : 2/52) กล่าวว่า เป็นที่ยอมรับกันในประวัติศาสตร์ ว่าราคาเงินสองร้อยดิรฮัมในยุคต้นอิสลามนั้น เคยเท่ากับราคาทองคำยี่สิบมิชกอล และเมื่อดำเนินตามทีกล่าวนี้ ทั้งทองคำและเงินต่างก็มีพิกัดของตนเองที่จะใช้พิจารณาในกาจ่ายชะกาต ต่อมาได้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นในราคาทองคำกับราคาเงิน ราคาทองคำยี่สิบมิชกอล จะเกินกว่าราคาเงินสองร้อยดิรฮัมหลายเท่าตัว ดังที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะอย่างไรก็ตาม ผู้ที่ครอบครองธนบัตร ให้เขาเลือกที่จะพิจารณาว่ามันแทนค่าของทองคำหรือแทนค่าของเงิน ถ้าหากมันแทนค่าทองคำ ก็จะต้องมีมูลค่าเท่ากับราคาทองคำเก้าสิบหกกรัมขึ้นไป จึงจำเป็นต้องจ่ายชะกาต และถ้าหากมันแทนค่าเงิน ก็จะต้องมีมูลค่าถึงหกร้อยเจ็ดสิบสองกรัมขึ้นไป จึงจำเป็นต้องจ่ายชะกาต และการถือเอาอัตราน้อยที่สุดในเรื่องนี้ เป็นการดีกว่า เพราะคนยากจนจะได้รับประโยชน์ และจะเกิดความมั่นใจว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นหากนำธนบัตรไปเทียบกับราคาเงินเจ็ดร้อยสิบสองกรัม ทำให้ได้พิกัดชะกาตน้อยกว่าเมื่อนำเทียบกับราคาทองคำเก้าสิบหกกรัม ก็ให้เทียบราคาเงินเพื่อจะ

ได้ธนบัตรนั้นไปจ่ายชะกาต

อัลเกาะเราะฮ์ฏอวียี (al-Qaradhāwiy, 1973 : 1/277-281) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขวาญิบชะกาตเงินตราและธนบัตร พอสรุปได้ว่า

1. จำนวนเงินนั้นต้องครบพิกัด หากผู้ใดครอบครองทรัพย์สินไม่ครบพิกัดก็ไม่ต้องจ่ายชะกาต และยังไม่นับว่าผู้นั้นเป็นผู้ที่ร่ำรวย นั่นคือมูลค่าของทองคำ 85 กรัม หากว่าเงินนั้นเป็นจำนวนเงินที่ครอบครองโดยหุ้นส่วนสองคน อุละมาอ์มีทัศนะต่างกัน โดยทัศนะของอะบีหะนีฟะฮ์และมาลิก เห็นว่าไม่วาญิบชะกาตจนกว่าหุ้นส่วนของแต่ละคนจะครบพิกัด ตามทัศนะอิมามฮาฟิอียี เห็นว่าทรัพย์สินที่เป็นหุ้นส่วนกันนั้น บทบัญญัติของมันเป็นบทบัญญัติเดียวกันกับทรัพย์สินของคนๆเดียว

2. ครบรอบปี ชะกาตวาญิบหนึ่งครั้งในรอบปี ดังนั้นทรัพย์สินที่จ่ายชะกาตแล้วในปีนั้นไม่วาญิบที่จะต้องจ่ายเป็นครั้งที่สองในปีเดียวกันนอกจากจะครบรอบรอบปีต่อไป

ตามทัศนะในมัซฮับฮานาฟียะฮ์ มีความเห็นว่าจำเป็นต้องครบพิกัดในต้นปีและปลายปีเท่านั้น ในต้นปีนั้นเป็นการเริ่มต้น ในสิ้นปีเป็นเวลาการวาญิบ ดังนั้นการไม่ครบพิกัดระหว่างปีจึงไม่มีผลใดๆ หากว่าทรัพย์สินเสียหายทั้งหมดในช่วงระหว่างปีการนับรอบปีนั้นเป็นโมฆะ เมื่อมีทรัพย์สินอื่นที่ครบพิกัดให้เริ่มนับรอบปีใหม่

ตามทัศนะทั้งสาม จำเป็นต้องครบพิกัดตลอดทั้งปี เพราะสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในต้นปีและปลายปี ก็จะต้องคำนึงถึงในระหว่างปีด้วย เหมือนการเป็นกรรมสิทธิ์ และการเป็นอิสลาม

3. ปกติจากหนี้สินที่ซึ่งหนี้สินนั้นมีมากกว่าพิกัดชะกาต หรือหนี้สินนั้นทำให้ทรัพย์สินจำนวนลดลง เป็นเหตุที่ทำให้ไม่ครบพิกัด

4. มีจำนวนเกินจากความจำเป็นพื้นฐาน นั่นคือ ความจำเป็นในปัจจุบันยังชีพของมนุษย์ มุหัมมัด เบน อิบรอฮีม อัตุควัยญีรียี (Muhammad bin Ibrāhīm al-Tuwaijiriy, 2010 : 593) เงินตราต่างๆ ปัจจุบันเช่น ريال ดอลลาร์ และอื่นๆ หุคมของมันเหมือนกับหุคมทองคำและเงิน โดยให้ประเมินราคาตามค่าของมัน เมื่อครบพิกัดทองคำหรือเงิน จะต้องจ่ายชะกาต จำนวนหนึ่งส่วนสี่ของหนึ่งส่วนสิบ (ร้อยละ 2.5) เมื่อครบรอบปี วิธีการจ่ายชะกาตเงินตราให้ตีค่าเงินตราตามพิกัดทองคำหรือเงิน ในเมื่อพิกัดต่ำสุดของทองคำคือ 85 กรัม และสมมุติว่าราคาทองหนึ่งกรัมเท่ากับ 40 ريالซาอุดีอาระเบีย ให้คูณค่าพิกัดทองคำกับราคาต่อกรัม ($85 \times 40 = 3400$ ريال) นี่คือน้ำค่าต่ำสุดของพิกัดเงินตรา ในจำนวนนั้นต้องจ่ายหนึ่งส่วนสี่ของหนึ่งส่วนสิบ นั่นคือ 85 ريالซาอุดีอาระเบีย หรือเท่ากับ ร้อยละสองจุดห้า

สำหรับวิธีการคิดจำนวนที่จะจ่ายชะภาคเงินตรา นั้นมีหลายวิธีด้วยกัน

1. แบ่งทรัพย์สินเป็น 40 ส่วน แล้วจ่ายชะภาคหนึ่งส่วน นี่คือน้ำของร้อยละ 2.5 ที่ วาญิบสำหรับชะภาคทองคำและเงิน และสิ่งที่อยู่ในลักษณะเดียวกันกับทั้งสองประเภทนี้ เช่น หาก บุคคลผู้หนึ่งมีเงิน 80,000 ريال ($80,000 \div 40 = 2,000$ ريال) นี่เป็นชะภาคของเงินจำนวนดังกล่าว นั้นก็คือหนึ่งส่วนสี่ของหนึ่งส่วนสิบ

2. หรือแบ่งทรัพย์สินเป็น 10 ส่วน หนึ่งส่วนจากจำนวนนั้นแบ่งออกเป็นสี่ส่วน ผลที่ได้คือจำนวนที่วาญิบชะภาค เช่น หากเงินมีจำนวน 100,000 (ให้คิด $100,000 \div 10 = 10,000$) แล้วนำมาแบ่งสี่ ($10,000 \div 4 = 2,500$) จำนวน 2,500 นั้นก็คือหนึ่งส่วนสี่ของหนึ่งส่วนสิบ (มุหัมมัด เป็น อิบรอฮีม อัศศุวะญีรีย 593-594)

นี่เป็นตัวอย่างวิธีการคำนวณชะภาคทองคำและเงินตามที่อยู่ละมาอ์ได้นำเสนอ ทั้งนี้ เพื่อให้มีความชัดเจนมากขึ้น จึงขอเสนอพิศดทองคำและการคำนวณชะภาคตามน้ำหนักและ ราคาที่ใช้กันในประเทศไทย เนื่องจากทองคำแท่งกับทองรูปพรรณมีราคาที่แตกต่างกัน ราคาขาย และรับซื้อของตลาดก็มีความต่างกัน ในวิจัยนี้จะขอยกตัวอย่างตามราคาทองคำแท่งเป็นหลักในการ คำนวณ ส่วนราคาดังนั้นจะต้องยึดหลักราคาที่จะขายออกไป นั่นคือราคารับซื้อของตลาด เพราะการ ขายทองนั้นตลาดจะเป็นผู้กำหนดราคารับซื้อ ดังนี้

ทองคำแท่ง 1 บาทหนักเท่ากับ 15.244 กรัม ทองรูปพรรณ 1 บาท เท่ากับ 15.16 กรัม หรือถือกันโดยรวมว่า ทอง 1 บาท น้ำหนัก 15.2 กรัม¹ ดังนั้นพิศดทอง 85 กรัม จะมีน้ำหนัก $85 \div 15.2 = 5.592$ บาท ถ้าราคารับซื้อทองคำมีค่าบาทละ 20,200 บาท² ดังนั้นพิศดเงินตราของไทย จะมีค่าเท่ากับ ($5.592 \times 20,200 = 112,958.40$ บาท) เมื่อผู้ใดมีทองคำตามน้ำหนักหรือเงินตราตาม จำนวนนั้นและได้เก็บไว้ครบรอบปีตามจำนวนที่กล่าวมานี้หรือมากกว่า เขาจะต้องจ่ายชะภาค วิธีการคำนวณ ดังต่อไปนี้

วิธีการแบบที่หนึ่ง แบ่งทรัพย์สินเป็น 40 ส่วน แล้วจ่ายชะภาคหนึ่งส่วน เช่น หาก บุคคลผู้หนึ่งมีมูลค่าทองหรือเงินตรา 200,000 บาท จำนวนที่จะต้องบริจาชะภาค คือ ($200,000 \div 40 = 5,000$ บาท)

วิธีการแบบที่สอง แบ่งทรัพย์สินเป็น 10 ส่วน หนึ่งส่วนจากจำนวนนั้นแบ่ง ออกเป็นสี่ส่วน ผลที่ได้คือจำนวนที่วาญิบจะต้องบริจาชะภาค เช่น หากมีมูลค่าทองหรือเงินตรา

¹ การเปรียบเทียบน้ำหนักทอง บาท:กรัม(ระบบออนไลน์ สืบค้นจาก <http://www.checkraka.com/econ/gold/1005/> เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2557)

² ตามอัตราราคารับซื้อทองคำแท่งประจำวัน 3 กรกฎาคม 2557 เวลา 10.50 น. (ระบบออนไลน์ สืบค้นจาก <http://money.sanook.com/economic/goldrate/?gclid> เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2557)

จำนวน 200,000 บาท (ให้คิด $200,000 \div 10 = 20,000$) แล้วนำหนึ่งส่วนมาแบ่งสี่ ($20,000 \div 4 = 5,000$) จำนวน 5,000 บาทนั้นคือส่วนที่จะต้องนำไปจ่ายชะกาต

2.4.2 ปศุสัตว์

ปศุสัตว์หรือสัตว์เลี้ยงที่ต้องจ่ายชะกาตได้แก่ สัตว์เลี้ยงประเภทอูฐ วัว ควาย แพะและแกะ หลักฐานจากหะดีษที่ระบุประเภทสัตว์ดังกล่าว รายงานจากอะบี สุรอยเราะฮฺ رضي الله عنه ระบุว่า

((مَا مِنْ رَجُلٍ تَكُونُ لَهُ إِبِلٌ أَوْ بَقَرٌ أَوْ غَنَمٌ لَا يُؤَدِّي حَقَّهَا إِلَّا أَتَى بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا تَكُونُ وَأَسْمَنَهُ تَطَوُّهُ بِأَخْفَافِهَا وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا كُلَّمَا جَازَتْ أُخْرَاهَا زِدَّتْ عَلَيْهِ أَوْلَاهَا حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ))

(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1400 : 1460)

ความว่า : ไม่มีผู้ใดที่ครอบครองอูฐ วัว และแกะ ซึ่งเขาไม่ให้สิทธิของมัน (ไม่จ่ายชะกาต) นอกจากในวันกิยามะฮฺ สัตว์เหล่านั้นจะมาหาเขาด้วยร่างที่ใหญ่และอ้วนที่สุดของ สัตว์ประเภทนั้น เหยียบขี้เขาด้วยขาของมัน ทิ่มแทงด้วย เขาของมัน ทุกครั้งที่ตัวสุดท้ายของมันได้ผ่านพ้นไป ตัวแรกจะถูกให้กลับมาจนกระทั่งมนุษย์จะได้รับการตัดสิน

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1400 : 1460)

การที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ทรงกำหนดบทลงโทษต่อผู้ที่ไม่จ่ายชะกาตสัตว์เลี้ยงใน หะดีษนี้ เป็นการบอกถึงหุกมวาญิบจ่ายชะกาตปศุสัตว์ เพราะตามหลักอูศูลฟิเกฮฺ¹ การกำหนด บทลงโทษเป็นหลักฐานประการหนึ่งแสดงถึงหุกมวาญิบ

สำหรับพิกัดของชะกาตปศุสัตว์ตามจำนวนดังต่อไปนี้ คือ ปศุสัตว์ประเภทแพะ และแกะ จำนวน 40 ตัว ปศุสัตว์ประเภทวัวและควาย จำนวน 30 ตัว ปศุสัตว์ประเภทอูฐ จำนวน 5 ตัว

หลักฐานการกำหนดพิกัดชะกาตปศุสัตว์ประเภทแพะและแกะ และจำนวนที่ จะต้องจ่ายชะกาต ท่านนะบี ﷺ ได้กล่าวว่า

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : ((فِي كُلِّ أَرْبَعِينَ شَاةً شَاةً إِلَى

¹ หลักการศาสนบัญญัติ

عِشْرِينَ وَمِائَةً ، فَإِذَا زَادَتْ وَاحِدَةً فَمِثْلَانِ إِلَى مِائَتَيْنِ ، فَإِذَا
زَادَتْ وَاحِدَةً فَمِثْلًا ثَلَاثَ شِئَاءٍ إِلَى ثَلَاثِ مِائَةٍ ، فَإِذَا زَادَتْ فَفِي
كُلِّ مِائَةٍ شَأَةٌ ، لَا يَفْرَقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ ، وَلَا يُجْمَعُ بَيْنَ مَتَفَرِّقٍ ، خَشِيئَةٌ
((الصَّدَقَةُ))

(أَخْرَجَهُ ابْنُ مَاجَهَ، د.ت. : 1807، وَالتِّرْمِذِيُّ، د.ت. : 621)

ความว่า : “จากอิบนี อุมร์ จากท่านนะบี ﷺ กล่าวว่า “แพะ
ทุกสี่สิบตัวถึงจำนวนหนึ่งร้อยสี่สิบตัวต้องจ่ายชะกาตแพะ
จำนวนหนึ่งตัว เมื่อมีจำนวนเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งตัวจนถึงสอง
ร้อยให้จ่ายเพิ่มเป็นสองตัว เมื่อมีจำนวนเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งตัว
ถึงสามร้อยให้จ่ายเพิ่มเป็นสามตัว เมื่อมีจำนวนเพิ่มขึ้นให้
จ่ายชะกาตร้อยละหนึ่ง ไม่แยกสัตว์ที่อยู่รวมกัน ไม่รวม
สัตว์ที่อยู่แยกกัน เพื่อเลี้ยงเสาะคะเกาะฮุ”

(บันทึกโดย Ibn Mājah, n.d.: 1807 al-Tirmidhiy, n.d. : 621)¹

621)¹

ตารางที่ 1 สรุปอัตราการจ่ายชะกาตสัตว์ประเภทแพะและแกะ ดังต่อไปนี้

จำนวนแพะและแกะ	จำนวนที่ต้องจ่าย
40 - 120 ตัว	แกะอายุหนึ่งปีหนึ่งตัวหนึ่งตัว หรือแพะอายุสองปีหนึ่งตัว
121 - 200 ตัว	แกะหรือแพะดังกล่าวสองตัว
201 - 300 ตัว	แกะหรือแพะดังกล่าวสามตัว
ส่วนที่เกิน ทุกๆ 100 ตัว	เพิ่มแกะหรือแพะดังกล่าวหนึ่งตัว

พิภคของชะกาตปศุสัตว์ประเภทวัวและควายและจำนวนที่จะต้องจ่ายชะกาต มี
บันทึกในสุนันอัตตำรามีซีย์และอิบนมาญะฮ์จากรายงานของอับดุลละฮ์อิบนุมัสอูด رضي الله عنه ว่า

((وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

قَالَ: فِي ثَلَاثِينَ مِنَ الْبَقَرِ تَبِيعٌ أَوْ تَبِيعَةٌ وَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ مُسِنَّةٌ))

(أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ، د.ت. : 622، ابْنُ مَاجَهَ، د.ت. :

¹ อัลอัลบานีย์ (al-Albāniy, 1979 : 266) ระบุว่า เป็นหะดีษเศาะหีห

ความว่า : “จากอับดิลลาฮฺ เป็น มัสอูด رضي الله عنه ท่านนะบี صلى الله عليه وسلم ได้กล่าวว่ จากวัวสามสิบตัวให้จ่ายชะกาตตะบือ¹หรือตะบืออะฮฺ²หนึ่งตัว และทุกสี่สิบให้จ่ายชะกาตจ่ายชะกาตมุสลิมนะฮฺ³

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, n.d. : 622, Ibn Mājah, n.d. :

1804, al-Baihaqi, 2003 : 4/7287)⁴

ตารางที่ 2 ชะกาตปศุสัตว์ประเภทวัวและควาย ดังต่อไปนี้

จำนวนวัวและควาย	จำนวนชะกาต
30 - 39 ตัว	(ตะบือ) ลูกวัวตัวผู้หรือตัวเมียอายุหนึ่งปีหนึ่งตัว
40 - 59 ตัว	(มุสลิมนะฮฺ) วัวตัวเมียอายุสองปีหนึ่งตัวหนึ่งตัว

หลักฐานที่เกี่ยวกับพิคัตของอูฐและจำนวนที่จะต้องจ่ายชะกาตมีระบุจากท่านอะนัส رضي الله عنه เล่าว่า ท่านอับูบักร์ رضي الله عنه ได้เขียนหนังสือฉบับต่อไปนี้ให้ท่าน เมื่อครั้งที่ได้รับคำสั่งให้ไปประจำการที่แคว้นบะห์เรน ซึ่งมีใจความว่า

((بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، هَذِهِ قَرِيضَةُ الصَّدَقَةِ الَّتِي قَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، وَالَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا رَسُولُهُ، فَمَنْ سَأَلَهَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى وَجْهِهَا فَلْيُعْطِهَا، وَمَنْ سَأَلَ فَوْقَهَا فَلَا يُعْطِ، فِي أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ مِنَ الْإِبِلِ فَمَا دُونَهَا، مِنْ الْغَنَمِ مِنْ كُلِّ خَمْسِ شَاةٍ، إِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا وَعِشْرِينَ إِلَى خَمْسِ وَثَلَاثِينَ فَفِيهَا بَنْتُ مَخَاضِ أُتَيْ، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَثَلَاثِينَ إِلَى خَمْسِ وَأَرْبَعِينَ فَفِيهَا بَنْتُ لَبُونِ أُتَيْ، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَأَرْبَعِينَ إِلَى سِتِّينَ فَفِيهَا حَقَّةُ طَرُوقَةِ الْجَمَلِ، فَإِذَا بَلَغَتْ وَاحِدَةً وَسِتِّينَ إِلَى خَمْسِ وَسَبْعِينَ فَفِيهَا جَذَعَةٌ، فَإِذَا بَلَغَتْ يَغْنِي سِتًّا وَسَبْعِينَ إِلَى تِسْعِينَ فَفِيهَا بَنْتُ لَبُونِ، فَإِذَا بَلَغَتْ إِحْدَى وَتِسْعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِيهَا حَقَّتَانِ طَرُوقَتَا الْجَمَلِ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِي

¹ วัวตัวผู้อายุหนึ่งปี

² วัวตัวเมียอายุหนึ่งปี

³ วัวตัวเมียอายุสองปี

⁴ อัลอัลบานี (al-Albāniy, 2000 : 3/271) ระบุว่าป็นหะดีษเศาะหีห

كُلِّ أَرْبَعِينَ بِنْتُ لُبُونٍ، وَفِي كُلِّ خَمْسِينَ حَقَّةً، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ إِلَّا
 أَرْبَعٌ مِنَ الْإِبِلِ فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا، فَإِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا
 مِنَ الْإِبِلِ فِيهَا شَاةٌ، وَفِي صَدَقَةِ الْعَمِّ فِي سَائِمَتِهَا إِذَا كَانَتْ أَرْبَعِينَ إِلَى
 عَشْرِينَ وَمِائَةٍ شَاةٌ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عَشْرِينَ وَمِائَةٍ إِلَى مِائَتَيْنِ شَاتَانِ،
 فَإِذَا زَادَتْ عَلَى مِائَتَيْنِ إِلَى ثَلَاثِ مِائَةٍ فِيهَا ثَلَاثٌ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى
 ثَلَاثِ مِائَةٍ فَفِي كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ، فَإِذَا كَانَتْ سَائِمَةُ الرَّجُلِ نَاقِصَةً مِنْ
 أَرْبَعِينَ شَاةً وَاحِدَةً فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا))

(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1400 : 1454)

ความว่า: “ด้วยพระนามของอัลลอฮฺ ﷻ ผู้ทรงเมตตา
 กรุณาเสมอ นี่คือการสั่งว่าด้วยชะกาดที่ท่านเราะฮูล
 ของอัลลอฮฺ ﷻ ได้กำหนดเหนือปวงชนชาวมุสลิม ซึ่ง
 เป็นคำสั่งของอัลลอฮฺ ﷻ แก่เราะฮูลของพระองค์
 ดังนั้น หากมุสลิมผู้ใดถูกเรียกเก็บมันอย่างถูกต้องก็จง
 ให้มันไป และหากผู้ใดถูกเรียกเก็บเกินกว่านั้นก็จงอย่า
 ให้ กล่าวคือ อุฐจำนวนยี่สิบสี่ตัวลงมา ทุกๆ ห้าตัวของ
 อุฐให้จ่ายแพะหนึ่งตัว อุฐจำนวนยี่สิบห้าตัวถึงสามสิบ
 ห้าตัวให้จ่ายอุฐตัวเมียอายุหนึ่งปีหนึ่งตัว ตั้งแต่สามสิบ
 หกตัวถึงสี่สิบห้าตัวให้จ่ายอุฐตัวเมียอายุสองปีหนึ่งตัว
 ตั้งแต่สี่สิบหกตัวถึงหกสิบตัวให้จ่ายอุฐตัวเมียอายุสามปี
 หนึ่งตัว ตั้งแต่หกสิบเอ็ดถึงเจ็ดสิบห้าตัวให้จ่ายอุฐตัว
 เมียอายุสี่ปีหนึ่งตัว ตั้งแต่เจ็ดสิบหกถึงเก้าสิบห้าตัวให้จ่าย
 อุฐตัวเมียอายุสองปีสองตัว ตั้งแต่เก้าสิบเอ็ดถึงหนึ่งร้อย
 ยี่สิบห้าตัวให้จ่ายอุฐตัวเมียอายุสามปีสองตัว ถ้ามากกว่า
 หนึ่งร้อยยี่สิบห้าตัวให้จ่ายดังนี้ คือ ในอุฐทุกๆ สี่สิบตัวนั้น
 จ่ายอุฐตัวเมียอายุสองปีหนึ่งตัว ทุกๆ ห้าสิบตัวจ่ายอุฐตัว
 เมียสามปีหนึ่งตัว ผู้ใดที่มีอุฐแค่สี่ตัวก็ไม่ต้องจ่ายชะกาด
 เว้นแต่เจ้าของต้องการจะจ่ายโดยสมัครใจ เมื่อมีอุฐครบ
 ห้าตัวให้จ่ายแพะหนึ่งตัว ส่วนชะกาดแพะแคะนั้น
 เฉพาะพวกสัตว์ที่หากินตามทุ่งหญ้าเอง ตั้งแต่สี่สิบถึง
 หนึ่งร้อยยี่สิบห้าตัวให้จ่ายชะกาดหนึ่งตัว ตั้งแต่หนึ่งร้อย
 ยี่สิบเอ็ดถึงสองร้อยห้าตัวให้จ่ายชะกาดสองตัว ตั้งแต่สอง

ร็อยเอ็ดถึงสามร็อยตัวให้จ่ายชะกาดสามตัว ถ้ามากกว่า
นั้น ทุกๆ หนึ่งร็อยตัวให้จ่ายชะกาดหนึ่งตัว ถ้าหากว่า
แพะดังกล่าวไม่ครบสี่สิบตัวแม้ว่าจะขาดแค่ตัวเดียวก็
ตาม ก็ไม่ต้องจ่ายชะกาด เว้นแต่เจ้าของต้องการจะจ่าย
ด้วยการสมัครใจ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1400 : 1454)

ตารางที่ 3 สรุปอัตราการจัดชะกาดอูฐ ดังต่อไปนี้

จำนวนอูฐ (ตัว)	จำนวนชะกาด
5 - 9	แพะหนึ่งตัว
10 - 14	แพะสองตัว
15 - 19	แพะสามตัว
20 - 24	แพะสี่ตัว
25 - 35	(บินตุ มะกอฎ) อูฐตัวเมียอายุหนึ่งปีหนึ่งตัว
36 - 45	(บินตุ ละบูน) อูฐตัวเมียอายุสองปีหนึ่งตัว
46 - 60	(ฮิกเกาะฮุ) อูฐตัวเมียอายุสามปีหนึ่งตัว
61 - 75	(ญะชะอะฮุ) อูฐตัวเมียอายุสี่ปีหนึ่งตัว
76 - 90	อูฐตัวเมียอายุสองปีสองตัว
91 - 120	อูฐตัวเมียอายุสามปีสองตัว

ยะหฺยา เป็น อะบิลคอยร (Yahya bin Abi al Khair, n.d. : 3/149-150) กล่าวว่า
วาญิบชะกาดสำหรับสัตว์เลี้ยง ที่เลี้ยงด้วยวิธีการปล่อยให้เล็มหญ้าทั้งปีหรือเป็นส่วนใหญ่ของปีใน
ทุ่งหญ้าหรือในทะเลทรายที่เป็นที่อนุญาต เฉพาะสัตว์ประเภท อูฐ วัวและแพะเท่านั้น ส่วนสัตว์
เหล่านั้นที่เลี้ยงด้วยวิธีการให้อาหารหรือรับภาระในการเลี้ยงดูนั้นไม่ว่าญิบชะกาด อัลลัยษฺ สุฟยาน
อะบูหะนีฟะฮฺและอุละมาอ์หลายท่านเห็นด้วยกับทัศนะนี้ อิมามมาลิกมีความเห็นว่า วาญิบชะกาด
สัตว์ที่เลี้ยงด้วยวิธีนี้ คาฎกกล่าวว่า ไม่วาญิบสำหรับแพะหรือแกะที่เลี้ยงด้วยวิธีนี้ วาญิบสำหรับวัว
หรืออูฐ

2.4.3 รัชพืชและผลไม้

รัชพืชและผลไม้เป็นสิ่งที่วาญิบต้องชำระชะกาศด้วยหลักฐานจากอัลกุรอานและ
ฮัสสุนนะฮ์ สำหรับหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสในสุเราะฮ์อัลอันอามว่า

﴿وَأْتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ﴾

(الأنعام: بَعْضٌ مِنْ آيَةِ 141)

ความว่า: “และจงจ่ายส่วนอันเป็นสิทธิในมันด้วย ในวัน
แห่งการเก็บเกี่ยวมัน”

(อัลอันอาม: ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ 141)

ในสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا

أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ﴾

(البقرة: بَعْضٌ مِنْ آيَةِ 266)

ความว่า: “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงบริจาคส่วนหนึ่ง
จากบรรดาสิ่งดีๆ ของสิ่งที่พวกเจ้าได้แสวงหาไว้ และจาก
สิ่งที่เราได้ให้ออกมาจากดินสำหรับพวกเจ้า”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ 267)

อัญญาอะบะรีย์ (al-Tabariy, 2001 : 4/696-697) ได้ให้คำอธิบายอายะฮ์นี้ว่า จงใช้
จ่ายสิ่งที่ข้าพระองค์ได้นำให้ออกมาจากผืนแผ่นดิน ดังนั้นจงบริจาคและให้ชะกาศจากอินทผลัม
และข้าวสาลี และสิ่งที่ข้าพระองค์ได้บัญญัติวาญิบเสาะคะเกาะห์จากพืชต่างๆ รายงานจากอุมัยยะฮ์
ฮัสซัลมานีย์ได้กล่าวว่ ฉันได้ถามท่านอะลี๊ยะ เป็น อะบีฏอลิบ رضي الله عنه เกี่ยวกับอายะฮ์นี้ ท่านตอบว่า
หมายถึง รัชพืชและผลไม้ล้วนวาญิบต้องให้ชะกาศ

สำหรับหลักฐานจากฮัสสุนนะฮ์ที่กล่าวถึงพิกัดชะกาศสิ่งเพาะปลูกนั้น ได้นำเสนอ
ไปแล้วในหะดีษอะบี สะอิด อัล-คุรีย์ ที่บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1400: 1405, 1447 ในหน้า 31

สำหรับจำนวนที่จะต้องนำไปจ่ายชะกาศนั้น จะมีความต่างระหว่างสิ่ง
เพาะปลูกที่ปลูกโดยใช้น้ำฝน หรือวิธีการอื่นที่ไม่ต้องลงทุนลงแรงในการให้น้ำแก่สิ่งเพาะปลูก
นั้น กับการเพาะปลูกที่จำเป็นจะต้องลงทุนลงแรงในการรดน้ำเพื่อให้ได้ผลผลิต ท่านนะบี ﷺ
ได้กล่าว

عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ : ((قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْأَنْهَارُ وَالْغَيْثُ أَوْ كَانَ بَعْلًا : الْغُثْرُ ، وَمَا شَقِيَ بِالسَّوَانِي أَوْ التَّضْحِ : يَصْفُ الْغُثْرَ))
 (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ ، 1400 : 1483 ، وَمُسْلِمٌ ، 1991 : 981 ،
 وَأَبُو دَاوُدَ ، 1596 : 1988)

ความว่า: “จากสาละมฺ เป็น อับดุลลอฮฺ จากบิดาของเขาบอกว่า ว่าท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ กล่าวว่า ชะกาดสิ่งทีรดน้ำโดยอาศัยน้ำฝน แม่น้ำและน้ำจากตาน้ำ ให้จ่ายหนึ่งส่วนสิบ และสิ่งทีรดน้ำด้วยวิธีการวิดน้ำเข้า ให้จ่ายชะกาดหนึ่งส่วนสองของหนึ่งส่วนสิบ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1400 : 1483, Muslim,

1991 : 981, Abū Dawūd, 1988 : 1596)

วาญิบชะกาดธัญพืชและผลไม้ นั้น เมื่อสิ่งเพาะปลูกนั้นออกผลผลิตและเริ่มสุก บางส่วน ดังนั้นหากเจ้าของขายมัน ณ เวลานั้น หรือไม่ดูแลซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อ ผลผลิตที่มีอยู่นั้น เขาวาญิบต้องจ่ายชะกาด

2.4.4 สินแร่และขุมทรัพย์

สินแร่และขุมทรัพย์คือ สิ่งที่มีค่าที่ได้มาจากการขุดหรือค้นพบจากใต้ผืนแผ่นดิน ที่ไม่ใช่พืชพันธุ์ธัญญาหาร เช่น แร่ทอง เงิน โลหะต่างๆ ทรัพย์สินที่ถูกฝังเก็บไว้โดยผู้คนใน สมัยก่อนตลอดจนน้ำมัน

ตามบทบัญญัติอิสลามทรัพย์สินประเภทนี้จำเป็นที่จะต้องนำไปคำนวณและจ่าย ชะกาดด้วย ดังอายะฮฺ

﴿وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ﴾

(البقرة : 267)

ความว่า : “และจากสิ่งที่เราได้ให้ออกมาจากดิน”

(อัลบะเกาะเราะห์ : 267)

อัลคุรฎูบียฺ (al-Qurtubiyy, 2006 : 4/344) ได้อธิบายอายะฮฺนี้ว่า หมายถึง พืช แร่ และ โลหะประเภทต่างๆ ท่านได้กล่าวอีกว่า อุละมาอ์ในมัซฮับอะบีหะนีฟะฮฺได้ให้คำอธิบายว่า อายะฮฺนี้

เป็นการกล่าวโดยรวม ซึ่งครอบคลุมถึงสิ่งที่ได้ถูกนำออกมาจากพื้นแผ่นดิน ไม่ว่าจะเป็จำนวนน้อยหรือมาก และครอบคลุมสิ่งต่างๆทุกประเภทที่นำออกมา และสำนวนอายะฮฺเป็นประโยคคำสั่งให้หมายความว่าเป็นภาคบังคับ (วาญิบ)

อัลบุคอรี (al-Bukhāriy, 1400 : 1/465) ได้บันทึกความหมายของทรัพย์สินสองประเภทนี้ว่า ท่านอิมามมาลิกและซาฟิฮฺกล่าวว่า ริกาซเป็นทรัพย์สินที่ถูกฝังกลบโดยชาวญะฮิลียะฮฺ จำนวนมากหรือน้อยก็ต้องนำไปชำระชะกาตจำนวนหนึ่งในห้า มะอูดิน(สินแร่)ไม่ใช่ขุมทรัพย์ ท่านนะบี ﷺ ได้บอกเกี่ยวกับจำนวนที่ต้องนำไปชำระชะกาตจากทรัพย์สินที่ขุดพบเป็นจำนวนมากและสินแร่จำนวนหนึ่งในห้า

หะดีษกล่าวถึงจำนวนที่นำไปจ่ายชะกาตจากทรัพย์สินขุดพบว่

((أن النبي ﷺ قال: في الرِّكَازِ الخُمْسُ))

(أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ، 1400 : 1499 وَأَبُو دَاوُدَ، 1988 : 3085، وَابْنُ

مَاجَهَ، د.ت. : 2509، 2510، وَاللِّسَانِيُّ، 1988 : 2494)

ความว่ : “ท่านนะบี ได้กล่าวว่ ในทรัพย์สินขุดพบนั้น
หนึ่งในห้า”

(บันทึก โดย al-Bukhāriy, 1400 : 1499, Abu

Dawūd, 1988: 3085, Ibn-Mājah, n.d.: 2509, 2510, al-

Nasāeiy, 1998: 2494)

2.4.5 ชะกาตธุรกิจหรือการค้า

ธุรกิจหรือการค้าขายเป็นความพยายามของมนุษย์ในการชวนขายปัจจัยยังชีพเพื่อดำรงอยู่ อุดมมาอส่วนใหญ่มีความเห็นว่จำเป็นจะต้องจ่ายชะกาตธุรกิจหรือการค้า ซึ่งสินค้านั้น บางทีอาจเป็นสินค้าที่ศาสนานุญาตให้ซื้อขายหรือไม่อนุญาต บางทีอาจเป็นทรัพย์สินประเภทที่วาญิบชะกาตในตัวของมันเอง เช่น ทองและเงิน หรือไม่วาญิบ เช่น ผัก ปลา ผลไม้ และอื่นๆ หลักฐานการวาญิบชะกาตธุรกิจนั้นมีกล่าวไว้ในอัลกุรอาน อัลหะดีษ และความเห็นจากบรรดาอูละมาอ์ เบื้องต้นผู้วิจัยขอเสนอหลักฐานจากอัลกุรอาน และอัลหะดีษ ส่วนรายละเอียดอื่นๆที่เกี่ยวกับชะกาตธุรกิจนั้นจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

หลักฐานจากอัลกุรอาน อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا
أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ^١﴾

(البقرة : بَغْضٌ مِنْ آيَةِ 267)

ความว่า : บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงบริจาคส่วนหนึ่ง
จากบรรดาสิ่งดี ๆ ของสิ่งที่พวกเจ้าได้แสวงหาไว้ และจาก
สิ่งที่เราได้ให้ออกมาจากดิน

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : ส่วนหนึ่งจากอายะฮฺที่ 267)

หลักฐานจากอัลหะดีษ ท่านนะบี ﷺ ได้กล่าวว่า

عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ أَمَا بَعْدُ ((فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُنَا أَنْ نُخْرِجَ الصَّدَقَةَ مِنَ الَّذِي نَعْدُ لِلْبَيْعِ))

(أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ، د.ت. : 1562، التَّبَهِيُّ، 2003 : 7597)

ความว่า : “จากซะมะเราะฮฺ เป็น คุณคุดกกล่าวว่า หลังจากนั้น
ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ใช้ให้พวกเราจ่ายเศาะดะเกาะฮฺ
จากทรัพย์สินที่พวกเราได้เตรียมไว้เพื่อขาย”

(บันทึกโดย Abu Dawūd, n.d. : 1562, al-Baihaqiy,
2003 : 7597)¹

2.5 สหกรณ์

สหกรณ์เป็นสถาบันการเงินรูปแบบหนึ่งของประเทศไทย ที่สังคมให้ความสำคัญคือ
ความไว้วางใจ การสหกรณ์ในประเทศไทยจึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ สหกรณ์เป็น
สถาบันทางเศรษฐกิจและสังคมที่ช่วยแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพ และช่วยยกระดับความ
เป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

¹ อัลอัลบานีย์ (al-Albāniy, 1979 : 3/311) ระบุว่า เป็นหะดีษเฉพาะอิฟ

2.5.1 ประวัติการสหกรณ์

กองวิชาการกรมส่งเสริมสหกรณ์ (2537 : 1-4) ระหว่างศตวรรษที่ 18-19 ได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้นในยุโรปมีการนำเอาเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานคน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ คือ เกิดภาวะการว่างงาน และเศรษฐกิจตกต่ำทั่วไป การเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงครั้งนี้เริ่มต้นจากประเทศอังกฤษก่อน ชาวอังกฤษต้องประสบกับปัญหาความเดือดร้อนอย่างมากมา จากการที่นายทุนใช้เครื่องจักรแทนแรงงาน มีการปลดคนงานออกจากโรงงาน ส่วนผู้ประกอบการรายย่อยต้องเลิกสัมกิจการไป สภาพสังคมทั่วไปมีการแบ่งชนชั้นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายนายทุน และทางฝ่ายกรรมกร นายทุนพยายามแสวงหากำไรจากการลงทุนมากที่สุด โดยการเอาเปรียบฝ่ายกรรมกรทุกวิถีทาง

จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในครั้งนี้ บรรดากรรมกรที่ถูกบีบคั้นทั้งหลายจึงเริ่มแสวงหาหนทางที่จะปลดเปลื้องความทุกข์ยากของพวกตน ประกอบกับเวลานั้นมีนักเศรษฐศาสตร์ที่มีความคิด อยากจะช่วยพยุงฐานะของสังคมให้ดีขึ้น ได้เสนอแนวทางการปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม โดยการร่วมมือระหว่างผู้ที่เดือดร้อนให้รู้จักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แนวความคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดระบบสหกรณ์ขึ้นในเวลาต่อมา

บุคคลแรกที่สอนให้คนทั่วไปรู้จักคำว่า "สหกรณ์" คือ โรเบิร์ต โอเวน ชาวอังกฤษ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้กำเนิดการสหกรณ์ขึ้นในโลก และได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งการสหกรณ์ เดิมโอเวนเป็นคนที่ยากจน แต่ความเฉลียวฉลาดและรู้จักวิธีการทำมาหากินจึงทำให้เขาได้มีโอกาสเป็นผู้จัดการและมีหุ้นส่วนเป็นเจ้าของโรงงาน เขาเป็นนายจ้างที่มีความหวังดีต่อกรรมกร จึงได้ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ทั่วไปของคนงานให้ดีขึ้น หลังจากนั้น โอเวนได้หาวิธีช่วยเหลือกรรมกรอื่นๆ โดยสอนให้รู้จักการช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อขจัดปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ ซึ่งเป็นวิธีการของระบบสหกรณ์ โอเวนเสนอให้จัดตั้ง "ชมรมสหกรณ์" (Co-operative Community) ให้ชมรมสหกรณ์นี้ผลิตสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ใช้เอง โดยไม่ใช้เครื่องจักร ทรัพย์สินของชมรมเป็นส่วนรวม เพื่อมิให้สภาพนายทุนปะปนอยู่ในชมรม การจัดตั้งชมรมสหกรณ์นี้ จะต้องใช้เงินทุนและที่ดินเป็นจำนวนมากและโอเวนก็ได้พยายามเผยแพร่แผนการจัดตั้งชมรมสหกรณ์ เพื่อให้คนทั่วไปได้เข้าใจสหกรณ์ในฐานะสมาคมเพื่อเศรษฐกิจ แต่โอเวนยังไม่สามารถจัดตั้งชมรมสหกรณ์ในประเทศอังกฤษได้ เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพสังคมในสมัยนั้น โอเวนจึงได้เดินทางไปประเทศอเมริกา และทดลองจัดตั้งชมรมสหกรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรกที่นิวฮาโมนี รัฐอินเดียนา สหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2368 ให้ชื่อว่า นิวฮาโมนี (New Harmony) แต่ได้ล้มเลิกไปในระยะเวลา

ต่อมาเนื่องจากไม่ได้คัดเลือกสมาชิกและไม่มีกิจกรรมเพียงพอให้คุ้มค่ากับค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการปกครองและศาสนา อย่างไรก็ตามแนวความคิดของโอเวนก็มีอิทธิพลต่อนักปฏิรูปทางเศรษฐกิจ เขาได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความร่วมมือร่วมใจระหว่างมนุษย์ ในอันที่จะช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อยกมาตรฐานความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น

อีกท่านหนึ่ง คือ นายแพทย์วิลเลียม คิง อาศัยอยู่ในเมืองไบรตัน ประเทศอังกฤษ เป็นผู้นิยมให้ความคิดทางสหกรณ์ของโอเวน แต่เห็นว่าโครงการของโอเวนต้องใช้งบประมาณมาก ซึ่งจะทำให้เป็นจริงได้ยาก นายแพทย์คิงจึงเริ่มต้นจากการชี้แจงให้คนงานรวมทุนกันคนละเล็กน้อยตั้ง "สมาคมการค้า" (Trading Association) ในรูปสหกรณ์ขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2370 เป็นรูปร้านสหกรณ์จำหน่ายสินค้า แต่มีข้อแตกต่างไปจากร้านสหกรณ์ในปัจจุบันคือ กำไรที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจของร้านสหกรณ์นี้จะไม่นำมาแบ่งปันกัน แต่จะเก็บสมทบไว้เป็นทุนเพื่อใช้ขยายงานของร้านสหกรณ์ต่อไป จนสามารถจัดตั้งชมรมสหกรณ์ตามแบบโอเวนได้ ซึ่งจากการกระทำดังกล่าวทำให้ร้านค้าแบบสหกรณ์ในรูปแบบนี้ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากการเก็บกำไรทั้งหมดไว้ไม่จ่ายคืนแก่สมาชิก ทำให้สมาชิกไม่ศรัทธาสหกรณ์ อย่างไรก็ตามกิจการของนายแพทย์คิงก็คล้ายกับร้านสหกรณ์ในปัจจุบัน ฉะนั้นในวงการร้านสหกรณ์สมัยนี้จึงให้เกียรติแก่ท่านมาก

สหกรณ์สมาคมแห่งแรกที่ทำนการประสบความสำเร็จ และเป็นแบบฉบับในโลกก็คือ ร้านสหกรณ์แห่งเมืองรอชเดล ประเทศอังกฤษ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2387 โดยกรรมกรช่างทอผ้าจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีรายได้น้อยและประสบปัญหาในด้านการซื้อหาเครื่องอุปโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพ เช่น ราคาแพง มีการปลอมปนและถูกเบียดเบียนในการชั่ง ตวง วัด ประกอบกับการได้รับแนวความคิดจาก โรเบิร์ต โอเวน ในการรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์เพื่อช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอุตสาหกรรมและพ่อค้า ซึ่งมีอำนาจการผลิตทางการค้าในสมัยนั้น จึงได้รวมกันจัดตั้งเป็นสมาคมประกอบด้วยผู้ริเริ่ม 28 คน โดยรวมทุนกันจัดตั้งร้านค้าเครื่องอุปโภคบริโภคขึ้น จากนั้นนำเงินทุนที่รวบรวมได้ไปซื้อสิ่งของที่จำเป็นแก่การครองชีพ โดยจัดซื้อในราคาขายส่งมาขายให้แก่สมาชิก และให้สมาชิกเสียสละเวลามาช่วยกิจการของร้าน

ต่อมาเมื่อมีสมาชิกเพิ่มและธุรกิจการค้าขยายใหญ่ขึ้นก็ได้มีการทำธุรกิจกับบุคคลภายนอกด้วย นักสหกรณ์รอชเดล หรือที่เรียกกันว่า "ผู้นำแห่งรอชเดล" ได้กำหนดหลักปฏิบัติไว้ 10 ประการ ซึ่งมีสาระสำคัญหลายประการที่ถูกยึดถือเป็นหลักสหกรณ์สากลมาจนถึงปัจจุบัน แม้เวลาจะล่วงเลยมาเป็นเวลานาน แต่ร้านสหกรณ์รอชเดลก็ยังคงอยู่และกลายเป็นร้านที่มีขนาดใหญ่ ยิ่งกว่านั้นวิธีการของร้านสหกรณ์สำหรับผู้บริโภคแบบนี้ ได้แพร่หลายออกไปสู่ประชาชนกลุ่มอื่นๆ ปัจจุบันร้านสหกรณ์ที่ถือหลักการสำคัญๆอย่างเดียวกันนี้ มีอยู่ในประเทศต่างๆ เป็นจำนวนมาก

ส่วนสหกรณ์ประเภทอื่นๆ เช่น สหกรณ์ที่ช่วยเหลือสมาชิกให้กู้ยืมเงินไปทำทุน หรือสหกรณ์เครดิต หรือสหกรณ์สินเชื่อก็เช่นเดียวกัน สหกรณ์เหล่านี้เกิดจากความขัดสน และความเดือดร้อนของเกษตรกรและกรรมกร เนื่องจากหาเงินกู้ยืมมาประกอบการทำมาหากินได้ยาก และแม้ว่าจะกู้มาได้ก็ต้องเสียดอกเบี้ยแพง จนไม่สามารถหารายได้มาให้เพียงพอกับการชำระดอกเบี้ยและเงินต้นได้ เป็นเหตุให้มีหนี้สินมาก เมื่อปี พ.ศ. 2393 นายเซอร์มัน ชูลซ์ ชาวเยอรมัน ผู้พิพากษาแห่งเมืองเคิลต์ซ์ ได้คิดจัดตั้งสหกรณ์ประเภทหาทุนขึ้นในหมู่ชาวมือง ผู้เป็นช่างฝีมือและพ่อค้าขนาดเล็ก โดยรวบรวมขึ้นเป็นองค์กรเพื่อจัดหาทุนให้สมาชิกกู้ยืม และในปี พ.ศ. 2405 นายฟริดริค วิลเฮล์ม ไรฟไฟเซน ชาวเยอรมัน นายกเทศมนตรีเมืองเฮดเอสดอร์ฟ ได้จัดตั้งสหกรณ์หาทุนขึ้นในหมู่ชาวชนบท ซึ่งเป็นเกษตรกรโดยจัดเป็นองค์กร เพื่อจัดหาทุนให้แก่สมาชิกกู้ยืมเช่นเดียวกัน ในเวลาต่อมาการรวมกันเป็นสหกรณ์เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนก็ได้แพร่หลายไปยังประเทศต่างๆ อันเป็นประโยชน์และเป็นตัวอย่างในการจัดตั้งสหกรณ์แก่ชาวบ้าน และชาวมืองมาจนถึงปัจจุบัน (กองวิชาการกรมส่งเสริมสหกรณ์ (2537 : 1-4))

กองวิชาการกรมส่งเสริมสหกรณ์ (2537 : 17-18) การสหกรณ์ในประเทศไทย มีมูลเหตุสืบเนื่องมาจาก เมื่อประเทศไทยได้เริ่มมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ระบบเศรษฐกิจของชนบทก็ค่อยๆ เปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อเลี้ยงตัวเองมาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อการค้า ความต้องการเงินทุนในการขยายการผลิตและการครองชีพจึงมีเพิ่มขึ้น ชาวนาที่ไม่มีทุนรอนของตนเองก็หันไปกู้ยืมเงินจากบุคคลอื่น ทำให้ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูงและยังถูกเอาเปรียบจากพ่อค้า นายทุนทุกวิถีทางอีกด้วย ชาวนาจึงตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่ตลอดเวลา ทำนาได้ข้าวเท่าใด ก็ต้องขายให้หนี้เกือบหมด นอกจากนี้การทำนายังคงมีผลผลิตที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ถ้าปีไหนผลผลิตเสียหายก็จะทำให้หนี้สินพอกพูนมากขึ้นเรื่อยๆ จนลูกหนี้บางรายต้องโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้แก่เจ้าหนี้ และกลายเป็นผู้เช่านาหรือเร่ร่อนไม่มีที่ดินทำกินไปในที่สุด

จากสภาพปัญหาความยากจนของชาวนาในสมัยนั้น ทำให้ทางราชการคิดหาวิธีช่วยเหลือด้วยการจัดหาเงินทุนมาให้กู้และคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำ ความคิดนี้ได้เริ่มขึ้นในปลายรัชกาลที่ 5 โดยกำหนดวิธีการที่จะช่วยชาวนาในด้านเงินทุนไว้ 2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 จัดตั้งธนาคารเกษตรเพื่อให้เงินกู้แก่ชาวนา แต่ขัดข้องในเรื่องเงินทุนและหลักประกันเงินกู้ ความคิดนี้จึงระงับไป

วิธีที่ 2 วิธีการสหกรณ์ประเภทหาทุน วิธีนี้เกิดจากรัฐบาลโดยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ในปัจจุบัน คือ กระทรวงการคลัง ได้เชิญ เซอร์เบอร์นาร์ด ฮันเตอร์ หัวหน้าธนาคารแห่งมัทราช ประเทศอินเดีย เข้ามาสำรวจหาช่องทางช่วยเหลือชาวนา ได้เสนอว่าควรจัดตั้ง "ธนาคารให้

กู้ยืมแห่งชาติ" ดำเนินการให้กู้ยืมแก่ราษฎรโดยมีที่ดินและหลักทรัพย์อื่นเป็นหลักประกัน เพื่อป้องกันมิให้ชาวนา ที่กู้ยืมเงินทอดทิ้งที่นาหลบหนีหนี้สิน ส่วนการควบคุมเงินกู้และการเรียกเก็บเงินกู้ ท่านได้แนะนำให้จัดตั้งเป็นสมาคมที่เรียกว่า "โคออปอเรทีฟ โซไซตี้" (Cooperative Society) โดยมีหลักการร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งคำนี้พระราชวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ได้ทรงบัญญัติศัพท์เป็นภาษาไทยว่า "สมาคมสหกรณ์" จึงกล่าวได้ว่า ประเทศไทยเริ่มศึกษาวิธีการสหกรณ์ขึ้น ในปี พ.ศ. 2457 แต่ก็มีได้ดำเนินการอย่างใด จนกระทั่งในปี 2458 ได้มีการเปลี่ยนกรมสถิติพยากรณ์เป็นกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ ประกอบด้วย ส่วนราชการ 3 ส่วน คือ การพาณิชย์ การสถิติพยากรณ์ และการสหกรณ์

การจัดตั้งส่วนราชการสหกรณ์นี้ ก็เพื่อจะให้มิมีเจ้าหน้าที่ดำเนินการทดลองจัดตั้งสหกรณ์ขึ้น และพระราชวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ในฐานะทรงเป็นอธิบดีกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ขณะนั้น ได้ทรงพิจารณาเลือกแบบอย่างสหกรณ์เครดิตที่จัดกันอยู่ในต่างประเทศหลายแบบ ในที่สุดก็ทรงเลือกแบบไรฟ์ไฟเซินและทรงยืนยันไว้ในรายงานสหกรณ์ฉบับแรกว่า เมื่อได้พิจารณาละเอียดแล้ว ได้ตกลงเลือกสหกรณ์ชนิดที่ เรียกว่า ไรฟ์ไฟเซิน ซึ่งเกิดขึ้นในเยอรมันก่อน และซึ่งมุ่งหมายที่จะอุปถัมภ์คนจน ผู้ประกอบกิจกรรมย่อมเห็นว่าเป็นสหกรณ์ชนิดที่เหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทย จากการที่พระองค์ท่านทรงเป็นผู้บุกเบิกริเริ่มงานสหกรณ์ขึ้นในประเทศไทย บุคคลทั้งหลายในขบวนการสหกรณ์จึงถือว่าพระองค์ทรงเป็น พระบิดาแห่งการสหกรณ์ไทย สำหรับรูปแบบของไรฟ์ไฟเซินก็คือ สหกรณ์เพื่อกู้ยืมเงินที่มีขนาดเล็ก สมาชิกจะได้รับความรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้สะดวกแก่การควบคุม ท้องที่ที่ได้รับการพิจารณาให้จัดตั้งสหกรณ์ คือ จังหวัดพิษณุโลก เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีผู้คนไม่หนาแน่นและเป็นราษฎรที่เพิ่งอพยพมาจากทางใต้ จึงต้องการช่วยเหลือผู้อพยพซึ่งประกอบอาชีพการเกษตรให้ตั้งตัวได้ รวมทั้งเพื่อเป็นการชักจูงราษฎรในจังหวัดอื่นที่มีผู้คนหนาแน่นให้อพยพมาในจังหวัดนี้ และเข้าทำประโยชน์ในที่ดินอย่างเต็มที่ ต่อมากรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ จึงได้ทดลองจัดตั้งสหกรณ์หาทุนขึ้น ณ ท้องที่อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นแห่งแรกใช้ชื่อว่า "สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้" โดยจดทะเบียน เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2459 มีพระราชวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เป็นนายทะเบียนสหกรณ์พระองค์แรก นับเป็นการเริ่มต้นแห่งการสหกรณ์ในประเทศไทยอย่างสมบูรณ์

ในระยะแรกตั้งสหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้มีสมาชิกจำนวน 16 คน ทุนดำเนินงาน 3,080 บาท ซึ่งเป็นเงินจากค่าธรรมเนียมแรกเข้า 80 บาท และเงินทุนจำนวน 3,000 บาท ได้อาศัยเงินกู้จากแบงก์สยามกัมมาจล จำกัด ซึ่งก็คือธนาคารไทยพาณิชย์ในปัจจุบัน โดยมีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นผู้ค้ำประกัน และเสียดอกเบี้ยให้ธนาคารในอัตราร้อยละ 6 ต่อปี คิดดอกเบี้ยจากสมาชิกในอัตราร้อยละ 12 ต่อปี กำหนดให้สมาชิกส่งคืนเงินต้นในปีแรก จำนวน 1,300 บาท แต่

เมื่อครบกำหนดสมาชิกส่งคืนเงินต้น ได้ถึง 1,500 บาท ทั้งส่งดอกเบี้ยได้ครบทุกราย แสดงให้เห็นว่า การนำวิธีการสหกรณ์เข้ามาช่วยแก้ไขความเดือดร้อนของชาวนาได้ผล และจากความสำเร็จของ สหกรณ์วัดจันทร์ดังกล่าว รัฐบาลจึงได้คิดขยายกิจการสหกรณ์ไปยังจังหวัดอื่นๆ แต่การจัดตั้ง สหกรณ์ในระยะแรกนั้น นอกจากจะมีข้อจำกัดเรื่องเงินทุนแล้วยังมีข้อจำกัดในทางกฎหมายด้วย เพราะพระราชบัญญัติเพิ่มเติมสมาคม พ.ศ. 2459 ทำให้การจัดตั้งสหกรณ์ไม่กว้างขวางพอที่จะขยาย สหกรณ์ออกไป หากจะให้การจัดตั้งสหกรณ์เจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงจะต้องออกกฎหมาย ควบคุมให้มีขอบเขตกว้าง ดังนั้นในเวลาต่อมาทางราชการจึงได้ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติ เพิ่มเติมสมาคม พ.ศ. 2459 แล้วประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 นับเป็นกฎหมาย สหกรณ์ฉบับแรก พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้เปิดโอกาสให้มีการรับจดทะเบียนสหกรณ์ประเภทอื่นๆ จากนั้นได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 อีก 3 ครั้ง นับว่าการประกาศ ใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 ช่วยให้การจัดตั้งสหกรณ์ได้ขยายออกไปอีกมาก (กองวิชาการ กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2537 : 17-18)

2.5.2 ความหมาย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายคำว่าสหกรณ์ด้าน ภาษาวา เป็นงานร่วมมือกัน เช่น ทางธุรกิจ หรืออุตสาหกรรมเพื่อกำไรหรือเพื่อประโยชน์อื่นๆ ในงานนั้นๆ ร่วมกัน ส่วนทางด้านกฎหมาย หมายถึง คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินการ โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกัน และได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 ระบุไว้ว่า “สหกรณ์ หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยตนเองและ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้”

สมพงษ์ เฟื่องอารมณ์ (2549 : 21) ให้ความหมายของคำว่าสหกรณ์ว่า สหกรณ์ คือ องค์การของบรรดาบุคคล ซึ่งรวมกันโดยสมัครใจในการดำเนินวิสาหกิจที่พวกเขาเห็นเข้าของ ร่วมกันและควบคุมตามหลักประชาธิปไตย เพื่อสนองความต้องการ(อันจำเป็น) และความหวัง ร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม คำว่า “สหกรณ์” เป็นคำที่พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่น พิทยาลงกรณ์ ได้ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อใช้แทนคำ Cooperative ในภาษาอังกฤษ คำว่าสหกรณ์เป็นคำ ที่มาจากภาษาสันสกฤต 2 คำ รวมกัน คือ คำว่า “สห” ที่แปลว่า “รวมกัน” คำหนึ่ง และคำว่า “กรณ์”

ที่แปลว่า “การกระทำ” อีกคำหนึ่ง เมื่อนำมารวมกันแล้วหมายถึง “การกระทำร่วมแล้ว” หรือ “การร่วมมือกัน”

2.5.3 ประเภทของสหกรณ์

อุดม เขยกิจวงศ์ และ นคร จิโรจพันธุ์ (2540 : 78) กล่าวว่า ปัจจุบันในประเทศไทย ได้กำหนดประเภทสหกรณ์ไว้ 6 ประเภท คือ

1. สหกรณ์การเกษตร
2. สหกรณ์นิคม
3. สหกรณ์ประมง
4. สหกรณ์ออมทรัพย์
5. สหกรณ์ร้านค้า
6. สหกรณ์บริการ

ปัจจุบัน มีสหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นสหกรณ์ประเภทที่ 7 ตามกฎกระทรวง กำหนดประเภทสหกรณ์ที่รับจดทะเบียน พ.ศ.2548

ประเภทของสหกรณ์โดยรวมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ สหกรณ์ภาคการเกษตร และสหกรณ์นอกภาคการเกษตร สหกรณ์ภาคการเกษตรมี 3 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง และสหกรณ์นิคม สหกรณ์นอกภาคการเกษตรมี 4 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน

คณะกรรมการพัฒนาสหกรณ์แห่งชาติได้เขียนในแผนพัฒนาสหกรณ์ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2550 – 2554: 20) ว่าบริบทการดำเนินงานของสหกรณ์ที่จดทะเบียนภายใต้พระราชบัญญัติสหกรณ์ที่มีสัณนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เป็นองค์กรกลางระดับสูงสุด (Apex organization) นั้นประกอบด้วยชุมนุมสหกรณ์และสหกรณ์ขั้นปฐม 7 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน สหกรณ์ 3 ประเภทแรกจัดเป็นสหกรณ์ภาคการเกษตร ส่วนที่เหลือ 4 ประเภทหลังจัดเป็นสหกรณ์นอกภาคการเกษตร

2.5.4 อำนาจกระทำการของสหกรณ์

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 46 ระบุว่า เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการ ดังต่อไปนี้ได้

1. ดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรมเพื่อประโยชน์ของสมาชิก
2. ให้สวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว
3. ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก
4. ขอรหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศหรือบุคคลอื่นใด
5. รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่นได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
6. ให้กู้ ให้สินเชื่อ ให้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับ จำนองหรือจำนำ ซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก
7. จัดให้ได้มา ซื้อ ถูกรวมสิทธิ์หรือทรัพย์สิน ครอบครอง กู้ยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอนสิทธิการเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนองหรือจำนำ ขายหรือจำหน่ายด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน
8. ให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
9. ดำเนินกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับ หรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

2.5.5 การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์

สหกรณ์แต่ละประเภทมีการดำเนินธุรกิจที่แตกต่างกัน ตามประเภทและความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของแต่ละประเภท

2.5.5.1 สหกรณ์การเกษตร

อุดม เขยกิจวงศ์ และ นคร จิโรจพันธุ์ (2540 : 78) กล่าวว่า สหกรณ์การเกษตรเป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่เกษตรกรหรือเกิดจากการควบสหกรณ์หาทุนสหกรณ์อื่นๆ ที่ได้จัดตั้งขึ้น

ในหมู่ชาวนาชาวไร่เข้าด้วยกัน สหกรณ์การเกษตรโดยทั่วไปจะมีแผนดำเนินงานกลุ่มพื้นที่ในหนึ่งอำเภอ และดำเนินงานบริการแก่สมาชิกในรูปโอนекประสงค์ ได้แก่ การให้สินเชื่อ การจัดหาวัสดุ อุปกรณ์การเกษตร เครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่าย การรวบรวมและการแปรรูปผลผลิตการเกษตรของสมาชิก การให้บริการด้านการปรับปรุงบำรุงที่ดิน และส่งเสริมการเกษตร

ถัดมา พิศาลบุตร (2552 : 4/15-16) ได้เขียนเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร มีสาระสำคัญต่อไปนี้

1. ธุรกิจสินเชื่อ เป็นธุรกิจการจัดหาเงินทุนให้สมาชิกกู้ยืม โดยมีแหล่งเงินทุนที่สำคัญคือ ธ.ก.ส. ธนาคารพาณิชย์ และชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ โดยสหกรณ์จะให้สินเชื่อหลายประเภทแก่สมาชิก ภายใต้การแนะนำและกำกับของสหกรณ์
2. ธุรกิจออมทรัพย์ เป็นธุรกิจที่ส่งเสริมให้สมาชิกกู้จักออมทรัพย์โดยการให้สมาชิกซื้อหุ้นสหกรณ์เป็นประจำ และโดยการฝากเงินกับสหกรณ์
3. ธุรกิจการซื้อ เป็นธุรกิจในการจัดหาเครื่องจักร เครื่องมืออุปกรณ์และปัจจัยการผลิตต่างๆของสมาชิก ซึ่งมีหลักในการดำเนินการจัดหาปัจจัยต่างๆ คือสมาชิกต้องการมีปริมาณธุรกิจเพียงพอ มีทุนดำเนินงาน มีคลังสินค้า มีแหล่งที่จะซื้อสินค้า ตลอดจนการจัดระบบการจำหน่ายปัจจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ธุรกิจการขาย เป็นธุรกิจในการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกเพื่อนำไปขายต่อไป ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สมาชิกขายผลผลิตได้ในราคายุติธรรม โดยมีวิธีการรวบรวมผลผลิตจากสมาชิก 3 วิธี คือ โดยการซื้อขาด โดยการเป็นตัวแทนจำหน่าย โดยวิธีการรวบรวมเข้ากองกลาง (กงสี) ซึ่งแต่ละวิธีจะมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไป
5. ธุรกิจการแปรรูป เป็นธุรกิจที่ต่อเนื่องจากการขายหรือสนับสนุนธุรกิจการขาย โดยการนำผลผลิตมาแปรรูปให้เป็นสินค้าใหม่ซึ่งมีมูลค่าสูงขึ้น เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต ซึ่งสหกรณ์สามารถทำการแปรรูปผลผลิตของสหกรณ์เองหรือรับจ้างแปรรูปผลผลิตให้กับสมาชิกและเกษตรกรทั่วไป
6. ธุรกิจบำรุงที่ดิน เป็นการดำเนินงานของสหกรณ์ในด้านการประกอบอาชีพการเกษตรในบริเวณที่ขาดแคลนน้ำ โดยการจัดหาน้ำให้แก่สมาชิก และดำเนินการจัดตั้งกลุ่มบำรุงที่ดินขึ้นเพื่อบริหารการใช้น้ำต่อไป
7. ธุรกิจการส่งเสริมการเกษตร เป็นการดำเนินงานของสหกรณ์ในด้านการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรให้แก่สมาชิกสหกรณ์ และวางแผนการเพาะปลูกให้สมาชิก ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สมาชิกทำการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ได้ตรงกับความต้องการของตลาดและช่วยเพิ่มผลผลิตการเกษตรให้แก่สมาชิก

2.5.5.2 สหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงเป็นรูปแบบหนึ่งของสหกรณ์ภาคการเกษตร สหกรณ์จะจัดบริการธุรกิจการซื้อขาย การรวบรวมผลผลิต การจัดหาวัสดุอุปกรณ์และสิ่งของจำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิก การรวมเป็นกลุ่มทำให้มีอำนาจในการต่อรองราคาซื้อขายมากขึ้น กล่าวคือ สามารถซื้อได้ในราคาถูก และขายในราคาแพงกว่าการขายเป็นรายบุคคล นอกจากธุรกิจการซื้อขายแล้ว สหกรณ์ดำเนินธุรกิจปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกด้วยอัตราดอกเบี้ยที่เป็นธรรม การระดมทุนของสหกรณ์ก็เป็นไปในลักษณะเหมือนกับสหกรณ์ประเภทอื่นๆ เช่น หุ่น และเงินฝากประเภทต่างๆ เช่น เงินฝากออมทรัพย์ และเงินฝากประจำ นอกจากนั้นแล้ว สหกรณ์ประมงสามารถดำเนินธุรกิจการบริการ เช่น การจัดจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง ธุรกิจการส่งเสริมการประกอบอาชีพ ธุรกิจการให้การศึกษอบรม

2.5.5.3 สหกรณ์นิคม

สหกรณ์นิคมเป็นรูปแบบหนึ่งจากสหกรณ์ภาคการเกษตรที่ดำเนินการในเรื่องการจัดสรรที่ดินทำกินให้ราษฎร การจัดสร้างปัจจัยพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการเกษตร การส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งกิจกรรมให้บริการสาธารณสุขแก่สมาชิก ดังนั้นงานหลักของ 2 งาน คือ งานจัดการในเรื่องที่ดิน และงานจัดสหกรณ์ สำหรับธุรกิจของสหกรณ์นิคมนั้นเหมือนกับสหกรณ์การเกษตร

2.5.5.4 สหกรณ์ร้านค้า

สหกรณ์ร้านค้าเป็นสหกรณ์นอกภาคการเกษตร โดยที่ผู้บริโภครวมกันจัดตั้งขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคและรวบรวมผลผลิต ผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไป และส่งเสริมความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น คณะกรรมการดำเนินการจะเป็นผู้ดำเนินกิจการและเป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจการต่างๆของสหกรณ์ การดำเนินธุรกิจส่วนใหญ่จะดำเนินไปในลักษณะการซื้อขายให้แก่สมาชิก

2.5.5.5 สหกรณ์บริการ

สหกรณ์บริการเป็นสหกรณ์นอกภาคการเกษตร โดยมีประชาชนที่มีอาชีพอย่างเดียวกัน หรือหลากหลายอาชีพรวมกัน หรือที่ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องเดียวกัน รวมตัวกันโดยยึดหลักการประหยัด การช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมทั้งการส่งเสริมอาชีพเพื่อให้เกิดความมั่นคง และรักษาอาชีพดั้งเดิมที่ดีให้คงอยู่ต่อไป

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (ระบบออนไลน์), ม.ป.ป. ระบุว่าสหกรณ์บริการรูปแบบต่างๆ ดังต่อไปนี้

ก. สหกรณ์อุตสาหกรรมในครัวเรือน ตั้งขึ้นในหมู่ประชาชนผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมในครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาในด้านวัตถุดิบและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ โดยการส่งเสริมให้นำวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการผลิตสินค้า สหกรณ์รูปแบบนี้แบ่งออกเป็น สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้ และสหกรณ์หัตถกรรมอื่น ๆ

ข. สหกรณ์เดินรถ ตั้งขึ้นในหมู่ผู้ประกอบอาชีพการเดินรถเพื่อให้มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว และสามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้ นอกจากนี้ยังเป็นการจัดระเบียบการเดินรถให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการขนส่งทางบก และพระราชบัญญัติสหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์รูปแบบนี้แบ่งออกเป็น สหกรณ์รถยนต์โดยสาร สหกรณ์รถยนต์แท็กซี่ สหกรณ์รถยนต์สามล้อ และสหกรณ์รถยนต์สี่ล้อเล็ก

ค. สหกรณ์เคหสถานและบริการชุมชน ตั้งขึ้นตามความต้องการของประชาชน ผู้มีความเดือดร้อนในเรื่องที่อยู่อาศัย เพื่อให้ทุกคนได้มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองและอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอย่างมีความสุข สหกรณ์รูปแบบนี้แบ่งออกเป็น สหกรณ์เคหสถาน และสหกรณ์บริการชุมชน

ง. สหกรณ์สาธารณูปโภค ตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาค่าความเดือดร้อนในเรื่องสาธารณูปโภคของประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในเขตชุมชนเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน แบ่งออกเป็น สหกรณ์บริการไฟฟ้าพลังน้ำ สหกรณ์บริการน้ำบาดาล และสหกรณ์บริการน้ำประปา

จ. สหกรณ์บริการรูปแบบอื่น เป็นสหกรณ์บริการที่ดำเนินธุรกิจไม่อาจจัดเข้าได้ใน 4 รูปแบบข้างต้น

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์บริการ จะดำเนินการตามลักษณะการประกอบการของสมาชิกเป็นหลัก ดังนี้

สหกรณ์อุตสาหกรรมในครัวเรือน ธุรกิจของสหกรณ์ส่วนใหญ่จะดำเนินการเกี่ยวกับการจัดหาวัตถุดิบในการผลิตหรือสิ่งของอย่างอื่น ที่สมาชิกมีความต้องการมาจำหน่ายแก่

สมาชิก รวมทั้งรวบรวมผลิตภัณฑ์จากสมาชิก เพื่อจัดการขายหรือเพื่อขาย ดังนั้น ธุรกิจของสหกรณ์ จึงต้องเกี่ยวข้องกับจัดการ การผลิต และการตลาดเป็นหลัก สำหรับการตลาดเป็นสิ่งสำคัญที่ คณะกรรมการฯ และฝ่ายจัดการของสหกรณ์ต้องมีความรู้ ความเข้าใจเป็นอย่างดีด้วย

สหกรณ์เดินรถ ธุรกิจของสหกรณ์ส่วนใหญ่ดำเนินการเกี่ยวกับการประกอบ การเดินรถและส่งเสริมให้สมาชิกมีรถยนต์เป็นของตนเอง รวมทั้งจัดหาวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับรถยนต์ หรือสิ่งของอย่างอื่น ที่สมาชิกต้องการมาจำหน่ายแก่สมาชิก

สหกรณ์เคหสถานและบริการชุมชน สหกรณ์เคหสถานธุรกิจของสหกรณ์ส่วนใหญ่ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินหรือจัดสร้างที่อยู่อาศัยให้แก่สมาชิก รวมทั้งให้สมาชิกกู้ยืม เงินสำหรับสหกรณ์บริการชุมชน ธุรกิจของสหกรณ์ดำเนินการเกี่ยวกับการให้บริการด้านการรักษา ความสะอาด การรักษาความปลอดภัย แสงสว่างส่วนกลางและอื่นๆ

สหกรณ์สาธารณูปโภค ธุรกิจของสหกรณ์ส่วนใหญ่ดำเนินการเกี่ยวกับการ ให้บริการด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้าพลังน้ำ หรือน้ำบาดาล หรือน้ำประปา รวมทั้งจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ หรือสิ่งของอย่างอื่นมาจำหน่ายแก่สมาชิก

สหกรณ์บริการรูปอื่นๆ ธุรกิจของสหกรณ์ขึ้นอยู่กับลักษณะการประกอบธุรกิจ ของสหกรณ์นั้น ๆ (<http://webhost.cpd.go.th>)

2.5.5.6 สหกรณ์ออมทรัพย์

อุดม เขยกิจวงศ์ และ นคร จิโรจพันธุ์ (2540 : 92) กล่าวว่า สหกรณ์ออม ทรัพย์เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ประชาชนมีรายได้ประจำโดยมีวัตถุประสงค์ในการ ส่งเสริมการประหยัดและการออมโดยวิธีสหกรณ์ และเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาค่าครองชีพ ของสมาชิกโดยการให้กู้ยืมเงินไปใช้จ่ายตามความจำเป็น

2.5.5.7 สหกรณ์เครดิตยูเนียน

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (ระบบออนไลน์), ม.ป.ป. สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ ประชาชนทุกสาขาอาชีพ ซึ่งมีภูมิลำเนาหรือประกอบอาชีพหลักหรือมีวงสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง อยู่ในเขตท้องที่ดำเนินงานของสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้น และบุคคลเหล่านั้นมีความปรารถนาจะช่วยเหลือ ชึ่งกันและกัน โดยวิธีการนำเงินของตนเองมาสะสมไว้เป็นกองทุน สมาชิกทุกๆ คนจะต้องสะสม เงินตามความสามารถของตนเองเป็นประจำและสม่ำเสมอตามที่สหกรณ์กำหนด กองทุนที่สมาชิก

ช่วยกันสะสมนี้ก็จะจะมีเงินมากขึ้นสามารถจะให้สมาชิกที่มีความจำเป็นที่เดือดร้อนทางการเงิน กู้ยืมไปบำบัดปัญหาและความเดือดร้อนเหล่านั้น พร้อมกับการชำระคืนเงินกู้ของสมาชิกแต่ละคนก็จะสะสมเงินของตนไปในคราวเดียวกันด้วย เงินกู้ก็จะค่อยๆ หดไป ในขณะที่เงินสะสมก็มีมากขึ้น สหกรณ์เครดิตยูเนียนจึงเป็นสหกรณ์ที่มุ่งหวังในการให้สมาชิกช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บริหารโดยสมาชิกและการทำกิจการทุกอย่าง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสมาชิก (<http://webhost.cpd.go.th>)

2.6 การจัดทำงบการเงินของสหกรณ์

การเก็บออมเงินของสมาชิกในสหกรณ์ในลักษณะหุ้นเรือนหุ้น หรือเงินฝากประเภทอื่นๆ เป็นกิจกรรมสำคัญของระบบสหกรณ์ในการจัดหาเงินทุนเพื่อดำเนินการสหกรณ์ ทั้งนี้การเก็บอมนั้นก็ยังคงเป็นการฝึกนิสัยสมาชิกสหกรณ์ให้มีวินัยในการเก็บออม ประหยัด รู้วิธีการบริหาร จัดสรรเงินที่ได้มา สหกรณ์ก็สามารถที่จะนำเงินออมดังกล่าวนี้มารวมกันเป็นเงินทุนมาดำเนินงานของสหกรณ์ ทำธุรกิจให้บริการตามวัตถุประสงค์ของ สหกรณ์ เช่น การให้เงินกู้ไปบรรเทาความเดือดร้อนหรือจำเป็นในการประกอบอาชีพ ลงทุนทำธุรกิจ จัดหาสินค้า วัสดุอุปกรณ์ มาบริการให้แก่สมาชิก หรือรวบรวมผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่าย เป็นต้น

สหกรณ์เป็นองค์กรทางเศรษฐกิจที่ดำเนินธุรกิจแบบกลุ่ม ซึ่งดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติสหกรณ์ ดังนั้นการบันทึกบัญชีอย่างชัดเจน โปร่งใสเก็บไว้เป็นหลักฐาน และสามารถตรวจสอบได้นั้น นับว่าเป็นหัวใจสำคัญที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ โดยจัดทำบัญชีเป็นหมวดหมู่ แยกประเภทรายการ แล้วสรุปผลในรูปรายงานทางการเงิน เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการดำเนินงานของสหกรณ์ให้เป็นที่ไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับหน้าที่รับผิดชอบและการดูแลเอกสารทางบัญชีก็ต้องให้เป็นที่ไปตามกฎหมายระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ซึ่งระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 1 มีกำหนดตาม ข้อ 6 ให้คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดให้มีการปิดบัญชีและจัดทำงบการเงินทุกวันสิ้นปีทางบัญชีของสหกรณ์ โดยสรุปจากรายการบัญชีต่าง ๆ ที่สหกรณ์จดบันทึกไว้ เพื่อแสดงฐานะการเงิน ผลการดำเนินงานและกระแสเงินสด สำหรับรอบระยะเวลาบัญชีดังกล่าวให้แล้วเสร็จโดยเร็ว และให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบ แล้วนำเสนอเพื่ออนุมัติในที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ภายในหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีทางบัญชี

สำหรับงบการเงินที่สหกรณ์จะต้องจัดทำและเก็บไว้นั้น ตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 1 ข้อ 7 มีเขียนไว้ว่า งบการเงินของ

สหกรณ์ประกอบด้วยบุคคล งบกำไรขาดทุนและงบต่าง ๆ รวมทั้ง รายละเอียดประกอบงบการเงิน ตามแบบที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

สำหรับวิธีการบันทึกบัญชี การเก็บรักษาเอกสารประกอบที่เกี่ยวข้อง ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 1 ข้อ 8 ระบุว่า การจัดทำบัญชีของสหกรณ์ ให้สหกรณ์จัดให้มีการทำบัญชีตามแบบที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด การบันทึกรายการบัญชีของสหกรณ์ ต้องมีเอกสารประกอบการลงบัญชีที่สมบูรณ์และครบถ้วน ให้บันทึกรายการบัญชีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามเกณฑ์พึงรับพึงจ่ายและนโยบายการบัญชีที่สำคัญที่สหกรณ์กำหนดไว้ โดยให้เปิดเผยให้ทราบในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของงบการเงินของสหกรณ์ ทั้งนี้ การเปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงินให้รวมถึงรายการบัญชีใดที่มีได้ปฏิบัติตามเกณฑ์และนโยบายการบัญชีที่กำหนดนั้นด้วย ให้บันทึกรายการบัญชีเกี่ยวกับเงินสดในวันที่เกิดรายการนั้น สำหรับรายการอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับเงินสด ให้บันทึกบัญชีให้เสร็จสิ้นภายใน 3 วัน นับแต่วันที่เกิดรายการ ข้อ 9 ระบุว่า การเก็บรักษาเอกสารประกอบการลงบัญชีและสมุดบัญชี ให้สหกรณ์เก็บรักษาเอกสารประกอบการลงบัญชีและสมุดบัญชีต่าง ๆ ไว้ที่สำนักงาน สหกรณ์ไม่น้อยกว่า 10 ปี เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบและอื่น ๆ

2.7 สหกรณ์ในจังหวัดนครราชสีมา

จากการสำรวจข้อมูลสหกรณ์ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ในจังหวัดนครราชสีมา มีสหกรณ์จำนวนทั้งสิ้น 59 สหกรณ์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ข้อมูลชื่อสหกรณ์พร้อมที่ตั้งตำบลและอำเภอในจังหวัดนครราชสีมา¹

ชื่อสหกรณ์	ตำบล	อำเภอ
-สหกรณ์บริการตำรวจจังหวัดนครราชสีมา จำกัด	บางนาค	เมือง
-สหกรณ์การเกษตรเมืองนครราชสีมาจำกัด	บางนาค	เมือง
-สหกรณ์ออมทรัพย์ครูนครราชสีมาจำกัด	บางนาค	เมือง
-สหกรณ์ออมทรัพย์โรงพยาบาลนครราชสีมาจำกัด	บางนาค	เมือง

¹ สัมภาษณ์และตรวจเช็คกับนายอานูวา มะหะยอ นักวิชาการตรวจสอบบัญชีสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ นครราชสีมา เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2555

ตารางที่ 4 ข้อมูลชื่อสหกรณ์พร้อมที่ตั้งตำบลและอำเภอในจังหวัดนราธิวาส (ต่อ)

ชื่อสหกรณ์	ตำบล	อำเภอ
-สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. นราธิวาส จำกัด	บางนาค	เมือง
-ร้านสหกรณ์นราธิวาส จำกัด	บางนาค	เมือง
-สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงอามานคามัย จำกัด	บางนาค	เมือง
-สหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจภูธรจังหวัดนราธิวาส จำกัด	บางนาค	เมือง
-สหกรณ์ออมทรัพย์นักสหกรณ์จังหวัดนราธิวาส จำกัด	บางนาค	เมือง
-สหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขนราธิวาส จำกัด	บางนาค	เมือง
-สหกรณ์ออมทรัพย์ รพช. นราธิวาส จำกัด	ลำภู	เมือง
-สหกรณ์นิคมบาเจาะ จำกัด	โคกเคียน	เมือง
-สหกรณ์ออมทรัพย์ กองร้อย อส.จ.นช.ที่ 1 จำกัด	โคกเคียน	เมือง
-สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยนราธิวาสฯ จำกัด	โคกเคียน	เมือง
-สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงคารุลอามานนราธิวาส จำกัด	โคกเคียน	เมือง
-สหกรณ์ผู้ใช้น้ำลุ่มน้ำบางนรา 1 จำกัด	กะลุวอเหนือ	เมือง
-สหกรณ์ อรบ.นราธิวาสรักษ์บ้านเกิด จำกัด	กะลุวอเหนือ	เมือง
-สหกรณ์ออมทรัพย์กรมทหารพรานที่ 46 จำกัด	กะลุวอเหนือ	เมือง
-สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงบ้านไม้งาม จำกัด	บางปอ	เมือง
-สหกรณ์รถยนต์โดยสารขนาดเล็กบาเจาะ จำกัด	บาเจาะ	บาเจาะ
-สหกรณ์การเกษตรเชิงเขา จำกัด	ปะลูดาสาเมาะ	บาเจาะ
-สหกรณ์การเกษตรบาเจาะ จำกัด	บาเจาะ	บาเจาะ
-สหกรณ์การเกษตรลูโบะบือซา จำกัด	ลูโบะบือซา	ยี่งอ
-สหกรณ์ผู้เลี้ยงแพะนราธิวาส จำกัด	ตะปอเยาะ	ยี่งอ
-สหกรณ์การเกษตรสะพานเหล็ก จำกัด	ละหาร	ยี่งอ
-สหกรณ์ศรีสตรีนราธิวาส จำกัด	ยี่งอ	ยี่งอ
-สหกรณ์การเกษตรศรีสาคร จำกัด	ซากอ	ศรีสาคร
-สหกรณ์การเกษตรรือเสาะ จำกัด	รือเสาะออก	รือเสาะ
-สหกรณ์รถยนต์โดยสารรือเสาะ จำกัด	รือเสาะออก	รือเสาะ
-สหกรณ์การเกษตรรวมมิตร จำกัด	รือเสาะ	รือเสาะ
-สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงสุไหงโก-ลก จำกัด	สุไหงโก-ลก	สุไหงโก-ลก

ตารางที่ 4 ข้อมูลชื่อสหกรณ์พร้อมที่ตั้งตำบลและอำเภอในจังหวัดนราธิวาส (ต่อ)

ชื่อสหกรณ์	ตำบล	อำเภอ
-สหกรณ์ออมทรัพย์โรงพยาบาลสุไหงโก-ลก จำกัด	สุไหงโก-ลก	สุไหงโก-ลก
-สหกรณ์อิสลามสุไหงโก-ลก จำกัด	สุไหงโก-ลก	สุไหงโก-ลก
-สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงชุมชนเจริญทรัพย์ จำกัด	สุไหงโก-ลก	สุไหงโก-ลก
-สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงชุมชนศรีอามาน จำกัด	สุไหงโก-ลก	สุไหงโก-ลก
-สหกรณ์การเกษตรสุไหงโก-ลก จำกัด	ปาเสมัส	สุไหงโก-ลก
-สหกรณ์อิกรอมปาเสมัส จำกัด	ปาเสมัส	สุไหงโก-ลก
-สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านป่าไผ่ จำกัด	ตันหยงลิมอ	ระแงะ
-สหกรณ์ร้านค้าครูดารุสสลาม จำกัด	ตันหยงมัส	ระแงะ
-สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงบ้านลาไม จำกัด	บองอ	ระแงะ
-สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงสี่ริ่มือแลมัส จำกัด	บาโงสะโต	ระแงะ
-ชุมชนสหกรณ์การเกษตรนราธิวาส จำกัด	ตันหยงมัส	ระแงะ
-ชุมชนสหกรณ์การเกษตรตันหยงมัส จำกัด	ตันหยงมัส	ระแงะ
-สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านไอร์กรอส จำกัด	จะแนะ	จะแนะ
-สหกรณ์ อสม. เจาะไอร้อง จำกัด	เจาะไอร้อง	เจาะไอร้อง
-สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านบาโงคุดง จำกัด	จวบ	เจาะไอร้อง
-สหกรณ์นิคมปีเหล็ง จำกัด	มะรือโบทก	เจาะไอร้อง
-สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงเจาะไอร้อง จำกัด	จวบ	เจาะไอร้อง
-สหกรณ์รถยนต์โดยสารขนาดเล็กแวง จำกัด	แวง	แวง
-สหกรณ์การเกษตรแวง จำกัด	แวง	แวง
-สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านยะกา จำกัด	กาบูลละ	แวง
-สหกรณ์การเกษตรพัฒนากลุ่มน้ำบางนรา จำกัด	ศาลาใหม่	ตากใบ
-สหกรณ์การเกษตรตากใบ จำกัด	เจ๊ะเห	ตากใบ
-สหกรณ์การเกษตรบางขุนทอง จำกัด	บางขุนทอง	ตากใบ
-สหกรณ์การเกษตรผู้ปลูกปาล์มน้ำมันนราธิวาส จำกัด	ไพรวัน	ตากใบ
-สหกรณ์การเกษตรโรงสีข้าวพิกุลทองตากใบ จำกัด	เกาะสะท้อน	ตากใบ
-สหกรณ์ออมทรัพย์ถ่านหินผู้ใหญ่บ้านสุคีริน จำกัด	สุคีริน	สุคีริน
-สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านชะะ จำกัด	สุไหงปาดี	สุไหงปาดี
-สหกรณ์การเกษตร กรป กลาง นพค.นราธิวาส จำกัด	สุไหงปาดี	สุไหงปาดี

2.8 ชะกาศุทธกิจหรือการค้า

2.8.1 คำนิยามชะกาศุทธกิจหรือการค้า

คำนิยามของชะกาศุทธกิจได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้น

คำว่า ธุรกิ จ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายด้านภาษาว่า เป็น การงานประจำเกี่ยวกับอาชีพค้าขาย หรือกิจการอย่างอื่นที่สำคัญ และไม่ใช้ราชการ สำหรับ ความหมายทางด้านกฎหมาย หมายถึง การประกอบกิจการในทางการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม หัตถกรรม พาณิชยกรรม การบริการ หรือกิจกรรมอย่างอื่นเป็นการค้า

อรุณ บุญชม (2536 : 49) ได้ให้ความหมายคำว่า “การค้า” เป็นการแลกเปลี่ยน ทรัพย์กับสิ่งตอบแทน เพื่อผลกำไร และการค้าไม่จำกัดว่าเป็นทรัพย์สินประเภทใด ดังนั้นทรัพย์สิน ที่ใช้ในการค้าคือที่มีการเปลี่ยนมือเพื่อผลกำไร

ดังนั้นชะกาศุทธกิจ จึงหมายถึงว่า ทรัพย์สินของมุสลิมที่ต้องจ่ายออกไปให้แก่ผู้มี สิทธิรับชะกาศุทธ อันเนื่องมาจากการประกอบการค้าหรือธุรกิ จในรูปแบบต่างๆ และเกี่ยวข้องกับ การค้าทุกประเภทสินค้าตามที่อนุมัติโดยบทบัญญัติอิสลาม ไม่ว่าสินค้านั้นจะเป็นสินค้าที่ วาญิบชะกาศุทธด้วยตัวของมันเอง เช่น ทอง เงิน ข้าว ข้าวโพด ข้าวสาลี แพะ แกะ วัว ควาย อูฐ เหล็ก และอื่นๆ หรือสินค้านั้นไม่วาญิบด้วยตัวของมันเอง เช่น ธุรกิ จขายของชำต่างๆ ธุรกิ จขาย ปลา ผัก ผลไม้ ธุรกิ จบริการและอื่นๆ

2.8.2 ทักษะของอุละมาอ์ต่อชะกาศุทธกิจ

บรรดานักวิชาการอิสลามมีทักษะแตกต่างกันเกี่ยวกับความจำเป็น (วาญิบ) ในการ จ่ายชะกาศุทธกิจ สรุปดังต่อไปนี้

1. วาญิบต้องจ่ายชะกาศุทธกิจ เป็นทักษะของอุละมาอ์ส่วนใหญ่ เช่น อะบูหะนีฟะฮ์ มาลิก ชาฟีอี และอะหมัด
2. ไม่ว่าวาญิบจ่ายชะกาศุทธกิจตามทักษะของอุละมาอ์บางส่วน เช่น คาวูคอัชชอฮิรีย์ อุละมาอ์ทั้งสองฝ่ายก็ได้นำหลักฐานมายืนยันสนับสนุนความเห็นของตน

2.8.2.1 หลักฐานสำหรับผู้ที่ยืนยันว่าวาญิบชะกาตธุรกิจ

อุละมาอ์ที่เห็นว่า วาญิบต้องจ่ายชะกาตธุรกิจ ได้นำหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และอื่นๆ มาสนับสนุนความเห็น ดังต่อไปนี้

หลักฐานจากอัลกุรอาน

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا
أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ ط

(البقرة : 267)

ความว่า : “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงบริจาคส่วนหนึ่ง จากบรรดาสิ่งดี ๆ ของสิ่งที่พวกเจ้าได้แสวงหาไว้ และจาก สิ่งที่เราได้ให้ออกมาจากดิน”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 267)

อัญญาอะบะรีย (al-Tabariy, 2001 : 4/694-695) ให้ความหมายของอายะฮ์นี้ว่า จง ชำระชะกาตจากทรัพย์สินที่ดีๆ ที่ท่านได้พยายามขวนขวายหามาได้ อาจจะใช้วิธีการทำการค้า หรือด้วยวิธีการทำอุตสาหกรรมจากทรัพย์สินประเภททองคำและเงิน

อิบนู-กะษีร์(Ibn-Kathir, 2000 : 2/466) กล่าวว่า มุญาฮิดให้ความหมายอายะฮ์ ข้างต้นว่าเป็น การค้า

อัลบัยฮะกีร์(al-Baihaqi, 2003 : 4/7596) ก็ได้้นำคำอธิบายของมุญาฮิดให้ ความหมายอายะฮ์ข้างต้นว่าเป็น การค้า

ซัยยิดศาบิก (al-Saiyid Sābiq, 1994 : 1/332) กล่าวว่า นักวิชาการส่วนใหญ่ จาก บรรดาเศาะหาบะฮ์ ตาบิอิน และคนรุ่นหลังๆ ถือว่าจำเป็นต้องจ่ายชะกาตธุรกิจ ทั้งนี้เพราะมีหะดีษ ที่บันทึกโดยอะบูดาอูดและอัลบัยฮะกี จากสะมะเราะฮ์บุตรของญุนดูบ ได้กล่าวว่า

عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ قَالَ أَمَّا بَعْدُ ((فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ كَانَ يُأْمُرُنَا أَنْ نُخْرِجَ الصَّدَقَةَ مِنَ الَّذِي نَعْدُ لِلْبَيْعِ))
(أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ، د.ت. : 1562، البَيْهَقِيُّ، 2003 : 7597)

ความว่า : “จากสะมะเราะฮ์ เป็น ญุนดูบกล่าวว่า หลังจากนั้น ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้ใช้ให้พวกเราจ่ายเศาะอะกะอะฮ์

จากทรัพย์สินที่พวกเราได้เตรียมไว้เพื่อขาย”

(บันทึกโดย Abu Dawūd, n.d. : 1562, al-Baihaqiyy,
2003 : 7597)¹

สำหรับหลักฐานของผู้ที่กล่าวว่าไม่วาญิบชะกาตการค้าที่ได้อ้างหะดีษที่มีความหมายว่า ไม่วาญิบเศาะตะเกาะหฺเหนือมุสลิมที่ครอบครองทาสและม้านั้น อัลมุบาร็อกฟูรียฺ (al-Mubārak fūriyy, nd. : 3/268) ได้ให้ทรรศนะอธิบายว่า ในเมื่อทั้งสองอย่างนั้นไม่ใช่เพื่อการค้า

2.8.2.2 หลักฐานสำหรับผู้กล่าวว่าไม่วาญิบชะกาตธุรกิจ

ผู้ที่กล่าวว่าไม่วาญิบชะกาตธุรกิจก็ได้นำหลักฐานมายืนยันทัศนะของเขา พร้อมอธิบายเหตุผลต่างๆ หุสัยน์ เบ็น เออ์วะดะฮ์อัล-อะวะยิชะฮ์ (Husain bin ‘Audah al-Awāyishah, 2002 : 3/46) ได้นำเหตุผลของผู้ที่เห็นว่าไม่วาญิบชะกาตธุรกิจ โดยกล่าวว่า ผู้ที่มีความเห็นว่าวาญิบชะกาตได้นำหลักฐานจากหะดีษและคำกล่าวและการปฏิบัติของบรรดาเศาะหะบะฮ์ แต่ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นหลักฐานที่ไม่แน่ชัด ส่วนหนึ่งได้แก่หะดีษสะมุเราะฮ์ เบ็น ญุนดับ และหะดีษบิลาล เบ็น อัลฮาริช อัลมุชะนียฺ ที่ได้กล่าวว่า

((أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ مِنْ مَعَادِنِ الْقَبِيلَةِ الصَّدَقَةَ))

(أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ، د.ت. : 3061)

ความว่า: “ท่านนะบี ﷺ ได้เก็บเศาะตะเกาะหฺจากทรัพย์สิน
มะอุดันอัลเกาะบาลียะฮ์”

(บันทึกโดย Abu Dawūd, n.d.: 3061)²

3061)²

และคำกล่าวของท่านอุมร์ต่อหัมมาส ความว่า จงจ่ายชะกาตทรัพย์สินของท่าน เขาตอบว่า ฉันไม่มีทรัพย์สินนอกจากขีอาบ (ที่ใส่คันธนู) และอูดุม (หนังสัตว์) ท่านอุมร์ ﷺ กล่าวว่า จงประเมินราคาและจงจ่ายชะกาตของมัน

อิบนุหิซม์ได้นำหลักฐานมากมายจากคำกล่าวและการปฏิบัติของบรรดาเศาะหะบะฮ์ ซึ่งล้วนแล้วชี้ชัดว่าไม่วาญิบชะกาตทรัพย์สินเพื่อการค้า

¹ อัลอัลบานียฺ (al-Albāniyy, 1979 : 3/311) ระบุว่าป็นหะดีษฎะอียฺฟ

² อัลอัลบานียฺ (al-Albāniyy, 1979 : 3/311-312) ระบุว่าป็นหะดีษฎะอียฺฟ

ในเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว แท้จริงคำกล่าวที่ว่าวาญิบชะกาตทรัพย์สินเพื่อการค้ำนั้น เป็นความเห็นที่ไม่มีหลักฐานจากคัมภีร์และสุนนะห์ที่เสาะหีห อีกทั้งไม่ถูกต้องตามหลัก البراءة الأصليةที่ท่านนะบี ﷺ ได้กล่าวไว้ในคุณบะหฺวิดาคว่า

((فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحَرَمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا ، فِي

شَهْرِكُمْ هَذَا ، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا ؛ أَلَا هَلْ بَلَغَتْ ؟))

(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1400 : 1739)

ความว่า “แท้จริงเลือด ทรัพย์สิน และเกียรติของพวกเขาท่าน เป็นสิ่งที่ฮารอมที่จะละเมิดได้ ดังเช่นการห้ามในกระทำใน วันนี้ ในเดือนนี้ ในภูมิภาคแห่งนี้ จำได้ไหมว่าฉันได้บอก ให้ท่านแล้ว?

(บันทึกโดย al-Bukhāriy : 1400, 1739)

หุสัยน์ บิน เอาว์ดะหฺ อัด-อะวายิชะฮฺ (Husain bin ‘Audah al-‘Awāyishah, 2002 : 3/47) ได้เขียนหลักฐานของผู้ที่มีความเห็นว่าจะวาญิบชะกาตว่า คำว่า การค้า และชะกาต มี ระบุในคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮฺ แต่ไม่มีระบุในลักษณะที่มาด้วยกันเช่น “ชะกาตการค้า” ใน คัมภีร์อัลกุรอานหรือสุนนะฮฺแต่อย่างใด ทั้งๆที่คำสองคำนี้มีระบุมากมายในลักษณะที่แยกกัน และอัลกุรอานก็กำลังถูกประทานมาให้ท่านนะบี ﷺ และมีหลักฐานเสาะหีหจากท่านนะบี ﷺ ที่ แสดงให้เห็นว่าไม่วาญิบชะกาตทรัพย์สินการค้า ซึ่งท่านนะบี ﷺ ได้กล่าววว่า

((لَيْسَ فِيْمَا دُونَ خَمْسِ أَوْاقٍ¹ صَدَقَةٌ ، وَلَيْسَ فِيْمَا دُونَ خَمْسِ

دَوْدٍ² صَدَقَةٌ ، وَلَيْسَ فِيْمَا دُونَ خَمْسِ أَوْسُقٍ³ صَدَقَةٌ))

(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1400 : 1405, 1447, 1447, 1447, Muslim, 1991 : 979)

ความว่า “ทรัพย์สินที่ไม่ครบห้าอูกิยะฮฺไม่ต้องจ่ายชะกาต อูฐที่ไม่ครบห้าตัวไม่ต้องจ่ายชะกาต ธัญพืชที่ไม่ครบห้า วะสั๊กไม่ต้องจ่ายชะกาต เช่นกัน”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy : 1405, 1447, Muslim, 1991 : 979)

¹ ตามปทานุกรม อหรับ-ไทย คำว่า أواقٍ พหูพจน์ أواقٍ แปลว่า มาตรการชั่งน้ำหนักชนิดหนึ่ง

² ตามปทานุกรม อหรับ-ไทย คำว่า دَوْدٍ พหูพจน์ دَوْدٍ แปลว่า จำนวนอูฐตั้งแต่ 3 ถึง 30 ตัว

³ หน่วยตวงชนิดหนึ่ง

ท่านนะบี ﷺ ไม่ใช่ให้จ่ายชะกาตแพะหรือแกะที่ไม่ครบจำนวนสี่สิบตัว อินทผาลัมและธัญพืชที่ไม่ครบห้าวะสัก แสดงว่าผู้ใดที่บอกว่าวาญิบต้องจ่ายชะกาตธุรกิจ ผู้นั้น ได้บัญญัติชะกาตในสิ่งที่ท่านนะบี ﷺ เองได้ปฏิเสธมัน

มีหะดีษเสาะฮีทรายงานโดยท่านอะบีสุรัยเราะฮ์ رضي الله عنه จากท่านนะบี ﷺ ได้กล่าว ว่า

((لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ وَلَا فَرَسِهِ صَدَقَةٌ، إِلَّا صَدَقَةُ الْفِطْرِ))

(أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، 1991 : 982)

ความว่า “ไม่วาญิบเสาะคะเกาะฮฺเหนือมุสลิมที่ ครอบครองทาสและม้า นอกจากเสาะคะเกาะฮฺฟิตร”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 982)

ดังนั้นผู้ใดที่บอกว่าวาญิบต้องจ่ายชะกาตการค้าหรือธุรกิจ แสดงว่าเขาได้บอก ว่า วาญิบต้องจ่ายชะกาตม้า ลาและทาส ทั้งๆที่ท่านเราะฮ์ฮูลได้บอกอย่างชัดเจนแล้วว่าสิ่ง เหล่านั้นไม่วาญิบต้องจ่ายชะกาต นอกจากว่าเป็นชะกาตฟิตรที่ต้องจ่ายให้สำหรับทาสที่อยู่ใน ครอบครอง

2.8.3 อัตราการจ่ายชะกาตธุรกิจ

อัตราการจ่ายชะกาตธุรกิจ ได้แก่ จำนวนร้อยละ 2.5 ของทรัพย์สินธุรกิจทั้งหมด วะฮฺบะฮ์ อัซซุฮัยลีย์ (Wahbah al-Zuhailiy, 1996 : 2/792) ได้กล่าวว่า สิ่งทีวาญิบสำหรับการค้า คือ หนึ่งในสี่จากหนึ่งในสิบของมูลค่า เช่นเดียวกับชะกาตทองคำและเงิน ตามความเห็นของบรรดา อุละมาฮ์

อิมามอัชชาฟีอีฮ์ (al-Shāfi'iy, 1990 : 2/68) กล่าวว่า ท่านอุมร์ เบน अबดุลอะชีซ ได้ เขียนหนังสือให้ท่านเราะฮ์ซิก เบน หะกิม ว่า ท่านจงสังเกตผู้ที่เดินผ่านจากบรรดามุสลิมิน จงเก็บจาก ทรัพย์สินการค้าของพวกเขาที่ท่านเห็น ทุก 40 ดินาร จำนวน 1 ดินาร จำนวนที่น้อยกว่าก็ให้คิดตาม อัตรานั้นจนครบ 20 ดินาร ถ้าหากจำนวนน้อยกว่า 1/3 ดินาร จงปล่อยและอย่าเก็บสิ่งใดเลย

สรุปได้ว่าอัตราที่จะต้องนำไปจ่ายชะกาตจากทรัพย์สินธุรกิจนั้น ได้แก่ 2.5% ของ ทรัพย์สินธุรกิจ ส่วนที่มาของจำนวน 2.5% นั้นคือ คำกล่าว “หนึ่งในสี่จากหนึ่งในสิบ” หรือ “ทุก 40 ดินาร จำนวน 1 ดินาร” นั่นเอง

2.8.4 เงื่อนไขชะกาศทรัพย์สินธุรกิจ

อัลบุญญะอิมียฺ (al-Bujairimiy, n.d. : 3/55-56) ได้เขียนว่าเงื่อนไขของชะกาศธุรกิจ ในมัซฮับชาฟีอีย์ว่าต้องมีเงื่อนไข มี 6 ประการ

1. การได้มาในทรัพย์สินนั้นต้องได้มาด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนซื้อขาย
2. มีเจตนาเพื่อการค้าขณะที่ซื้อสินค้านั้นๆ
3. ไม่มีเจตนาที่จะใช้ประโยชน์อย่างอื่นตลอดการครอบครอง
4. ครอบครองสินค้านั้นครบรอบปี
5. จำนวนทรัพย์สินการค้านั้นไม่ลดลงต่ำกว่าพิกัดในระหว่างปี
6. มีจำนวนครบพิกัดชะกาศในวันครบรอบปี

อิบนุ กุฎดามะห์ อัลมุกตะสียฺ (Ibn Quddāmah al-Maqdasiy 1997 : 2/161-162) กล่าวว่าเงื่อนไขของวาญิบชะกาศธุรกิจในมัซฮับฮัมบาลีมี 4 ประการสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. มีเจตนาเพื่อการค้าอันเนื่องมาจากว่าท่านนะบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า “จากสิ่งที่เตรียมไว้เพื่อขาย” และด้วยเหตุผลที่ว่าทรัพย์สินทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ มันจึงไม่ใช่ว่าเป้าหมายเพื่อการค้านอกจากด้วยการมีเจตนาเพื่อการค้า
2. การได้มาในทรัพย์สินนั้นต้องได้มาด้วยวิธีการแลกเปลี่ยน เช่น ซื้อขายหรือวิธีอื่นๆ ที่เหมือนกับการซื้อขายด้วยเจตนาเพื่อการค้าหรือธุรกิจ
3. มีมูลค่าครบพิกัดวาญิบชะกาศ
4. ครบรอบปี โดยมีจำนวนที่ครบพิกัดตลอดทั้งปี

อัลเกาะเราะฮ์อูวียฺ (al-Qaradhāwiy, 1999 : 1/327-328) ไม่ใช่ว่าทุกสิ่งที่มีมนุษย์ซื้อมานั้นเป็นทรัพย์สินเพื่อการค้า บางทีเขาซื้อเสื้อผ้าเพื่อสวมใส่ เขาซื้อเครื่องใช้เพื่อใช้ในบ้าน เขาซื้อยานพาหนะหรือรถยนต์เพื่อขับขี่ สิ่งเหล่านั้นไม่นับว่าเป็นทรัพย์สินเพื่อการค้า แต่เป็นทรัพย์สินเพื่อการอุปโภค ซึ่งแตกต่างจากสิ่งที่เขาซื้อมาด้วยเจตนาเพื่อขาย ดังนั้นการเตรียมไว้เพื่อการค้านั้นประกอบด้วย 2 องค์ประกอบด้วยกัน นั่นคือ การกระทำและการตั้งเจตนา การกระทำในที่นี้คือการซื้อขาย การตั้งเจตนาคือการมีเจตนาเพื่อหาผลกำไร ดังนั้นไม่เพียงพอสำหรับการค้านั้นด้วยองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง ไม่เพียงพอกับการมีเจตนาและความหวังที่จะได้กำไรโดยไม่ลงมือปฏิบัติ ไม่เพียงพอกับการลงมือปฏิบัติโดยไม่มีเจตนา

หากว่าบุคคลผู้หนึ่งได้ซื้อสิ่งหนึ่งเพื่ออุปโภค เช่น ซื้อรถยนต์เพื่อขับขี่ พร้อมกันนั้นเขาก็คิดว่าหากมีผลกำไรเขาก็จะขาย ไม่นับว่าสิ่งนั้นเป็นทรัพย์สินเพื่อการค้า แตกต่างไปจาก หากเขาซื้อรถยนต์นั้นเพื่อค้าขายและหาผลกำไร หลังจากนั้นเขาก็ใช้รถคันนั้นไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

เขาพบว่าเขาจะได้กำไรหากเขาขายรถนั้น เขาจึงขายออกไป การใช้เงินนั้นไม่เป็นการออกจากการค้า เพราะยึดถือเจตนาแรกเป็นหลัก สิ่งที่มีเจตนาแรกเริ่มเพื่ออุปโภคหรือใช้ส่วนตัวจะไม่เปลี่ยนเป็นการค้าด้วยการ โน้มจิตที่จะขายเมื่อว่ามีผลกำไร สิ่งที่มีเจตนาแรกเริ่มเพื่อการค้าจะไม่ออกจากการค้า ด้วยการ ใช้ (อัลเกาะเราะฮ์อวีย์ 1999 : 1/328)

สำหรับส่วนที่เป็นผลกำไรจากการทำธุรกิจจะต้องรอให้ครบรอบปีหรือไม่นั้น ท่านอิมามอัลสะยูติ (al-Sayūti, 1996 : 546) ได้กล่าวว่า “ไม่ต้องคำนึงถึงรอบปีในการจ่ายชะกาตสำหรับ 7 อย่าง ได้แก่ ชะกาตการเพาะปลูก ผลไม้ แร่ธาตุ สิ่งขุดพบ ชะกาตฟิตร ผลกำไรจากการค้า ลูกแพะหรือแกะ

2.8.5 การเริ่มรอบปีในการคำนวณชะกาตธุรกิจ

อัสสัยิด ซาบิก (al-Saiyid Sābiq, 1994 : 1/333) ผู้ใดครอบครองสินค้าครบพิกัดและครบรอบปี ให้คิดคำนวณชะกาตครบรอบปี และจ่ายชะกาตจำนวน 2.5 % ของราคาสินค้า บรรดาพ่อค้าจะต้องปฏิบัติแบบนี้ในทุกๆปี ไม่เริ่มนับรอบปีจนกว่าสินค้าครบพิกัด หากครอบครองสินค้าไม่ครบพิกัด ในระหว่างการดำเนินการธุรกิจระหว่างปี สินค้าก็ยังไม่ครบพิกัด และราคาสินค้าเพิ่มขึ้นหรือราคาสินค้ามีการเปลี่ยนแปลง ทำให้ครบพิกัด หรือเขาได้ขายด้วยราคาที่ครบพิกัด หรือได้ครอบครองสินค้าอื่นระหว่างปี หรือครอบครองราคาที่ครบพิกัด ก็ให้เขาเริ่มรอบปีในขณะนั้น โดยไม่พิจารณาจากอดีต อย่างนี้แหละเป็นทัศนะของอัยเยรีย์ มัฆฮับฮะนาฟี อิมามอัชชาฟีอี อิศฮาก อะบีอับดุล อะบีเยร์ และอิบนุมุญนิร หากสินค้าลดจำนวนในระหว่างปี โดยมีสินค้าครบจำนวนในต้นปีและปลายปี ไม่ถือว่าเป็นการขาดรอบปีตามทัศนะของอะบีหะนีฟะห์ เพราะว่าเป็นการยากมากที่จะประมวลราคาสินค้าทั้งหมดในทุกช่วงเวลา ตามทัศนะของมัฆฮับหันบะลีฮ์ หากมีการลดและเพิ่มสินค้า ในช่วงการดำเนินการระหว่างปี ให้เริ่มนับรอบปีใหม่จากวันที่เริ่มครบพิกัด

การเริ่มรอบปีเพื่อคำนวณชะกาตหนี้ผ่อนชำระ ที่ซึ่งลูกหนี้ได้ตกลงวิธีการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ในลักษณะเงินผ่อน โดยชำระเป็นงวดๆตามที่ตกลงไว้ อะบู อัลมัญญิดี ฮาร์ก (Abu al-Majdi Hark, 1992 : 54-55) ได้กล่าวว่า ส่วนมากมีการตกลงกันในการชำระหนี้ด้วยวิธีการผ่อนชำระ ในกรณีเช่นนี้ หากว่าการชำระงวดแรกครบพิกัดด้วยตัวมันเองจะต้องจ่ายชะกาต หลังจากนั้นให้จ่ายชะกาตของงวดต่อไปเมื่อได้รับการชำระ ถึงแม้ว่าค่างวดจะน้อยและไม่ครบพิกัดก็ตาม หากว่าการผ่อนงวดแรกไม่ครบพิกัดชะกาต ทั้งนี้เขาก็ไม่มีสิ่งอื่นที่จะเอามารวมให้ครบพิกัด เขาไม่ต้องจ่าย ชะกาต เว้นแต่ว่าสิ่งที่เขาได้รับนั้นจะครบพิกัดเมื่อเอาไปรวมกับค่างวดต่อไป หลังจากนั้นสิ่งที่เขาได้รับหลังจากครบพิกัดแล้วนั้นให้คิดชะกาต ถึงแม้ว่าจะน้อยหรือมากก็ตาม ฟิงทราบเถิดว่า

การเริ่มรอบปีสำหรับชะกาดสำหรับรอบปีต่อไป จะมีความต่างระหว่างงวดต่างๆ ดังนั้นรอบปีที่สองสำหรับงวดแรก หากว่างงวดนั้นครบพิกัดในวันที่เขาได้รับการชำระเช่นนั้นแหละงวดต่อไปก็ให้เริ่มนับจากวันที่ได้รับการชำระ ถ้าหากว่างงวดแรกไม่ครบพิกัดไม่ต้องจ่ายชะกาดตั้งได้กล่าวไปแล้วในตอนต้น จนครบพิกัดด้วยการเติมเต็มด้วยงวดต่อไปจึงเริ่มนับรอบปีจากวันที่ครบพิกัด หลังจากนั้นให้คิดชะกาดงวดต่อไปในวันที่ได้รับการชำระ

2.8.6 วิธีคำนวณชะกาดธุรกิจ

อะบู บักร อัลญะซาอิรีย์ (Abu Bakr al-Jazā-iriy, 1976 : 8/251) ทรัพย์สินการค้า นั้น บางอย่างเป็นการค้าปกติ (بَيْعًا عَادِيًّا)¹ บางอย่างเป็นการค้าแบบเฉพาะกิจหรือฤดูกาล (بَيْعًا مَوْسِمِيًّا)² หากเป็นการค้าแบบปกติ ให้ประมวลราคาเป็นเงินสดในทุกต้นปีการค้า หากครบพิกัดหรือไม่ครบพิกัดแต่เขามีเงินอยู่อีกส่วนหนึ่งนอกเหนือจากทรัพย์สินการค้า นั้น ก็ให้คิดชะกาดจำนวน 2.5% ถ้าหากเป็นการค้าแบบเฉพาะกิจหรือฤดูกาล ให้คิดชะกาดในวันที่เขาได้ขายสินค้านั้นหมด ไปสำหรับรอบปีเดียว ถึงแม้ว่าเขาได้เก็บสินค้านั้นๆ เป็นเวลาหลายปีเพื่อรอช่วงเวลาทีราคาสินค้านั้นแพงขึ้น

ริฎอ อะหมัด สมะดี (ระบบออนไลน์), 26 ตุลาคม 2548 ได้เขียนเกี่ยวกับชะกาดการค้าว่า สำหรับชะกาดการค้าแบ่งเป็น 2 ประเภท

ประเภทแรก การค้าที่เป็นฤดูหรือเฉพาะกิจ เช่น มีต้นทุนอยู่ก่อนหนึ่ง เมื่อรู้ราคาสินค้าหนึ่งสินค้าใดตลาดกำลังนิยมอยู่ก็จะรีบซื้อและขายเฉพาะสินค้านั้นในเวลานั้น การค้าประเภทนี้ถ้าจำนวนต้นทุนรวมถึงกำไรบรรลุจำนวนนิศอบของชะกาด (คือมูลค่าทองคำ 85 กรัม) ก็ต้องออกชะกาดจากต้นทุนและกำไร 2.5 เปอร์เซ็นต์ โดยไม่ต้องรอคอยให้ครบ 1 ปี หมายถึงเมื่อขายสินค้าหมดแล้ว และได้กำไรก็ให้คำนวณต้นทุนกับกำไร โดยหักค่าใช้จ่ายด้วยและออกชะกาด ถ้าขายสินค้าไม่หมด ก็ให้คิดต้นทุนกับกำไรเฉพาะของสินค้าส่วนที่ขายได้เท่านั้น

ประเภทที่สอง การค้าที่ทำเป็นประจำ หมายถึง ซื้อขายอย่างต่อเนื่องเพราะเป็นมืออาชีพหรือเป็นรายได้ประจำก็ให้กำหนดวันนับต้นปีและปลายปี เมื่อครบ 1 ปีให้คำนวณต้นทุนของสินค้าที่ซื้อขาย (ไม่คิดต้นทุนอุปกรณ์เครื่องมือเช่น มูลค่าอาคาร โตะ ฯลฯ) รวมถึงกำไรที่ได้มาจากการค้าตลอด 1 ปี โดยหักค่าใช้จ่าย (ถ้ายังไม่ได้หักเลยตลอดระยะ 1 ปี แต่ถ้าหักอยู่อย่างต่อเนื่องการคำนวณต้นทุนกับกำไรก็จะมีหักค่าใช้จ่ายไปโดยปริยาย) และออกชะกาด 2.5 เปอร์เซ็นต์จาก

¹ al-Madārah (بَيْعًا عَادِيًّا) สินค้าที่ขายด้วยราคาที่เกิดขึ้นปัจจุบันที่ไม่มีarroให้ราคาแพงขึ้น

² al-Muhtakarah (بَيْعًا مَوْسِمِيًّا) สินค้าที่ซื้อมาเก็บไว้รอขายเมื่อราคาแพงขึ้น หรือการทำธุรกิจเฉพาะช่วงเวลาระยะสั้น

ต้นทุนและกำไรที่คงเหลือหลังหักค่าใช้จ่ายโดยไม่คิดกำไรสินค้าที่ยังไม่ได้ขาย หมายถึงให้คิดต้นทุนกับกำไรของสินค้าที่ขายเรียบร้อยแล้วเท่านั้น

อัลเกาะเราะฎอวีย์ (al-Qaradhāwiy, 1999 : 1/332) ทรัพย์สินที่นักธุรกิจใช้ในการดำเนินธุรกิจนั้น จะอยู่ในรูปแบบหนึ่งรูปแบบใดจากสามรูปแบบต่อไปนี้

1. ทรัพย์สินการค้ำนั้นอาจอยู่ในรูปของสินค้าและสิ่งของซึ่งเขาได้ซื้อมา และยังไม่ได้ขายออกไป
2. ทรัพย์สินการค้ำนั้นอยู่ในรูปของเงินสดที่เขาถืออยู่ หรืออยู่ในความดูแลของเขา เช่น เงินฝากธนาคาร
3. ทรัพย์สินการค้ำนั้นอยู่ในรูปของหนี้ที่เขาพึงจะได้รับจากบุคคลอื่น ที่ซึ่งเป็นเรื่องปกติของการค้าหรือการประกอบธุรกิจ หนี้เหล่านี้บางตัวอาจสิ้นหวังจากการเรียกเก็บคืนมาได้หรือหนี้สงสัยจะสูญ และหนี้ที่คาดหวังว่าจะเรียกเก็บคืนได้

พึงทราบด้วยว่า ในทำนองเดียวกันที่นักธุรกิจนั้นมีลูกหนี้ที่เขาพึงได้รับการชำระ เขาก็อาจมีหนี้สินที่จะต้องชำระแก่ผู้อื่นด้วย ดังนั้นนักธุรกิจมุสลิมมีวิธีการคำนวณชะกาตอย่างไรกับความหลากหลายที่เกิดขึ้นนั้น (al-Qaradhāwiy, 1999 : 1/332)

อัลเกาะเราะฎอวีย์ (al-Qaradhāwiy, 1999 : 1/332-333) เพื่อเป็นคำตอบสิ่งที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น เรานำมาซึ่งคำกล่าวของบรรดาบิดาเกี่ยวกับเรื่องนี้ มัฆมูน บิน มิสรอนกล่าว ว่า เมื่อถึงเวลาที่จะต้องจ่ายชะกาต จงนับสิ่งที่มีอยู่กับท่านจากจำนวนเงิน และจงประเมินราคาสินค้าที่เหลืออยู่ และยอดหนี้ที่ผู้อื่นจะต้องชำระแก่ท่าน (ลูกหนี้) แล้วนำมาหักด้วยจำนวนหนี้ที่ท่านจะต้องชำระแก่ผู้อื่น (เจ้าหนี้) หลังจากนั้นให้คำนวณชะกาตส่วนที่เหลือจากนั้น

หะสัน อัลบัสรี (อ้างถึงใน al-Qaradhāwiy, 1999 : 1/333) กล่าวว่าเมื่อถึงเดือนที่บุคคลผู้หนึ่งจะต้องจ่ายชะกาต ให้นำทรัพย์สินของเขาทั้งหมด (หมายถึงเงิน) และสิ่งที่เขาทำการค้าอยู่ทั้งหมด และลูกหนี้ทั้งหมด นอกจากสิ่งที่เขาไม่คาดว่าจะได้รับคืน

อิบรอหีม อันนาเคาะอีย์ (อ้างถึงใน al-Qaradhāwiy, 1999 : 1/333) กล่าวว่า ให้บุคคลผู้หนึ่งประเมินราคาทรัพย์สินของเขา หากว่าเป็นทรัพย์สินเพื่อการค้า เมื่อถึงเวลาจ่ายชะกาต และจงจ่ายชะกาตพร้อมกับทรัพย์สินอื่นๆของเขา

อัลเกาะเราะฎอวีย์ (al-Qaradhāwiy, 1999 : 1/333) จากความเห็นต่างๆของบรรดาอุละมาอ์นั้น เป็นที่ชัดเจนสำหรับเราว่า นักธุรกิจมุสลิมนั้น เมื่อถึงเวลาที่จะต้องจ่ายชะกาต เขาจะต้องรวมทรัพย์สินของเขาทั้งหมด ทั้งที่เป็นต้นทุน กำไร สินค้าคงคลัง ลูกหนี้ที่คาดว่าจะได้รับ โดยการสรุปยอดการค้า โดยประมวลราคาสินค้านำมารวมกับส่วนที่เป็นเงินสด ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่ใช้เพื่อประกอบการค้าหรือไม่ รวมกับลูกหนี้ที่คาดว่าจะได้รับ หักออกหนี้สงสัยจะสูญ แล้วนำมา

จ่ายชะกาดร้อยละ 2.5 สำหรับหนี้ที่สิ้นหวังจากการได้รับชำระหนี้ เราสนับสนุนทัศนะที่เห็นว่าไม่
วาญิบชะกาดนอกจากเมื่อได้รับคืน โดยให้เขาจ่ายชะกาดเฉพาะเพียงปีเดียว เป็นการวางบนรากฐาน
เพื่อสร้างความบริสุทธิ์แก่ทรัพย์สินที่ได้รับมาหากครบพิกัด ส่วนหนี้ที่เขาพึงจะต้องชำระแก่ผู้อื่นให้
เขาหักออกจากทรัพย์สินของเขา แล้วจ่ายชะกาดในส่วนที่เหลือ

อุษัยมีน (‘Uthaimin, 2003 : 18/23-24) ทรัพย์สินประเภทลูกหนี้ ไม่ว่าจะเป็ราคา
สินค้า ค่าจ้าง เงินให้กู้ ค่าทดแทนของสูญหาย ค่าสินไหมทางอาชญากรรม หรือสิ่งอื่นนอกเหนือ
จากนั้นที่เป็นหนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

ประเภทที่หนึ่ง สิ่งที่ไม่วาญิบชะกาดในตัวของมันเอง เช่น บุคคลผู้หนึ่งมีลูกหนี้อยู่
จำนวนหนึ่งร้อยละชานข้าวสาลีหรือมากกว่านั้น สิ่งนี้ไม่วาญิบชะกาด เพราะสิ่งเพาะปลูกและ
พืชผลไม่วาญิบชะกาดด้วยตัวของมันเองนอกจากสำหรับผู้ที่จะเพาะปลูก

ประเภทที่สอง สิ่งที่ไม่วาญิบชะกาดด้วยตัวของมันเอง เช่น ทองหรือเงิน สิ่งนี้วาญิบ
ชะกาดเหนือเจ้าหนี้เพราะเขาเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น เขามีสิทธิ์ที่จะเก็บมาหรือปล่อยให้คงอยู่ไว้
โดยที่เขาจะจ่ายชะกาดทุกปีด้วยวิธีการนำมาคำนวณรวมกับทรัพย์สินของเขา หรือเขาอาจจะเลื่อน
เวลาการจ่ายชะกาด โดยจ่ายหลังจากที่เขาได้รับคืนทรัพย์สินนั้น สมมุติว่า ผู้หนึ่งเป็นเจ้าหนี้อยู่
จำนวนหนึ่งแสน ผู้ที่มีทรัพย์สินจำนวนหนึ่งแสนนั้นจะต้องจ่ายชะกาดทุกๆปี แท้จริงชะกาดวาญิบ
เหนือผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน ด้วยทางเลือก อาจจะด้วยวิธีการรวมเข้ากับทรัพย์สินของเขา หรือรอ
จนกระทั่งเขาได้รับคืนทรัพย์สินนั้น เขาจึงจ่ายชะกาดสำหรับเวลาที่ล่วงผ่านไป นี่เป็นหลักการเมื่อ
ลูกหนี้เป็นผู้มั่งมี หากว่าลูกหนี้เป็นผู้ยากจน ความเห็นที่ถูกต้องคือไม่วาญิบชะกาดในทรัพย์สินนั้น
เพราะตามบทบัญญัตินั้น เจ้าของทรัพย์สินไม่สามารถที่จะเรียกร้องได้ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ﴾

(البقرة : نُحْضٌ مِنْ آيَةِ 280)

ความว่า: “และหากเขา (ลูกหนี้) เป็นผู้ยากไร้ก็จงให้มีการรอ
คอยจนกว่าจะถึงคราวสะดวก”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ 280)

มันเป็นสภาพไร้ความสามารถทางทรัพย์สินที่แท้จริงในตามบทบัญญัติศาสนา ดังนั้นจึงไม่วาญิบ
ชะกาดในทรัพย์สินนั้น แต่ในเมื่อเขาได้รับทรัพย์สินนั้น เขาจะต้องจ่ายชะกาดเพื่อปีเดียวเท่านั้น
ถึงแม้ว่าหนี้นั้นยังคงอยู่กับลูกหนี้เป็นระยะเวลาสิบปีก็ตาม เพราะการได้รับคืนนั้นเป็นเสมือนกรณี
การจ่ายชะกาดทรัพย์สินประเภทสินแร่และสิ่งขุดพบจากผืนแผ่นดิน อุละมาอ์บางท่านเห็นว่า ไม่
จำเป็นที่จะต้องจ่ายชะกาดสำหรับเวลาที่ผ่านพ้นไป โดยให้เริ่มใหม่ในการคิดรอบปี สิ่งที่เราได้
กล่าวไปน่าจะครอบคลุมและสร้างความบริสุทธิ์ที่สุดโดยการจ่ายชะกาดเพียงครั้งเดียวสำหรับรอบ

ปีที่ผ่านไป หลังจากนั้นให้เริ่มใหม่ในการนับรอบปี สิ่งนี้เป็นเรื่องง่ายสำหรับทุกคนที่จะจ่าย
 ชะภาคเพียงแค่ 2.5 % จากหนี้ที่เขาได้รับคืนหลังจากที่เขาเองสิ้นหวังไปแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นการ
 ขอบคุณในความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ให้ได้รับคืนมา (‘Uthaimin, 2003 : 18/23-24)

อะลียฺ อะหมัด อัลสาลูส (Aliy Ahmad al-Sälüs, 1989 : 1/632-633) กล่าวว่า นัก
 ธุรกิจมีทรัพย์สินที่เรียกว่า อสังหาริมทรัพย์ เช่น อาคาร สำนักงาน และสิ่งอื่นที่ไม่เป็นสินค้าเพื่อ
 การค้า สิ่งเหล่านี้ไม่ว่าฉบับที่จะต้องจ่ายชะภาค รถยนต์ที่เขาขับ รถยนต์ที่ใช้ในการทำงาน สำนักงาน
 ก็เช่นกัน เขาไม่ได้ค้าขายสิ่งนั้นก็ไม่ต้องจ่ายชะภาค อาคารที่ใช้เป็นคลังสินค้าก็ไม่ต้องจ่ายชะภาค
 แต่ให้จ่ายชะภาคเฉพาะทรัพย์สินที่เขาทำการค้าเท่านั้น พ่อค้าขายอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ก็ให้คิด
 ชะภาคอุปกรณ์ที่เขาทำการค้าอยู่ นักธุรกิจขายรถยนต์ให้คิดชะภาครถยนต์ที่เขาทำการค้าอยู่ นัก
 ธุรกิจขายผ้าให้คิดชะภาคผ้าที่เขาทำการค้าอยู่ สิ่งอื่นๆ ก็เช่นกัน

ริฎอ อะหมัด สมะดี (ระบบออนไลน์), 2548 การจ่ายชะภาคธุรกิจ ไม่ต้องนับ
 เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ในต้นทุน แต่นับมูลค่าของสินค้าที่จำหน่าย อันเป็นเป้าหมายธุรกิจของ
 เรา รวมถึงกำไรด้วย ดังนั้นเมื่อครบ 1 ปี (จันทร์คติ) ให้คำนวณทรัพย์สินที่เป็นกำไรรวมกับต้นทุน
 สินค้าที่ทำการค้าอยู่ (ในกรณีธุรกิจขนส่งไม่มีสินค้าแต่เป็นการขายบริการ) และหักค่าใช้จ่ายตลอด
 ระยะเวลา 1 ปี ส่วนที่เหลือให้หักออก 2.5% ถ้าหากกำไรออกมาเป็นระยะๆ ตลอด 1 ปี รวมถึงค่าใช้จ่ายที่
 ต้องชำระเป็นระยะๆ ตลอด 1 ปี เราก็คำนวณกำไรตลอด 1 ปี และค่าใช้จ่ายตลอด 1 ปี และหักไป
 ส่วนเหลือก็คือจำนวนทรัพย์สินที่ต้องออกชะภาค หรือเราจะใช้จ่ายจากกำไรไปเรื่อยๆ ตลอด 1 ปี
 และตอนสิ้นปีให้นับส่วนเหลือและออกชะภาคจากส่วนนั้น หากเรามีหนี้สินที่ไม่ต้องชำระอย่าง
 รีบด่วน หมายถึง เราชำระสบายๆ ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อฐานะของเราที่จะต้องออกชะภาคด้วย แต่ถ้า
 หากหนี้สินต้องชำระอย่างรีบเร่ง โดยการชำระหนี้นั้นจะกินเนื้อของต้นทุนและกำไรจนกระทั่งจะ
 ไม่เหลือจำนวนมูลค่าทรัพย์สินที่ต้องออกชะภาค ก็ไม่ต้องออกชะภาค เพราะหนี้สินนั้นเป็น
 ค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งที่ต้องหักออกจากต้นทุนและกำไร

สรุปได้ว่าการจ่ายชะภาคนั้น จะต้องจ่ายเมื่อครบรอบปีการค้าสำหรับธุรกิจที่
 ดำเนินตามปกติต่อเนื่อง และเมื่อเสร็จสิ้นหรือหมดฤดูธุรกิจสำหรับธุรกิจเฉพาะฤดูกาลหรือเฉพาะ
 กิจ ในส่วนของทรัพย์สินนั้น ทรัพย์สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เช่น อาคาร เครื่องมืออุปกรณ์ในการ
 ดำเนินธุรกิจไม่ต้องนำมารวมเพื่อคำนวณชะภาค ทรัพย์สินที่จะต้องนำมารวมเพื่อคำนวณชะภาค
 ธุรกิจนั้น ได้แก่ ทรัพย์สินการค้าหมุนเวียนซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้ ทั้งส่วนที่เป็นทุนและ
 กำไร ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในรูปของ เงินสด เงินฝากต่างๆ หรือสินค้าคงเหลือ ส่วนทรัพย์สิน
 ประเภทลูกหนี้จะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

2.8.7 ชะกาดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหนี้

เป็นเรื่องปกติของการดำเนินธุรกิจที่บางทีอาจมีเจ้าหนี้เกิดขึ้น อันที่ซึ่งเจ้าของธุรกิจจะต้องชำระแก่ผู้อื่น หรืออาจมีลูกหนี้เกิดขึ้นซึ่งเจ้าของธุรกิจพึงจะได้รับการชำระจากผู้อื่น ดังนั้นรายการทั้งสองรายการนี้จึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง และเป็นสิ่งที่จะต้องมาเกี่ยวข้องกับการคำนวณชะกาด ท่านอุษมาน เบน อัฟฟาน رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((هَذَا شَهْرُ زَكَاةِكُمْ فَمَنْ كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ فَلْيُؤَدِّهِ حَتَّى تَحْضَلَ أَمْوَالِكُمْ
فَتُؤَدُّونَ مِنْهَا الزَّكَاةَ))

(أَخْرَجَهُ النَّبِيُّ (7606 : 2003.

ความว่า: “เดือนนี้เป็นเดือนแห่งการจ่ายชะกาดของพวกท่าน หากผู้ใดมีหนี้สินก็จงชำระหนี้สินนั้น ให้เหลือเพียงทรัพย์สินของพวกท่าน และจงจ่ายชะกาดจากทรัพย์สินของท่าน”

(บันทึกโดย al Baihaqi, 2003 : 7606)¹

อัสซาฟีอี (al-Syāfi‘iy, 1990 : 2/74) ให้คำอธิบายว่าแท้จริงการสั่งใช้ให้ชำระหนี้ นั้นให้ชำระก่อนถึงเวลาการจ่ายชะกาดทรัพย์สิน หะดีษข้างต้น หมายความว่า หากเดือนนี้ได้ผ่านพ้นไปแล้วก็จะถึงเวลาการจ่ายชะกาดของพวกท่าน

อันนะวะวีอี (al-Nawawiy, n.d. : 5/317) หนี้สินเป็นเหตุทำให้ไม่ว่าญิบชะกาดใช้หรือไม่นั้น มีความเห็น 3 ทศนะ ทศนะอัลอะเศาะหุ²ของบรรดาอุละมาอ์อัสซาฟีอียะห์ ได้แก่สิ่งที่กล่าวที่เป็นตัวบทของท่านอิมามซาฟีอีในตำราทศนะใหม่ของท่านว่าเป็นวาญิบ ทศนะที่สอง ไม่วาญิบดังในตัวบทตามทศนะเก่าของอิมามซาฟีอี ทศนะที่สาม ตามคำเล่าของชาวเคาะเราะซานว่าแท้จริงหนี้สินนั้นยับยั้งการวาญิบชะกาดทรัพย์สินประเภทกลับ อันได้แก่ ทอง เงิน และสินค้า หนี้สินไม่ยับยั้งการวาญิบชะกาดทรัพย์สินประเภทโจ่งแจ้ง อันได้แก่ การเพาะปลูก พืชผล สัตว์

¹ อัลอัลบานีย์ (al-Albāniy, 1979 : 3/260) ระบุว่า เป็นหะดีษเศาะหีห

² อัลอะเศาะหุ (أَحْسَنُ) และ อัศเศาะหีห (أَحْسَنُ) เป็นคำศัพท์ด้านฟิกฮฺ อะหมัด เบน อะบี บักร์ เบน อัศศุมัยดี (Ahmad bim Abi Bakr bin Sumait, 2005 : 675) ได้อธิบายคำว่า อัลอะเศาะหุ (أَحْسَنُ) และ อัศเศาะหีห (أَحْسَنُ) ว่า อัลอะเศาะหุ (أَحْسَنُ) หมายถึง สิ่งที่น่าหนักแน่นในความถูกต้องด้านหลักฐานและความครอบคลุม หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จากทั้งสองอย่างนั้น อัศเศาะหีห (أَحْسَنُ) หมายถึง สิ่งที่มีความถูกต้องด้านหลักฐานและความครอบคลุม หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากทั้งสองอย่างนั้น คำตรงข้ามคือ อัลฟาสิด (الْمَأْيِد)

เถียง และสิ้นแรม ความแตกต่างคือ ทรัพย์สินที่โจ่งแจ้งนั้นเจริญงอกงาม อุดมสมบูรณ์ด้วยตัวของมันเอง อิมามมาลิกก็มีความเห็นเช่นเดียวกับความเห็นนี้

ยะหฺยา เป็น อะบิลคอยร (Yahya bin Abi al-Khair, n.d. : 3/146-147) กล่าวว่า ในเมื่อบุคคลผู้ใดมีทรัพย์สินครบพิศ และเขาก็มีหนี้สินเกินกว่าทรัพย์สินของเขา หรือทำให้พิศของเขาตกลง เขาวาญิบต้องจ่ายชะกาตหรือไม่นั้น มีความเห็นอยู่สองทัศนะ

หนึ่ง ทัศนะเก่า เขาไม่วาญิบที่จะต้องจ่ายชะกาตในทรัพย์สินนั้น หะสัน อัลลัษษ อัยเชารีและอหมัด มีความเห็นเช่นเดียวกับทัศนะนี้ โดยยึดหลักฐานที่รายงานจากอุษมาน رضي الله عنه ได้กล่าวในเดือนมูฮัรรมว่า “นี่เป็นเดือนแห่งการจ่ายชะกาตของพวกท่าน หากผู้ใดคิดหนี้อยู่ถึงชำระหนี้ หลังจากนั้นก็จงชำระชะกาตจากทรัพย์สินส่วนที่เหลือ” นั่นเป็นเพราะเป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน หนี้จึงยับยั้งการวาญิบชะกาต เช่นเดียวกับหัจญ์

สอง ทัศนะใหม่ วาญิบต้องจ่ายชะกาต ความเห็นนี้หัมมาด เป็น อะบิสุไลมาน อาจารย์ของอะบิหะนีฟะฮ์ เราะบิอะฮ์ เป็น อะบิอับดุลเราะมานอาจารย์ของมาลิกเห็นด้วย มันเป็นความเห็นที่ถูกต้อง โดยใช้หลักฐานจากคำกล่าวของท่านนะบี ﷺ

((فِي خَمْسٍ مِنَ الْإِبِلِ شَاةٌ وَفِي عَشْرِ شَاتَانِ وَفِي خَمْسٍ عَشْرَةَ تَلَاثَ شِيَاهٍ))

(أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ، 1988 : 1568، وَالْتَرْمِذِيُّ، د.ت. : 621، ابْنُ

مَاجَهَ، د.ت. : 1798)

ความว่า: “ทุกๆ ห้าตัวจากอูฐให้จ่ายชะกาตแพะหนึ่งตัว”

(บันทึกโดย Abu Dawūd, 1988 : 1568, Tarmizi, n.d. :

621, Ibn Mājah, n.d. : 1798)¹

ด้วยเหตุผลที่หนี้สินวาญิบด้วยความรับผิดชอบ ชะกาตวาญิบด้วยตัวทรัพย์สิน สิ่งหนึ่งจึงไม่สามารถยับยั้งอีกสิ่งหนึ่งได้ ดังเช่นผู้หนึ่งมีหนี้สิน และเขาก็มีทาส เขาก็จะต้องรับผิดชอบทั้งสองอย่าง (Yahya bin Abi al-Khair, n.d. : 3/146-147)

กะมาล เป็น อัศสัยยิด สาลิม (Kamāl bin al-Saiyyid Sālim, n.d. : 2/14) กล่าวว่า หนี้มี 2 ชนิด ได้แก่

1. หนี้ที่คาดหวังจะได้รับการชำระ ซึ่งเป็นหนี้อยู่กับลูกหนี้ผู้ที่มีหน้าที่ยอมรับการเป็นหนี้สิน หนี้ประเภทนี้จะต้องนำมาพร้อมกับทรัพย์สินเพื่อจ่ายชะกาตในทุกๆปี

¹ อัลอัลบานีย์ (al-Albāniy, 1979 : 3/266) ระบุว่า เป็นหะดีษเศาะหีห

2. หนี้ที่ไม่คาดหวังจะได้รับการชำระคืน ซึ่งเป็นหนี้ที่อยู่กับผู้ที่ยาขาดแคลนที่ไม่อาจฟื้นตัวจากภาวะนั้นได้ หรือ อยู่กับผู้ปฏิบัติศรัทธาเป็นหนี้และขาดหลักฐาน ส่วนนี้ให้จ่ายชะภาคเมื่อได้รับการชำระคืน โดยจ่ายทดแทนสำหรับรอบปีที่ผ่านไปด้วย (ความเห็นของอะลี และอิบนุอับบาส) และมีความเห็นว่าเป็นหนี้สำหรับปีเดียวที่ได้รับการชำระเท่านั้น (ความเห็นในทัศนะของมาลิก)

อะบู บักร อัลญะซาอิรี (Abu Bakr al-Jazā-iriy, 1976 : 8/251) กล่าวว่า หนี้ที่ผู้หนึ่งพึงจะได้รับจากผู้อื่น ซึ่งเป็นหนี้ที่เขาสามารถเรียกเก็บได้ตามเวลาที่เขาต้องการ เขาจะต้องนำมาพร้อมกับทรัพย์สินที่เขามีอยู่ที่เป็นเงินสด หรือสินค้า และให้คิดชะภาคเมื่อครบรอบปี หากว่าเขาไม่มีเงินสดอยู่เลยนอกจากลูกหนี้ ยอดลูกหนี้ที่มีจำนวนครบพิศัด เขาจะต้องจ่ายชะภาคเช่นกัน สำหรับผู้ที่มีลูกหนี้ที่เรียกเก็บได้ยาก ไม่สามารถเรียกเก็บตามเวลาที่เขาต้องการ ให้เขาจ่ายชะภาคในวันที่เขาเก็บได้สำหรับรอบปีเดียวถึงแม้ว่าเวลาผ่านไปหลายปีก็ตาม

มุบาร็อก บิน อะลี อัลอิสฮาอี อัลมาลิกีย (Mubārak bin ‘Aliy al-Ihsā-iy al-Mālikiy, 1995 : 1/734) ได้อธิบายเกี่ยวกับทรัพย์สินประเภทลูกหนี้ที่คาดว่าจะได้รับว่า นักธุรกิจจ่ายชะภาคหนี้ของเขา นั่นคือ ยอดลูกหนี้ของเขาก่อนที่ขอยอดปัจจุบันที่คาดว่าจะได้รับ หมายถึง สิ่งที่จะพร้อมที่จะทำให้เพิ่มขึ้นหรือเติบโต ตามคำกล่าวที่มัซซุร¹

อัลบัยฮะกี (al-Baihaqiy, 4/7623, 7624, 7625) ได้นำคำกล่าวของ อะบูอะบีดเกี่ยวกับหะดีษอะลี رضي الله عنه ที่กล่าวถึงชายผู้หนึ่งมีลูกหนี้ที่เป็นที่สงสัย (الظنون) ในการชำระหนี้ว่า ให้เขาจ่ายชะภาคสำหรับรอบปีที่ผ่านไปมาด้วย เมื่อเขาได้รับการชำระหากว่าเขาเป็นผู้ตั้งจะ อะบูอะบีดให้คำอธิบายเกี่ยวกับหนี้ที่เป็นที่สงสัยว่า เป็นหนี้ที่เจ้าหนี้ไม่ทราบว่าจะชำระหรือไม่ ซึ่งอยู่ในสถานะเหมือนกับหนี้ที่ไม่คิดว่าจะได้รับ อิบนุอุมร์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า จงจ่ายชะภาคสิ่งที่มีอยู่ในมือของท่าน สิ่งที่เป็นหนี้ที่เชื่อถือได้นั้นให้นับว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ในมือท่าน และสิ่งที่เป็นหนี้ที่สงสัยไม่ต้องจ่ายชะภาคจนกว่าจะได้รับการชำระ

¹ อัลอฮซัร (الْأَهْزَرُ) และ อัลมัซซุร (الْمُضْرَرُ) เป็นคำศัพท์ด้านฟิกฮฺ อะหมัด บิน อะบี บักร เป็น อัศสุมัยดี (Ahmad bin Abi Bakr bin Sumait, 2005 : 668-669) ได้อธิบายคำว่า อัลอฮซัร (الْأَهْزَرُ) และ อัลมัซซุร (الْمُضْرَرُ) ว่า “ฉันได้กล่าวคำนี้ขึ้น หมายความว่า คำกล่าวหรือความเห็นที่ชัดเจนกว่าหรือที่เลื่องลือ จากสองคำกล่าวหรือหลายๆ คำกล่าวของซาฟิอีย์ในหมู่หนังสือฟิกฮฺของท่านที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ถ้าหากระหว่างคำกล่าวนั้นมีความต่างอย่างชัดเจน ฉันจะใช้คำว่า อัลอฮซัร หมายถึงว่า คำกล่าวที่ต่างกันนั้นมีหลักฐานหนักแน่นพอที่อ้างถึงท่านอิมาม หากระหว่างคำกล่าวนั้นไม่มีความแตกต่างมากนักจากคำกล่าวอื่นๆ ฉันจะใช้คำว่า อัลมัซซุร

วะฮฺบะฮฺ อัจซุหัยลียฺ (Wahbah al-Zuhailiy, 1996 : 2/769-770) ได้กล่าวถึงความเห็นเกี่ยวกับการจ่ายชะกาตในส่วนที่เป็นลูกหนี้ตามทัศนะมาลิกียะฮฺ พอสรุปได้ว่า หนี้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท

หนึ่ง หนี้ประเภทที่จะต้องรอให้ครบรอบปีหลังจากได้รับชำระคืน

สอง หนี้ที่จะต้องจ่ายชะกาตสำหรับรอบปีเดียวกันเท่านั้นเมื่อได้รับการชำระ เช่น หนี้จากการให้ยืม หนี้การค้า ซึ่งวาญิบชะกาตด้วยสิ่งเงื่อนไข ได้แก่ หนี้ที่นํ้าเกิดขึ้นจากประเภทของเงินทอง หรือ ราคาสินค้าจากธุรกิจเฉพาะฤดูกาล หนี้ที่นํ้าได้รับการชำระแล้วบางส่วน สิ่งที่ได้รับการชำระนั้นเป็นเงิน ทอง หรือเงินตรา รวมทั้งได้รับตามจำนวนที่ครบพิกัด

สาม หนี้จากธุรกิจที่ดำเนินการตามปกติ นั่นคือ นักธุรกิจดำเนินการค้าขายตามราคาตลาดที่เกิดขึ้น ในเมื่อยอดหนี้ที่นํ้าเกิดขึ้นจากการค้าปกติ เขาจะต้องจ่ายชะกาตทุกปี รวมกับมูลค่าสินค้าคงคลัง และสิ่งที่เขาได้ขายไป

จากความเห็นต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่าทรัพย์สินประเภทลูกหนี้ที่คาดว่าจะได้รับจะต้องนำมารวมกับทรัพย์สินธุรกิจเพื่อการคำนวณชะกาต แต่ลูกหนี้สงสัยจะสูญและหนี้สูญไม่ต้องนำมารวมเพื่อคำนวณชะกาต นอกจากเมื่อสามารถเรียกเก็บคืนมาได้ ก็ให้จ่ายชะกาตเฉพาะปีที่ได้รับการชำระ ตามทัศนะของอุละมาอส่วนใหญ่ ส่วนแนวทางในการจำแนกหรือคัดกรองว่าลูกหนี้รายใดที่อาจจะเป็นลูกหนี้สงสัยจะสูญหรือจะเป็นหนี้สูญนั้น ก็จะต้องพิจารณาอย่างละเอียดด้วยองค์ประกอบต่างๆ หรือลักษณะเฉพาะของลูกหนี้แต่ละราย เช่น ลูกหนี้ที่เป็นบุคคลล้มละลาย บุคคลที่ปฏิเสธการเป็นหนี้พร้อมกับขาดหลักฐานการเป็นหนี้ ก็อาจจะตั้งเป็นหนี้สูญหรือบุคคลที่ขาดความรับผิดชอบในการชำระหนี้ก็อาจจะตั้งเป็นหนี้สงสัยจะสูญ เป็นต้น

จากการศึกษาในเรื่องนี้ผู้วิจัยพบว่า การจำแนกระหว่างหนี้สูญกับหนี้ที่คาดว่าจะได้รับนั้นค่อนข้างมีความชัดเจนและง่ายต่อการปฏิบัติ แต่การที่จะกำหนดเส้นแบ่งระหว่างหนี้สงสัยจะสูญกับหนี้ที่คาดว่าจะได้รับนั้น เป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากในการพิจารณาเพื่อนำมาปฏิบัติ ดังนั้นนักธุรกิจจะต้องพิจารณาลูกหนี้เป็นรายบุคคล

2.8.8 การคำนวณชะกาตธุรกิจสหกรณ์

การคำนวณชะกาตธุรกิจสหกรณ์นั้นมีความเกี่ยวข้องกับชะกาตธุรกิจ เพราะการดำเนินการของสหกรณ์เป็นการดำเนินธุรกิจเป็นหลัก ดังนั้นสูตรการคำนวณชะกาตธุรกิจที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนั้น ก็ถือว่าเป็นวิธีการคำนวณชะกาตธุรกิจสหกรณ์ด้วย แต่ทั้งนี้จำเป็นจะต้องคำนึงถึง

ลักษณะเฉพาะ และลักษณะการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ด้วย สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการคำนวณ
 ษะกาดธุรกิจสหกรณ์ ได้แก่

1. ความเป็นเจ้าของธุรกิจร่วมกัน สหกรณ์มีสมาชิกทั้งหมดเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งบาง
 ที่ในจำนวนนั้น ก็จะมีสมาชิกที่ไม่ใช่มุสลิมอยู่ด้วย ดังนั้นทรัพย์สินและผลกำไรในส่วนของผู้ที่
 ไม่ใช่มุสลิมนั้นจำเป็นจะต้องหักออกจากทรัพย์สินที่จะคำนวณชะกาด

2. ระบบธุรกิจของสหกรณ์ ที่ซึ่งอาจมีลูกหนี้การค้าและเจ้าหนี้ทั้งระยะสั้นและระยะ
 ยาวรวมอยู่ในระบบธุรกิจสหกรณ์

ในส่วนของลูกหนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องนำเฉพาะส่วนที่เป็นลูกหนี้ระยะสั้นเท่านั้น
 เพื่อไปคำนวณชะกาด ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

2.1 การคำนวณชะกาดจะต้องคำนวณเป็นรายปี ดังนั้นลูกหนี้ระยะยาวยังไม่ต้อง
 นำมารวมในการคำนวณชะกาด เพราะเป็นลูกหนี้ที่ยังคาดเดาไม่ได้ว่าจะได้รับการชำระหรือไม่ ใน
 รอบปีบัญชีถัดไปหลังจากวันปิดบัญชีในรอบนั้นๆ

2.2 ลูกหนี้ระยะยาว ไม่เป็นทรัพย์สินที่จะเติบโตได้ในรอบปีถัดไปหลังจากวัน
 ปิดบัญชี จึงยังไม่ต้องนำมารวมในการคำนวณชะกาด เพราะทรัพย์สินที่จะต้องนำมาคำนวณชะกาด
 นั้น จะต้องเอาเฉพาะทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้เท่านั้น ดังคำอธิบายของมูบาร็อก เป็น อะลีย์
 อัลอิฮาสอีย์ อัลมาลิกีย์ (Mubārak bin ‘Aliy al-Ihsā-iy al-Mālikiy, 1995 : 1/734) ที่ได้อธิบาย
 เกี่ยวกับทรัพย์สินที่คาดว่าจะได้รับว่า เป็นทรัพย์สินที่พร้อมที่จะทำให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นหรือ
 เติบโตขึ้น

2.3 ด้านความสมบูรณ์ในการครอบครอง ลูกหนี้ระยะยาว ไม่มีความสมบูรณ์ใน
 การครอบครองเพราะ เป็นทรัพย์สินที่ไม่สามารถจะเรียกเก็บได้ เนื่องจากยังไม่ถึงเวลาการชำระตาม
 สัญญา

ส่วนที่สหกรณ์มียอดหนี้สินที่จะต้องชำระแก่ผู้อื่น ก็จะต้องนำยอดมาหักออกจาก
 ทรัพย์สินที่จะคำนวณชะกาด ะฮ์ฮะฮ์ อัจฮ์ฮะฮ์ (Wahbah al-Zuhailiy, 1996 : 2/741) ได้กล่าวถึง
 ความเห็นในทัศนะอะบีหะนีฟะฮ์ว่า ไม่ว่าญิบชะกาดเหนือผู้ติดหนี้ที่มีทรัพย์สินของผู้อื่นอยู่ใน
 ความดูแลของเขา เนื่องจากไม่ใช่กรรมสิทธิ์ของเขา แท้จริงวาญิบชะกาดในทรัพย์สินนั้นเหนือผู้ถือ
 กรรมสิทธิ์ดั้งเดิม

การหักยอดหนี้สินออกจากยอดที่จะคำนวณชะกาดนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องหัก
 เฉพาะหนี้สินระยะสั้นเท่านั้น ด้วยเหตุผลที่เหมือนกับรายการลูกหนี้ ดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ส่วน
 หนี้สินระยะยาวยังไม่ต้องนำมาหักออก เพราะยังไม่ถึงเวลาตามสัญญาการชำระหนี้

นอกจากเหตุผลที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น หะดีษที่กล่าวถึงให้ดำเนินการชำระหนี้ก่อนคิดคำนวณชะกาตที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าหะดีษนั้นใช้ให้ชำระหนี้เฉพาะส่วนที่ถึงกำหนดเวลาการชำระเท่านั้น เพราะหนี้ที่ยังไม่ถึงกำหนดเวลาการชำระตามสัญญาหรือนั้น เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิ์ที่จะเรียกร้องได้

3. ทรัพย์สินที่ได้มาด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้องตามหลักการศาสนา เช่น ดอกเบี้ยจากเงินฝากธนาคาร และการทำธุรกรรมที่ไม่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม เป็นต้น เป็นส่วนที่ต้องหักออกจากรายได้ที่จะคำนวณชะกาตเช่นกัน

4. ทรัพย์สินชนิดกองทุนการกุศลที่สหกรณ์จัดตั้งขึ้นมาหรือได้รับบริจาคเพื่อช่วยเหลือหรือให้สวัสดิการแก่สมาชิกหรือทรัพย์สินเพื่อสาธารณประโยชน์ไม่ต้องนำมารวมเพื่อคำนวณชะกาต เพราะทรัพย์สินเพื่อสาธารณประโยชน์ไม่ว่าจะจำเป็นต้องจ่ายชะกาต วะฮิบะฮ์ อับฮูฮัยลี (Wahbah al-Zuhailiy, 1996 : 2/742) ได้กล่าวถึงความเห็นในทัศนะของอัสฮาฟีฮ์ว่าไม่ว่าจะจำเป็นต้องจ่ายชะกาตในทรัพย์สินเพื่อสาธารณกุศล อีกทั้งทรัพย์สินประเภทนี้ไม่มีผู้ใดเป็นกรรมสิทธิ์เฉพาะในทรัพย์สิน เงินไขวญชะกาตทรัพย์สินนั้น จะต้องเป็นทรัพย์สินที่มีผู้ครอบครองอย่างสมบูรณ์

5. ทรัพย์สินที่มีได้อยู่ในครอบครองอย่างสมบูรณ์อื่นๆ ก็ไม่ว่าจะจำเป็นต้องนำมาคำนวณชะกาต เช่น เงินค่าประกันต่างๆ ที่สหกรณ์ต้องจ่ายให้บุคคลหรือองค์กรอื่น เช่น ค่าประกันโทรศัพท์ ค่าประกันไฟฟ้า เป็นต้น

6. ทรัพย์สินประเภทเงินที่สำรองไว้เพื่อปันผลแก่สมาชิกจะต้องนำมารวมในการคำนวณชะกาตด้วยเพราะทรัพย์สินส่วนนั้นเป็นทรัพย์สินของสหกรณ์ที่สหกรณ์สามารถนำมาใช้ได้ตลอดเวลา และสามารถนำมาลงทุนเพื่อสร้างผลกำไรหรือก่อให้เกิดรายได้แก่สหกรณ์ได้